Kur'aniHayat
HAYATIN İNŞASI İÇİN
TEMMUZ-AĞUSTOS 2023
İKİ AYLIK DERGİ • YIL 15 SAYI: 90

YÜKSELEN OTORİTERLİK VE GÜÇ TUTKUSU

SÖYLEŞİ: SİRETÜ'L KUR'AN TERKİBİ: KUR'AN'IN HAYAT YOLCULUĞU
MUSTAFA İSLAMOĞLU

BÜLENT ŞAHİN ERDEĞER İLE SÖYLEŞİ
Söyleşen: HATİCE İ. ERDEM – IŞIL CINGILLIOĞLU

ZÜLKARNEYN KISSASI BAĞLAMINDA FARKLILIKLARA SAYGI DERSİ
ORHAN ARSLAN

GÜÇ VE OTORİTENİN ARKEOLOJİSİ
AHMET POLAT

YAŞAM TARZLARININ ÖZERKLİĞİ VE OTORİTERLİK
CEVDET IŞIK

OTORİTE ALGISINDA DEĞİŞEN DİNAMİKLER: RİCHARD SENNETT'İN OTORİTE KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME
HATİCE İ. ERDEM

TÜRK SİYASAL KÜLTÜRÜ, OTORİTERLİK, HUKUK DEVLETİ VE MAFYA
YUSUF YAVUZYILMAZ

KUR'ÂN'A GÖRE SİYASETİN TEMEL İLKELERİ
HAYDAR ÖZTÜRK

www.kuranihayat.com
9 771308 340006 90

Kur'aniHayat

HAYATIN İNŞASI İÇİN

www.kuranihayat.com

İki Aylık Dergi

Yıl: 15 | Sayı 90 | Temmuz - Ağustos 2023

ISSN: 1308-3406

KURAM EĞİTİM DANIŞMANLIK YAYINCILIK VE PRODÜKSİYON TİC. LTD. ŞTİ. ADINA SAHİBİ:
Fatih ASLAN

GENEL YAYIN YÖNETMENİ:
Hatice İ. ERDEM

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:
Fatih ASLAN

SON OKUMA:
Ayşe Berrin GÜLEÇ

YAYIN KURULU:
Bilgin ERDOĞAN
Işıl CINGILLIOĞLU
Ayşe Berrin GÜLEÇ
Cuma OBUZ
Ahmet POLAT
Sevtap MENDİ

HALKLA İLİŞKİLER:
Ramazan YAMAN

GRAFİK/TASARIM:
ERİHA Grafik&Sanat

ADRES:
Topkapı Mh. Kahalbaşı Sk. Akabe Eğitim ve Kültür Vakfı Apt.
No: 51-55/3 Fatih / İSTANBUL

İLETİŞİM:
0212 531 30 30
www.kuranihayat.com | kuranihayatbilgi@gmail.com
/Kurani Hayat Dergisi /kuranihayat

AVRUPA İRTİBAT:
IDEE VAKFI MUSTAFA BİLDİRİCİ
0031624475075
menserest@hotmail.com

BASKI:
ERİHA BASIM YAY. MATB. KİTAP VE REKLAM AJANSI LTD.ŞTİ.
Alemdar Mh. Ticarethane Sk. No: 11/21 FATİH-İSTANBUL | 0535 479 79 90

ABONELİK:
Kuram Eğitim Danışmanlık Yayıncılık ve Prodüksiyon Ltd. Şti. Adına;

TÜRKİYE FİNANS KURUMU FATİH ŞUBESİ
Şube Kodu: 4 Hesap No: 113 -514
IBAN: TR47 0020 6000 0400 1135 1400 01
Posta Çeki: 519 76 62

ZİRAAT BANKASI ŞEHREMİNİ ŞUBESİ
Şube Kodu: 866 Hesap No: 67785566-5001
IBAN: TR94 0001 0008 6667 7855 6650 01

ALBARAKA ŞEHREMİNİ ŞUBESİ
Şube Kodu: 169 Hesap No: 15411334-22024
IBAN: TR29 0020 3000 1541 1334 0220 24

AVRUPA ABONELİK:
Mustafa BİLDİRİCİ BANK: ABN-AMRO 625451449
BIC: ABNANL2A - IBAN: NL63ABNA0625451449

ABONELİK ŞARTLARI:
E-dergi: 1 yıllık, 6 sayı abonelik: Yurtiçi: 100 TL Yurtdışı: 12 €

Yazılardan yazarları sorumludur. Kaynak göstererek alıntı yapılabilir.

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kur'ani Hayat Dergisi'nin kurumsal abonesidir.

DERGİBİR DÜNYADERGİLERBİRLİĞİ
Kur'ani Hayat Dergisi DERGİBİR üyesidir.

Sunuş

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Kur'ani Hayat ailesi olarak **TEMMUZ-AĞUSTOS** sayımızın kapak konusunu **"YÜKSELEN OTORİTERLİK VE GÜÇ TUTKUSU"** olarak belirledik.

Otoriterlik ve güç tutkusu, 20. yüzyılın yükselen halk hareketlerinin ortaya çıktığı bir dönemde alternatif bir modernite inşa etmiştir. Faşizmin dinsel doğası "radikal bir politik din" olarak kabul edilebilir. Bugünkü tartışmalar, 2000 sonrası dünyanın ne olduğu ve faşizmle nasıl mücadele edileceği üzerine yoğunlaşmaktadır. 2000'li yılların sol dalgası, günümüzde yükselen sağ otoriter rejimlere yerini bırakmıştır. Neoliberalizmin yarattığı tahribat, emperyalist savaşların sebep olduğu artan yerinden edilmeler ve göç hareketleri, küresel ölçekte toplumsal eşitsizliklerin artması ve özgürlüğün ikincil bir mesele haline gelmesi, küresel ölçekte tecrübe edilen ortak siyasal problemlerdir. Bu sorunlar 1920'lerde neofaşist hareketlerin yükselmesi için uygun bir toplumsal ortam yaratmıştır. Türkiye, Macaristan, Amerika, Fransa ve birçok diğer ülkede gözlemlenebilir olan "otorite ve güç söylemi" sorunu yeniden gündeme gelmiş ve üzerine düşünmemizi gerektirmektedir. Ancak meseleyi biraz daha içeriden değerlendirmeye açacağımız bireyi ve bireyleşme yolundaki her türlü çabayı mahkûm eden, gerekirse birey ve bireyleşmenin ortaya çıkmaması için şiddet kullanmaktan çekinmeyen, farklılıklara tahammülü olmayan, herkesin belli bir kalıp içerisinde bulunması gerektiğini varsayan din gömleği giymiş ideolojik faşizmdir. Zira ideolojileştirilmiş bir din, güç ve siyaset ile birleştiği takdirde otoriter ve baskıcı rejimler ortaya çıkmaktadır. Bugün dünyanın birçok ülkesinde din kaynaklı olduğunu söyleyen ve tamamen fedakârlık anlayışını esas aldığını iddia eden birçok hareket önderi, kendisine tabi olan insanların iradelerini ortadan kaldırıp, onların özgür olarak karar verip hareket edebilmelerini engellemektedir. Kalıp-düşünceler aracılığıyla kavranabilen tek şeyin dünyada olup biten her şey olduğunu iddia edenler, sorgulamayı reddeden ve aşırı akılcı küstahlıkla suçlayanlar da yükselen otoriterlikle birlikte faşizan bir tutum içerisindedirler. Hayatı sorgulamanın kendileri için büyük bir tehlike olduğunu düşünen bu kişiler, düşünmeden benimsedikleri şeylerin şüphe edilip yerlerine yenilerinin ikame edilmesinin özgür bir aklı ve rasyonel bir çabayı gerektireceğinin farkındadırlar ve bu sorumluluklardan kaçmaktadırlar. Bu nedenle, "değişim yamyamları" olarak da adlandırdığımız bu kişilerin faşizan birtakım kabulleri vardır. Yükselen otoriterlik belirtileri arasında milliyetçilik, ötekileştirme, değişime kapalı olma, insan haklarının aşağılanması, militarizmin yüceltilmesi, ayrımcılığın ve ötekileştirilmenin artması, özel sermayenin gücünün korunması ve emek gücünün baskı altına alınması, kitle iletişim araçlarının kontrol altına alınması, insan kayırma ve yozlaşmada sınır tanımama gibi tutumlar yer almaktadır. Bu saiklerle yola çıktığımız 89. sayımızın başyazısında Mustafa İslamoğlu ile daha önce "Kur'ani Hayat Söyleşileri" başlığı altında hazırlamış olduğumuz video serimizin ilkini siz okurlarımız için deşifre ettik. İslamoğlu ile 2019'dan beri periyodik olarak devam eden "Siretü'l Kur'an" derslerinin yöntem ve usulü üzerine söyleştik.

Lügat köşemizde Hüseyin K. Ece, "Otoriterlik Bağlamında Tağut Kavramı" başlıklı makalesi ile Kur'an'da otuz dokuz yerde yer alan *tağut* kavramının bağlamlarını inceledi. Dosya köşemizde Orhan Arslan, "Zülkarneyn Kıssası Bağlamında Farklılıklara Saygı Dersi" başlığı ile zıtların içtiması ve eşyanın çift boyutluluğu özelinde iktidarın bilgi ve güçten oluşan çift boyutlu karakterini ele aldı.

Analiz köşemizde Ahmet Polat, "Güç ve Otoritenin Arkeolojisi" başlığı ile özgürlüklerin tahakkümü karşısında kendi olarak kalma mücadelesi verirken bizi tek tip düşüncelerle düşüncesizleştiren, başkaları tarafından paketlenmiş, imajla, popülizmle süslenmiş hayatlara razı eden düzene karşı ruhumuzdan yükselen sesleri duyabiliyor muyuz?" diye sordu. Cevdet Işık, "Yaşam Tarzlarının Özerkliği ve Otoriterlik" başlıklı makalesi ile varoluşsal bir denge olarak özgürlük-güvenlik dengesini irdeleyerek Müslümanların neden Kur'an merkezli bir pedagojik yapılanmadan uzaklaştığını günümüz otoriter ve totaliter yapılardan örnekler üzerinden irdeledi. Haydar Öztürk, "Kur'ân'a Göre Siyasetin Temel İlkeleri" başlıklı makalesi ile halkı Müslüman olan ülkelerin fikir hürriyeti, sorgulama ve eleştirel bakış konusundaki geri kalmalarının saiklerini; Muhammet Ali Ayhan, "Gücü İlkeli Kullanma Arayışı" başlıklı makalesi ile tarihten günümüze güç ve yönetme arzusunun toplumsal kırılmalarını kaleme aldı. Yusuf Yavuzyılmaz, "Türk Siyasal Kültürü, Otoriterlik, Hukuk Devleti ve Mafya" başlıklı makalesi Türk siyasal kültürünün dayandığı felsefi ve ideolojik temeller, tarihsel birikim ve pratik uygulamaları irdeledi. Bünyamin Doğruer, "Mutlak Güç (Otorite) Allah'a Aittir" başlıklı denemesi ile bu sayımıza katkı sundu.

Kitaplık köşemizde editörümüz Hatice İ. Erdem, Richard Sennett'in "Otorite" kitabını inceleyerek toplumların yapı ve işleyişlerinde temel bir kavram olan "otorite" algısında değişen dinamikleri ortaya koydu.

Medya köşemizde Alim Kınık, "Yükselen Otoriterlik ve Güç Tutkusu" başlıklı makalesi ile kötülüğün sıradanlaşmasına, vicdanın körelmesine ve bireylerin ahlâki sorumluluklarını yerine getirmemek için ortaya çıkan bir savunma mekanizmasına dönüşen otoriterlik eğilimlerini irdeledi.

Söyleşi köşemizde Bülent Şahin Erdeğer ile milliyetçilik, ötekileştirme, değişime kapalı olma, militarizmin yüceltilmesi, ayrımcılığın ve ötekileştirilmenin artması, insan kayırma ve yozlaşmada sınır tanımama gibi tutumlar ile bireyi ve bireyleşme yolundaki her türlü çabayı mahkûm eden "yükselen otoriterlik ve güç tutkusu" üzerine söyleştik...

Suhuf köşemizde Kadir Canatan, alemin varlık yapısının nasıllığını anlatarak İslam'ın "varlık" fikrine açıklık getiren ayetleri ile Rahman Suresini ele aldı. Deneme köşemizde Rüfeyde Çevik, "İyi Adam" Olmamak İçin 12 Neden" başlıklı denemesi ile dergimize katkı sundu. Mehmet Ertuğ Y., "Alemlerin Yok Edicisi" başlıklı makalesi ile bugünlerde hayatı filme konu olan, atom bombasını yapan ekibin lideri Fizikçi J. Robert Oppenheimer örneğinden yola çıkarak kuantum teorisi ve alt teorileri irdeleyen bir makale kaleme aldı.

Esma köşemizde H. Kemal Gürger; varlığı onaran İşleri yoluna koyan, insanı iradesini kullanmaya mecbur eden, varlığı yasalarıyla yaratıldıkları amaca mecbur eden, yaratılış istikameti veren, ululukta eşsiz ve benzersiz azamet sahibi Rabbimizin *El-Cebbâr* esmasını kaleme aldı.

Her sayımızda dergimizin okurlarına hediyesi olan *Kur'ani Hayat Çocuk* ekimiz ise minik okuyucularımızla buluşmaya devam ediyor. Sizler de okuyarak, çevrenize tavsiye ederek, yazı göndererek veya her türlü eleştiri ve öneri ile Kur'ani Hayat dergimizin yeni sayılarında bizlere katkıda bulunabilirsiniz.

Hatice İ. ERDEM | Kur'anî Hayat Yazı İşleri

Her türlü görüş, öneri ve tavsiyeleriniz için iletişim: **kuranihayatbilgi@gmail.com**

Değerli Kur'anî Hayat okurlarımız;

Kur'ani Hayat dergimizin 91. sayısının kapak konusunu **"BİLGİ VE KARANLIK: OBSKÜRANTİZMİN TEOLOJİK TEMELLERİ"** olarak belirledik. Sizler de yazı, görüş ve önerileriniz ile bir sonraki sayımıza katkı sunmak ve konuya dair alt başlıklara ulaşmak isterseniz, **kuranihayatyazi@gmail.com** e-posta adresimizden bizlere ulaşabilirsiniz.

Kur'ani Hayat ailesi olarak sağlık, sıhhat ve afiyet dileriz.

İçindekiler

06 Söyleşi: Siretü'l Kur'an Terkibi: Kur'an'ın Hayat Yolculuğu
MUSTAFA İSLAMOĞLU

22 Otoriterlik Bağlamında Tağut Kavramı
HÜSEYİN K. ECE

34 Zülkarneyn Kıssası Bağlamında Farklılıklara Saygı Dersi
PROF. DR. ORHAN ARSLAN

42 Güç ve Otoritenin Arkeolojisi
AHMET POLAT

50 Bülent Şahin Erdeğer ile Söyleşi
SÖYLEŞEN: HATİCE İ. ERDEM - IŞIL CINGILLIOĞLU

58 Esma: El-Cebbâr
H. KEMAL GÜRGER

60 Rahman: "İhsan" Simgesi
KADİR CANATAN

64 Yaşam Tarzlarının Özerkliği ve Otoriterlik
CEVDET IŞIK

74 Kur'ân'a Göre Siyasetin Temel İlkeleri
HAYDAR ÖZTÜRK

84 Gücü İlkeli Kullanma Arayışı
MUHAMMET ALİ AYHAN

90 Otorite Algısında Değişen Dinamikler: Richard Sennett'in Otorite Kitabı Üzerine Bir İnceleme
HATİCE İ. ERDEM

96 Yükselen Otoriterlik ve Güç Tutkusu
ALİM KINIK

102 Türk Siyasal Kültürü, Otoriterlik, Hukuk Devleti ve Mafya
YUSUF YAVUZYILMAZ

106 "İyi Adam" Olmamak İçin 12 Neden
RÜFEYDE ÇEVİK

110 Alemlerin Yok Edicisi
MEHMET ERTUĞ Y.

114 Mutlak Güç (Otorite) Allah'a Aittir
BÜNYAMİN DOĞRUER

Siretü'l Kur'an Terkibi: Kur'an'ın Hayat Yolculuğu[1]

Mustafa İslamoğlu ile Siretü'l Kur'an Dersleri Üzerine Söyleşi

SÖYLEŞİ: MUSTAFA İSLAMOĞLU
SÖYLEŞEN: HATİCE İ. ERDEM

Öncelikle Siretü'l Kur'an terkibiyle başlayalım. Siretü'l Kur'an çok orijinal bir tabir, böyle bir ders başlığı ilk kez duyuyoruz. Bu terkibin kullanımı İslam tarihinde ilk mi yoksa biz mi duymadık? Siretü'l Kur'an nedir tam olarak, açar mısınız biraz?

Siretü'l Kur'an iki kelimeden oluşan bir terkip aslında. Siret ve Kur'an. Siret aslında *seyrin*, *siyerin* çoğulu; belki *seyirler* anlamına geliyor da diyebiliriz. Fakat ıstılahlaşmış, terimleşmiş. Allah Resulü'nün hayatını ifade eden bir tarih ilminin alt versiyonuna dönüşmüş bir ilim aynı zamanda. Siretü'l Kur'an ifadesi Kur'an'ın seyri, Kur'an'ın hayat yürüyüşü, Kur'an'ın yolculuğu. Bununla kastımız 23 yıllık Kur'an'ın iniş sürecinde ilk muhatabı olan elçiyi ve elçinin ilk muhatapları olan Kur'an neslini adım adım nasıl inşa ettiği; zihinlerini, hayatlarını, toplumlarını, algılarını, akıllarını, iradelerini, vicdanlarını, kişiliklerini, ahlâklarını nasıl ilmek ilmek dokuduğu, onları nasıl bir noktadan alıp belli bir noktaya taşıdığının seyrüseferi. Tabiri caizse "bir geminin seyrüsefer defteri" gibi. Gemilerde eskiden seyrüsefer defteri olurdu, kaptanlar yolculuk

1. 25 Oca 2019 tarihinde Kur'an'i Hayat Dergisinin Mustafa İslamoğlu ile yapmış olduğu Siretü'l Kur'an söyleşisinin metin transkripsiyonudur. Söyleşiyi izlemek için: https://www.youtube.com/watch?v=KiRa2ViElgg

sırasındaki tüm olan biteni o deftere işlerlerdi. İleride başlarına bir kaza gelirse diye veya bir sonraki kaptana tecrübe aktarmak için o yolda nelerle karşılaşılır, o yoldaki fırtınanın büyüklüğü nedir, o yolda sığ kayalıklar nerededir hatta o yol güzergâhında denizin içinde hangi yerde tatlı sular fışkırır gibi şeylerin kaydedildiği seyrüsefer defteri yazılırdı.

Biz de bu dersi, vahyin 23 yıllık nüzul sürecinde bir seyir defteri olarak düşündük. Bu ismi de şahsen ilk defa benden önce kullanan görmedim, görürsem de memnun olurum çünkü aklın yolu birdir anlamına gelir bu. Ama bu ismin telifi bana aittir. Dolayısıyla bu yeni bir isim, yeni bir disiplin. Gönlümden geçen duam odur ki ileride teoloji birimlerinde, ilahiyat fakültelerinde bunun bir derse dönüşmesi; Siretü'l Kur'an diye müstakil, bağımsız bir ders olması.

Bunun arka planında yatan tasavvur şudur: Kur'an bir hayat kitabıdır, bir hayata inmiştir, kelam âlimlerinin iddia ettiği gibi semalara bir anda inmemiştir. Bu tip hesabı verilmemiş mitolojilere gerek yoktur, bunlar doğru da değildir. Kur'an hayata bir cevaptır. Hayat Kur'an'ın sorusudur, Kur'an da hayatın cevabıdır. Hayat Kur'an'ın tabiri caize ebesidir, Kur'an da bu ebenin ellerinde doğan nur topu çocuktur. Dolayısıyla bu ikisi birlikte ele alınmadığı sürece Kur'an tüketilip ve çiğnenip atılacak bir sakıza dönüşür. Dillerde bir söz olmaktan öte gitmez. Onun için Siretü'l Kur'an terkibi Kur'an'ın teorik, teolojik hitabı değildir. İmamların, hafızların dilinde şarkıya, teganniye dönüştürülecek yahut kaligrafilerin, hattatların, yazı sanatkârlarının elinde birer satış aracı levhaya dönüştürülecek bir meta değildir. Cincilerin ve din satanların elinde ecza dolabına dönüştürülecek veya cin çağırma seanslarında kullanılacak bir araç hiç değildir.

Kur'an'ı; hayata inmiş bir hayat, hayata soluk katan bir hayat, hayatı tamamlayan, güzelleştiren, aktifleştiren, hayatın içine üflenmiş bir ruh olarak görmek lazım. Onun için bu terkip, arka planında bu zihniyetle üretildi. Şahsen benim niyetim buydu. Bu Kur'an'ın hayat kitabı oluşunu çok iyi ifade ettiğini düşündüğüm için böyle bir terkibi kullandım.

Özellikle son dönemlerde içerisinde dinî söylemlerin olduğu, özellikle Allah ve peygamber anlatılan ortamlarda, din ile kendi arasına mesafe koymuş kesimler "Yine mi din?", "Dinden gına geldi" gibi yorumlarla dine ve dindarlara karşı tepkisel yaklaşıyorlar. Siz toplum olarak dinî söylemlere dair bu mesafenin nedenini nasıl yorumluyorsunuz?

Genç nesil gerçekten de din yorgunu. Zira kanallardan üzerlerine din boca ediliyor, okullarda üzerlerine din boca ediliyor, kürsülerde, camilerde, gittikleri cumalarda üzerlerine din boca ediliyor. Dinle alakası olmayan insanlar dahi bir araya gelince birbirlerine din pazarlamaya

Siretü'l Kur'an ifadesi Kur'an'ın seyri, Kur'an'ın hayat yürüyüşü, Kur'an'ın yolculuğu. Bununla kastımız 23 yıllık Kur'an'ın iniş sürecinde ilk muhatabı olan elçiyi ve elçinin ilk muhatapları olan Kur'an neslini adım adım nasıl inşa ettiği; zihinlerini, hayatlarını, toplumlarını, algılarını, akıllarını, iradelerini, vicdanlarını, kişiliklerini, ahlâklarını nasıl ilmek ilmek dokuduğu, onları nasıl bir noktadan alıp belli bir noktaya taşıdığının seyrüseferi.

Gönlümden geçen duam odur ki ileride teoloji birimlerinde, ilahiyat fakültelerinde bunun bir derse dönüşmesi; Siretü'l Kur'an diye müstakil, bağımsız bir ders olması.

Kur'an hayata bir cevaptır. Hayat Kur'an'ın sorusudur, Kur'an da hayatın cevabıdır.

çalışıyorlar. Böyle bir toplumda beklenti şudur: Her yerden bu milletin üzerine din boca ediliyor da ahlâk nerede? Yani bu din ne işe yarıyor? "Neden bu toplumun dilinde Allah, peygamber çoğaldıkça ahlâk azalıyor?" diye soruyoruz ister istemez. Bu toplumun akıllı insanları, özellikle yeni nesilleri bunu sorguluyor. Bu toplumun hayatına baktığımızda dinî gösterge çoğalıyor, yani dinî görünürlük, görünürdeki dinî semboller ve simgeler çoğalıyor, bunların çoğalmasıyla paralel olarak kişilik azalıyor. Cehalet çoğalıyor, bilgi azalıyor, merhamet azalıyor, adalet azalıyor; ehliyet, liyakat hatta kalite azalıyor. Özetle insanlık azalıyor. Hâlbuki din çoğaldıkça insanlığın da çoğalması lazım. Din çoğalınca ahlâkın da çoğalması lazım; aklın, iradenin, vicdanın çoğalması lazım. "Peki niye azalıyor?" diye soruyor insanlar ve bu sefer bu soruyu soranlar cevabını alamadıkları için dine mesafe koyuyorlar.

Din yorgunluğunun sebebi aslında dinin kendisi değil din pazarlayanlar, Allah ile aldatanlar, dinin üzerinden makam mevki sahibi olanlar, din üzerinden bir yere gelip itibar sahibi olanlar. Din üzerinden hayat standartlarını yükseltenler, din satarak toplum içerisinde bir konum elde edenler yüzünden dinden gına geldi ve bunu yüzde yüz haklı buluyorum. Ben de onlardan biriyim, ben de gerçekten onların sattığı dinden yıllar öncesinde, belki herkesten önce irrite olan biriyim. Onun için bunun adını doğru koyalım dedim, her türlü riski aldım, her türlü taşlanmayı göze aldım ve dinden gına geldi dediğim o dinin adını koydum, gönlümde koymuştum da dilimde demeye cesaret edemiyordum. O dinin adına "Uydurulmuş din" dedim, zira uydurulmuş din usandırır. Oysa Allah'ın kitabıyla, vahyi ile indirdiği din usandırmaz; zira Allah'ın vahyi ile indirdiği din kaliteyi ortaya koymak ister. O dinin amacı insanı daha kaliteli yapmak, o dinin amacı daha yüksek ahlâki standartlara ulaştırmak, o dinin amacı akletmeyi, iradeyi kullanmayı, vicdanı aktif kılmayı öğütlemek, o dinin amacı insanı daha iyi insan etmektir. Dolayısıyla dinin amacı insana yardımcı olmak, vahyin amacı akla yardımcı olmak, ibadetin amacı ise halka yardımcı olmaktır. Dinin maksadı budur; dinciler üretmek, din holiganları yetiştirmek, kendisine cennet kazanmak için dünyayı cehenneme çevirmek, başkalarına ahiret cennetini tavsiye ederken kendisi Karun gibi dünyada cennetini kurup başkalarını din üzerinden sömüren din bezirgânları çıkarmak değildir. Bunu görüp de nefret etmemek mümkün mü? Onun için o din bizden uzak olsun, biz o dinden Allah'a sığınıyoruz. Bu anlamda toplumda alnı secdeye gidenlerin oranı eğer toplumdaki ahlâki yükselişi, kaliteyi, akletmeyi, iradeyi kullanmayı, insanlık derecesinin en asgari marufu yani insanlığın ortak değerlerini -söz verince tutmak, borcuna riayet etmek, söylerken yalan söylememek, yalansız bir hayat kurmak- aynı oranda artmıyorsa o din "indirilmiş din" değildir. Ve o din aslında dinsiz bir dine dönüşmüştür, o dinin dini yoktur çünkü

Her yerden bu milletin üzerine din boca ediliyor da ahlâk nerede? Yani bu din ne işe yarıyor? "Neden bu toplumun dilinde Allah, peygamber çoğaldıkça ahlâk azalıyor?"

o dinin içinde ahlâk yoktur. O dinin, insanı bozdurup harcamaktan başka yapacağı bir iş de yoktur. Maalesef insanı israf eder ve esasen uyuşturucu bağımlılarını tedavi edecek insanlar bulursunuz ve tedavi edileceği mekânlar bulursunuz da o dinle uyuşturulan insanları ayıltacak bir merkez bulamayabilirsiniz. Uydurulmuş din insanı bu hâle getirir. İşte o zaman, "Ağzıma içkinin damlasını koymadım, ömrümde hiç uyuşturucu almadım, esrar çekmedim," diyen adamları esrar çeken esrarkeşlerden bin beter uyuşuk, bin beter aklını kaybetmiş, bin beter mayışmış hâlde görürsünüz.

Siretü'l Kur'an derslerinin siyer ve İslam tarihi müktesebatından bir farkı olacak mı? Biz siyer ve İslam tarihi okuduğumuzda Siretü'l Kur'an da okumuş oluyor muyuz?

Bir kere Siretü'l Kur'an dersleri tefsir dersleri değil, önce onu söyleyeyim. Ben 16 yıl tefsir dersi yaptım, ondan sonra 5 yıl Esma-i Hüsna dersi yaptım, zor yokuşun üçüncü etabı Siretü'l Kur'an dersleridir. Siretü'l Kur'an dersleri tefsir değildir. Ayetleri tek tek okuyup tefsir etmeyeceğim, Siretü'l Kur'an adı üstünde Kur'an'ın hayat yolculuğu, hayatın içinde Kur'an'a sadece ve sadece hayatı gösteren bir işaret parmağı olarak baktığımız hayatın kendisi olacak. Kur'an da zaten bize hayatı gösteriyor. Kur'an, tali referanstır; hayat, asli referanstır. Kur'an ikincil referanstır, hayat birinci referanstır. Kur'an yokken hayat vardı, dolayısıyla hayat Kur'an'ın anasıdır, bu bir. İkincisi elbette ki "siret" çağrışımı aynı zamanda Allah Resulü'nün hayatının işleneceğini ifade eder. Allah Resulü'nün hayatı Kur'an'dı, Kur'an onun hayat rehberiydi, vahiyle çizildi ona hayat yolculuğu, vahiy onun pusulasıydı, tabiri caizse yol haritasıydı. Vahiy inmiş olana biz "Resulullah" diyoruz. Vahiy inmemiş olana demiyoruz, çünkü "Kitap nedir, iman nedir bilmezdi," diyor Kur'an. Dolayısıyla Kur'an anlatılırken aslında Resulullah anlatılıyor. Kur'an peygamberin haritasıdır, Kur'an peygamberin ahlâkıdır, Hz. Âişe'nin ifadesiyle: "Kur'an, peygamberi doğurandır." Dolayısıyla Kur'an'ı okumak Allah Resûlü'nün yol haritasını, ahlâkını, misyonunu yani bizi ilgilendiren tarafını okumaktır. Gerisi ölümlüdür, bize örnek gösterilen her ölümlü insan gibi o değildir. "Usvetün hasenetün" olan, Allah'ın Resulü olan Muhammed'dir; Abdullah'ın oğlu Muhammed değildir. Dolayısıyla dersler baştan sona Allah Resulü'nün siretini, yolculuğunu, hayat hikâyesini, seyrüseferini, iman yolculuğunu, İslam yolculuğunu, her an kendisini yenileme yolculuğunu, tövbe yolculuğunu, istiğfar yolculuğunu, hatadan dönme örnekliğini, kendini yenileme, aklını geliştirme, sorgulama, eleştirel aklı kullanma örnekliğini, iradesini, tercihleri doğru yapmayı, yanlış yapınca da ondan dönme örnekliğini, vicdanının nasıl aktifleştiğini gösterme örnekliğini, daha iyi insan olma örnekliğini, kaliteyi artırma örnekliğini, iki günü bir olmama örnekliğini, evlat olma, baba olma, dede

Din yorgunluğunun sebebi aslında dinin kendisi değil din pazarlayanlar, Allah ile aldatanlar, dinin üzerinden makam mevki sahibi olanlar, din üzerinden bir yere gelip itibar sahibi olanlar.

O dinin adına "Uydurulmuş din" dedim, zira uydurulmuş din usandırır. Oysa Allah'ın kitabıyla, vahyi ile indirdiği din kaliteyi ortaya koymak ister. O dinin amacı insanı daha kaliteli yapmak, o dinin amacı daha yüksek ahlâki standartlara ulaştırmak, o dinin amacı akletmeyi, iradeyi kullanmayı, vicdanı aktif kılmayı öğütlemek, o dinin amacı insanı daha iyi insan etmektir.

Bu anlamda toplumda alnı secdeye gidenlerin oranı eğer toplumdaki ahlâki yükselişi, kaliteyi, akletmeyi, iradeyi kullanmayı, insanlık derecesinin en asgari marufu yani insanlığın ortak değerlerini -söz verince tutmak, borcuna riayet etmek, söylerken yalan söylememek, yalansız bir hayat kurmak- aynı oranda artmıyorsa o din "indirilmiş din" değildir.

olma ama hepsinden önce arkadaş olma örnekliğini ele alacaktır.

Hazreti Peygamber'in müritleri yoktu, Hazreti Peygamber şeyh değildi, Hazreti Peygamber'in arkadaşları vardı ve o da bir arkadaştı. Dolayısıyla bütün bunları öğrenmek için Siretü'l Kur'an diyoruz, zaten bize Allah Resulü'nün hayatı bunları öğretmeyecek ise ondan ne öğreneceğiz? Bunları öğrenmezseniz o zaman tüm bunları yok etmek için üzerine kıl, saç, sakal örtersiniz, üzerine uydurduğunuz hikâyeleri, peygamber adına uydurup da Allah Resulü'ne iftira ettiğiniz bir buçuk milyon hadisi, Allah Resulü adına uydurduğunuz sahte mucizeleri ve hurafeleri örtersiniz. Böyle yapmakla Allah Resulü'ne en büyük kötülüğü yapmış olursunuz. Ama bundan da şarlatanların yaptığı gibi para kazanırsınız. Onun için bu derslerin bir amacı da Allah Resulü'nü katleden manevi katillerinin, onu satarak geçinenlerin peçesini sıyırmak; yaptıkları bu çirkinliği insanlara tüm çıplaklığıyla göstermek. Allah Resulü'nün sırtında kene gibi yapışıp kan emen bu şarlatanların anlattığı peygamberin, iman ettiğimiz peygamber ile alakası olmadığını anlatmak. Bunların anlattığı ile Allah'ın Resulü olarak seçtiği, atadığı peygamberin birbiri ile hiçbir alakası yok. "Allah'ın 'elçim' dediği peygamber rüyada, kılda, tüyde, kefende, nalında aranmaz. Allah'ın 'elçim' dediği peygamber "Kur'an'da aranır, hayatta aranır" demek içindir bu dersler.

Maalesef insanı israf eder ve esasen uyuşturucu bağımlılarını tedavi edecek insanlar bulursunuz ve tedavi edileceği mekânlar bulursunuz da o dinle uyuşturulan insanları ayıltacak bir merkez bulamayabilirsiniz.

Dersler Akabe Vakfı genel merkez binasının konferans salonunda, iki haftalık periyotlarla, pazar günleri 11.00-13.00 arasında yapılıyor. Canlı izlemeye imkânı olmayanlar için de daha sonrasında Siretü'l Kur'an YouTube sayfasına ekleniyor. Bir yandan derslerin Arapça ve İngilizce altyazı çalışmaları da yapılıyor. Konsept ile ilgili sizin eklemek istediğiniz başka bir konu var mı?

Arapça ve İngilizce olarak hazırlanıyor, sağ olsun ekipler bu konuda hayli gayret gösteriyorlar. Fakat bunun dışında Siretü'l Kur'an derslerini Macarcaya, Fransızcaya, Almancaya çevirmek isteyen gönüllüler de oluyor. Şu anda bildiğim kadarıyla bazı dillerde gönüllüler çıktı. Yapılan dersleri altyazılı olarak çevirmek istiyorum diyen ve bu konuda tecrübesi olan gönüllülere biz buradan bir çağrı yapmış olalım. Tüm dünya dillerinde -Çince, Japonca, İspanyolca da dahil- tecrübesi olan kardeşlerimizi bekliyoruz. Bu dersler kaliteye hizmet ediyor, insanın insanlığını yükseltmeye hizmet ediyor ki amacımız da budur zaten. Dünyanın daha yaşanabilir bir dünya olması için gayret gösteren kardeşlerimiz parmaklarının ucunu taşın altına koysunlar, kendi heybelerindeki kadar emek versinler, risk alsınlar ve bu dersleri kendi ana dillerine çevirsinler inşallah.

Benim bir özel sorum olacak burada, mekânın küçük olması hasebiyle zaman zaman derslerinizde ön sıralardan yer tutma ve yer kavgası oluyor. Özellikle

çok erken saatlerde gelerek yer tutanlar oluyor. Bildiğim kadarıyla haksızlığa yol açmamak için yeni bir uygulama başlatıldı. Artık gelenlere koltuk numarası verilerek koltuklarda da bir sıralama yapılıyor. Bu minvalde özellikle uzaktan gelen talebelerden de "O kadar yol geliyorum fakat dersi ana salonda dinleyemiyorum," şeklinde ufak bir serzeniş oluyor. Onların gönlünü almak adına ne diyelim?

Esasen bu konuda insanımız gerçekten eğitimli değil, şu anda arkadaşlar sağ olsunlar numara sistemi geliştirdiler. Numara alınıyor, daha sonra herkes aldığı numaraya oturuyor. 16 yıl tefsir dersi, beş yıl Esma dersi verdim fakat gelen misafirler bu meseleyi kendi aralarında halledemediler ve ben bu konuda çok üzülüyorum. Bir insan oraya Kur'an talebesi olarak gelir, Kur'an dinlemeye gelir de hakkına razı olmaz mı? Oturacağı yere razı olmaz mı veya oturacak yerden dolayı kalp kırar mı, insan üzer mi? Sadaka aynı zamanda budur da. Madem bunu beceremiyorlar, bu alicenaplığı yapamıyorlar, o zaman numara sistemine razı olacaklar ve numarayı alacaklar. Bu konuda bendeniz maalesef üzgünüm, verdiğim derslerin gerçekten yerini bulup bulmadığından bazen şüpheleniyorum. Onun için ben en azından bu konuda hassasiyet göstermeyen bazı arkadaşlarımızdan şikâyetçiyim ve buradan çağrı yapıyorum, lütfen, bu küçük sınavlarda dahi sınavınızı veremeyecekseniz büyük fedakârlıklar beklendiğinde ne yapacaksınız? O da aslında dersin bir parçası değil mi ve hayat kitabı olan Kur'an'ın bize ilk öğretmesi gereken şey bu değil mi?

Neden ayakta ders anlatıyorsunuz?

Hoşuma gidiyor; daha fazla yorgunluk, daha fazla emek. Yorgunluğun daha fazla olduğu yerlerde sözün etkisi de olur. Eğer ödülü varsa Allah katında, verdiğiniz emek oranında ödülünüz de olur. Yani her şeyden öte karşımdaki insanların zihinlerini ayaklandırmak için ben de bedenimi ayakta tutuyorum. İstiyorum ki onların akılları da ayağa kalksın, kendilerinin ayağa kalkmasını istemiyorum fakat akıllarının ayağa kalkmasını istiyorum. Eğer ayağa kalkmayıp uyuşuk yatan akıllar olursa, uyuyan akıllar olursa o zaman ben mezar taşlarına konuşmuş olurum.

Siretü'l Kur'an derslerine başlamadan önce nasıl bir hazırlık süreci geçirdiniz? Bir ekip ile mi çalışıyorsunuz? Kısacası mutfakta neler oldu/oluyor?

Dersler yaklaşık bir haftalık fiili bir çabanın arkasından veriliyor. Bir hazırlık safhası var. Bir de bu derslerdeki format çok farklı, daha önce ben böyle bir formatta ders vermedim. Bu format yepyeni bir format, biraz da modern bilişim araçlarının işin içine girdiği, daha da hareketlendirilmiş, renklendirilmiş, dinlemeyi daha kolaylaştıran dersler. Derslerin saatini vaktinde kısaltmayı çok düşündüm, bir buçuk saatlik bu dersleri bir saate hatta

Kur'an, tali referanstır; hayat, asli referanstır. Kur'an ikincil referanstır, hayat birinci referanstır. Kur'an yokken hayat vardı, dolayısıyla hayat Kur'an'ın anasıdır, bu bir. İkincisi elbette ki "siret" çağrışımı aynı zamanda Allah Resulü'nün hayatının işleneceğini ifade eder. Allah Resulü'nün hayatı Kur'an'dı, Kur'an onun hayat rehberiydi, vahiyle çizildi ona hayat yolculuğu, vahiy onun pusulasıydı, tabiri caizse yol haritasıydı.

Hazreti Peygamber'in müritleri yoktu, Hazreti Peygamber şeyh değildi, Hazreti Peygamber'in arkadaşları vardı ve o da bir arkadaştı. Dolayısıyla bütün bunları öğrenmek için Siretü'l Kur'an diyoruz, zaten bize Allah Resulü'nün hayatı bunları öğretmeyecek ise ondan ne öğreneceğiz?

"Allah'ın 'elçim' dediği peygamber rüyada, kılda, tüyde, kefende, nalında aranmaz. Allah'ın 'elçim' dediği peygamber "Kur'an'da aranır, hayatta aranır" demek içindir bu dersler.

kırk beş dakikaya indirmeyi çok düşündüm fakat kime sorduysam buna hayır dedi, çünkü gerçekten bu dersler on dört gün boyunca bekleniyor. Böylesine bir format aynı zamanda efor da gerektiriyor, bir çabayı da gerektiriyor. Hatta ekibi de gerektiriyor. Bu derslerin arkasında sağ olsun grafikerimizden, sosyal medya bilişim birimine kadar bir ekibin de katkısı oluyor. Verdiğim malzemeyi dizayn ediyorlar, hazırlıyorlar ama tamamen malzeme benim. Bu manada asistanım da yok onu da söyleyeyim. Derslerde gördüğünüz konu ile ilgili haritaları, görselleri, filmleri ben buluyorum. Örneğin bu derslerde tavsiye görseller var, bunların içinde filmler var, belgeseller var. Her dersin sonunda "benim kahramanlarım" başlıklı bölüm var, her dersin sonunda "teşekkür" bölümü var, her dersin sonunda "ibret" bölümü var. Bu ibretler bazen görsel oluyor. Her dersin sonunda "uydurulmuş din" bölümü olacak. On dört gün içinde uydurulmuş dine dair yaşanan güncel olaylardan örnekler koyuyorum, koyacağım da bundan sonra. Uydurulmuş din nedir, nasıl oluyor, nasıl bozuyor, dini nasıl mahvediyor? Dolayısıyla dersin sonunda böyle bir dizi bölüm var, onun da olması gerekiyor, o yüzden elbette ki emek veriliyor.

Dünyanın daha yaşanabilir bir dünya olması için gayret gösteren kardeşlerimiz parmaklarının ucunu taşın altına koysunlar, kendi heybelerindeki kadar emek versinler, risk alsınlar ve bu dersleri kendi ana dillerine çevirsinler inşallah.

Ders sunumlarından önce sizin bireysel hazırlık sürecinizden biraz bahseder misiniz? Derslerin içeriğini hazırlarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz? Usul ve müktesebat olarak olmazsa olmazlarınız var mıdır?

Ömrüm bu ilimlerle geçti, ben beni bildim bileli bu ilimlerle haşır neşirim. Ama aynı zamanda bu dersler -ki derslerin formatını bilenler ve derslerden bir parça izleyenler görecekler- sadece ilahiyat bilimleri çerçevesinde işlenen dersler değil, yani teolojik bir formatı yok bu derslerin. Bu dersler aynı zamanda fen bilimlerinin de içine dâhil olduğu, beşerî bilimlerin de içine dâhil olduğu dersler. Yani bu derslerin alanına fizik, kimya, biyoloji, matematik, astronomi, zooloji, jeoloji ve diğer bilimler de giriyor.

Bugüne kadar işlediğimiz dersleri bilenler çok iyi hatırlayacaktır, tabii ki aynı zamanda felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi beşerî bilimleri de içine alacak bir kapsamda işleniyor. Onun için bu derslerin kaynakları bu ilimlerin kaynaklarıdır, derslerde tek bir kaynak veya çok sınırlı bir kaynak kullanmıyorum. Aklınıza gelen kaynaklar başta olmak üzere, siyer alanında bilinen ilk kaynakları kullanıyorum.

Kullandığım kaynaklar çok bilinenler olmaktan ziyade doğruya yakın şeyler söyleyen kaynaklar oluyor. Aldığım bilginin sahihliğini arıyorum, kıyaslıyorum, atıf yaptığı kaynağa iniyorum, yani bu manada çok yaygın olan kaynakları kullanmıyorum. Örneğin *el Muhabbar* kullanıyorum. Neden? Çünkü o ender, kimsenin söylemediği, başkalarının hasıraltı ettiği, halının altına süpürdüğü bilgileri ortaya çıkaran, söyleyen bir kaynak.

Mesela Kelbî'nin *Kitabü'l-Esnâm*'ını kullanıyorum. Putperestlik ile alakalı,

putçuluğun ilk kaynaklarına atıf yapan bir eserdir. Yine İbnü'l-Kelbi (204/820), *Mesalibu'l-Arab*'ını kullanıyorum ki bu kitap, bin yılı aşkın bir zamandır kasıtlı olarak kaybedilmiş, saman altı edilmişti. Arapların olumsuzluklarından bahseden ilk kaynaklardan biridir. Eser kütüphanemde yoktu, araya araya Irak'ta gizli bir kütüphanenin arka bir köşesinde buldum.

Yine Şiilerin, Sünnilerin gizlediklerini açıkladıkları eserleri var. Sünnilerin de Şiilerin sakladıklarını açıklayan kitapları var. Şiiler, Sünnilerin bu kitaplarını yok etmede ustadırlar. Özellikle Sünniler de kendilerine gelmeyenlere soykırım uygulamakta ustadırlar. Bunlar kitabı ortadan kaldırmakta, kitabın neslini kesmekte, kitaba soykırım uygulamakta ustadırlar. Tıpkı Mutezile'ye uyguladıkları soykırım gibi. Ben o kaynaklara ulaşmaya çalışıyorum. O kaynaklar içinde olup da başına iş getiremedikleri, soykırıma uğratamadıkları, Yakubi gibi, Yakubi'nin eseri gibi eserlere öncelik veriyorum. En nadir şeyleri yazan, söylenmesi istenmeyen bilgileri söyleyen kaynakları kullanmaktan keyif alıyorum çünkü orada saklanan gerçekleri buluyorum, üstü kapatılan gerçekleri buluyorum.

Bizim dünyamız böyledir. Müslüman Şark'ın hakikat ile alakası yoktur, ilişkisi yalan olsun cilalı olsun. Beni sevindiren yalan beni üzen hakikatten bin kat daha efdaldir mantığı hâkimdir bu coğrafyalarda. Onun için ben de yalandan nefret ediyorum ve bu tarihlerin bazılarının sipariş olduğunu da biliyorum, sipariş olduğunu bildiğim tarihî malumata veya kaynaklara mümkün olduğu kadar elime eldiven giyip yaklaşıyorum.

Dolayısıyla kaynak gözetirken mümkün olduğu kadar köşede kalmış fakat neden ve niçinleri açıklayan kitaplar olmasına dikkat ediyorum. Çünkü neden ve niçinlerin derdindeyim. Ötekinin neden diye bir derdi yok, neden diye sormasını bırakınız neden diye soranları şeytanlaştırıyor, niçin diye soranları şeytanlaştırıyor, niçin diye soranları sapık ilan ediyor, niçin diye soranları kâfir ilan ediyor, tekfir ediyor.

Bu soruların arkasına düşmeyen eserlere ben niçin iltifat edeyim, o eserlerin verdiği bilgiye nasıl ve neden güveneyim, neden ben dersime gelen insanlara bu tiplerin, hem davula hem kasnağına vuran Makyavelistlerin yalanını aktarayım ki? Ben gerçeğin peşindeyim, o konuda kim ne yazmışsa bakarım, peşine düşerim, arar ve bulurum. Konunun niçinlerine cevap veriyorsa, beni ikna edebiliyorsa, benim sorularıma cevap verebiliyorsa ona ulaşmaya çalışırım. Özellikle tarih ve siyer kaynaklarında böyledir.

Diğer kaynaklarda da -özellikle fen bilimlerinde- konular bu kadar yoruma açık değil, skala bu kadar geniş değildir. Sonuç olarak kullandığım bütün kaynaklarda mümkün olduğu kadar niçinlere, nedenlere, sebep-sonuç ilişkisine ağırlık veren kaynaklara yöneliyorum.

Bir insan oraya Kur'an talebesi olarak gelir, Kur'an dinlemeye gelir de hakkına razı olmaz mı? Oturacağı yere razı olmaz mı veya oturacak yerden dolayı kalp kırar mı, insan üzer mi? Sadaka aynı zamanda budur da.

Bir insan oraya Kur'an talebesi olarak gelir, Kur'an dinlemeye gelir de hakkına razı olmaz mı? Oturacağı yere razı olmaz mı veya oturacak yerden dolayı kalp kırar mı, insan üzer mi? Sadaka aynı zamanda budur da.

İstiyorum ki onların akılları da ayağa kalksın, kendilerinin ayağa kalkmasını istemiyorum fakat akıllarının ayağa kalkmasını istiyorum. Eğer ayağa kalkmayıp uyuşuk yatan akıllar olursa, uyuyan akıllar olursa o zaman ben mezar taşlarına konuşmuş olurum.

Dersinizin bir bölümünde tavsiye filmler ve o filmlerden seçilmiş bölümler paylaşıyorsunuz. Özellikle sinema üzerinden seyircinin bilinçaltına gönderilen "uydurulmuş din"in sıkıntılı içeriklerine dikkat çekiyorsunuz. İyi bir film eleştirmeni olduğunuzu ve sıkı bir arşiviniz olduğunu biliyorum, bu bağlamda derslerdeki film tavsiyelerine devam edecek misiniz?

Mesela geçen derste Hintli bir yönetmen ve aktör olan Aamir Khan'ın *PeeKay* isimli filminden bir kesit görüntüledik. Film çok başarılı, tam bir uydurulmuş din eleştirisi. Başka eleştiriler de var, burada söylemeyeyim şimdi fakat arşivimde bir sürü film ve konu başlıkları var. Allah nasip ederse yeri geldikçe bu filmlerden Kur'an talebelerinin zevkle seyredecekleri; bazen ağlayarak, bazen üzülerek, bazen "Bizdekilerin aynısı," diyerek, "Uydurulmuş dinci orada da varmış," diyerek izleyeceği filmler var. Batı'da da yapılmış, Doğu'da da yapılmış olan filmler var. Ben bu konuda hiçbir ayrım yapmıyorum. İster Hollywood, ister Bollywood, ister Yeşilçam… Fark etmez. Bu manada *Zübük* filmini de tavsiye ederim, *PK*'i de tavsiye ederim, *Hypatia*'yı da tavsiye ederim, *Agora*'yı da, *Şeytanın Avukatı*'nı da tavsiye ederim. Edeceğim de zaten inşallah.

Müslüman Şark'ın hakikat ile alakası yoktur, ilişkisi yalan olsun cilalı olsun. Beni sevindiren yalan beni üzen hakikatten bin kat daha efdaldir mantığı hâkimdir bu coğrafyalarda.

Bir özel sorum daha olacak. Özellikle sosyal medyadaki söylemleriniz ile birtakım yapıların saldırılarına maruz kalıyorsunuz. Sizin isminiz üzerinden kendi doğrularını görünür kılmaya çabalayan bu güruhun ise dur durak bilmeyen bir iftira torbası var. Yakinen şahit olduğum kadarıyla bu saldırılar zaman zaman ailenizin ve sizin can güvenliğinizi tehdit eder boyuta da geliyor. Uzun yıllardır açık veya kapalı oturumlarda dersler veren bir ilim adamı olarak özellikle ailenizden, çocuklarınızdan veya eşinizden, "Bunu söylemesen daha iyi olur," gibi tepkiler alıyor musunuz?

Almıyor muyum? Kızım olarak sen de biliyorsun ki alıyorum. Doğal olarak annenizin, eşimin tabii ki beni koruma refleksi var, haklı olarak. Bir kadın öncelikle o. Kadınların erkeklerden farkı, koruma reflekslerinin çok daha gelişmiş olması ve olaylara tedbirsel bir eksen de bakmalarıdır ki yaratılıştan böyleler, genetiktir bu onlarda, zira annedirler ve korumaları gereken bir şey vardır.

Yani dolayısıyla eşim o içgüdülerle bakar. Ben "hakikati söyleyeyim de ne olursa olsun" modundayım, o ise "başına bir şey gelmesin" modunda. O kendince haklı, ben hak veriyorum. Ve elbette sizler de haklısınız, siz de çocuklarımsınız, evlatlarımsınız, "Babamıza bir şey olmasın," diyorsunuz.

Tırnak içerisinde alnı secdeli terör örgütleri tarafından yaklaşık 20 yıldır tehdit ediliyorum. Bunların o ahlâksızca tehditleri bazen tavana vuruyor. En küçük kardeşin Ahmet daha yedi sekiz yaşındaydı, ben akşam bahçede dolaşıyorum,

eline oyuncak tüfeğini almış baktım ki arkamdan tin tin geliyor, tıpkı bir koruma gibi. Annesi sordu, "Ahmet ne yapıyorsun oğlum?" "Babamı koruyorum," diyor. Çocuğun kendi iç dünyasındaki, küçük dünyasındaki etkilenmesine bakar mısınız? Çok ciddiydi, o elindekinin oyuncak tüfek olduğu ile ilgilenmiyordu, işin orasında değildi, ciddi ciddi koruyordu. Dolayısıyla hepiniz etkileniyorsunuz, çok şey yaşadık, bu yaşanılan şeylerin henüz daha hikâyesi yazılmadı.

Kamuoyunun bildiği buz dağının üstü bile değil, görünen kısmı bile değil. Kamuoyunun bilmediği öyle çok şeyler yaşadık ki… Ve bunların hepsi de alnı secdeye varan ahlâksızlardan gelen şeyler. Bunların hepsi de Allah'tan korkmayan, Allah rızası için yalan söyleyen, Allah rızası için iftira eden, Allah rızası için hakaret eden, Allah rızası için kavga operasyonu yürüten, Allah rızası için Allah'ın yasakladığı her haltı yiyen tiplerden gelen şeyler.

Onun için elbette ki bu iç gerilim hep olacak ama kervan yürüyecek, hakikat kervanı yürümeli, yürümek zorunda. Peygamberlerin geriye bıraktığı miras da budur ve biz bu mirasa ihanet etmeyeceğiz inşallah. Bu can bu tende olduğu sürece; şirk ile, ahlâksızlık ile, modern cahiliye ile, şirketin Truva atına binerek İslam kalesinin içine yerleşme uyanıklığıyla, kalitesizlikle, akılsızlıkla, irade düşmanlarıyla, vicdansızlarla, adalet düşmanlarıyla, insanlık düşmanlarıyla ve dinci bezirgânlarla mücadelem devam edecek hiç şüphesiz. Eşimi seviyorum, çocuklarımı seviyorum fakat hakikati daha çok seviyorum.

Derslerinizde sıklıkla Kur'an'ın hayatın bütününe getirdiği ilkeler bağlamında "devrim" ifadesini kullanıyorsunuz. Bu kavrama yüklediğiniz anlamı biraz açar mısınız? Sizce devrim nedir?

Aslında devrim Kur'anî bir kavramdır. Maalesef bazılarının bunun Kur'anî bir kavram olduğundan haberi bile yok. Şuara Suresi'nin son ayetinde, "O zalimler nasıl bir devrimle devrileceklerini günü gelince görecekler, bilecekler" ayeti var. Zaten Türkçesi "devrim", Arapçası "inkılap", ayetteki de o manada. Burada çok ilginç bir anekdot da nakledeyim. Yıllar önce Cemil Meriç, Necip Fazıl'ı eleştirirken yanlış hatırlamıyorsam, belki 30 yıl önce okuduğum bir metinde, Necip Fazıl'ın bir eserine, sanırım *Büyük Mazlumlar* eserine bir eleştiri yöneltirken şöyle diyordu: "Kutsal bir şehre kanlı bir kapıdan girmek, kanlı bir revaktan girmek." Yani "Devrimle dinin ne alakası olur," gibi bir şey söylüyordu.

Necip Fazıl'ın Kur'an'ı bilmemesinin başımıza açtığı işleri biliyoruz zaten. Kur'an'da Allah Resulü'nün geçmediğini zanneden bir şair. Allah onu affetsin, taksiratını affetsin. Ama Cemil Meriç de meğer bilmiyormuş devrimin Kur'anî bir kelime olduğunu, İslamî bir kelime olduğunu.

Bu can bu tende olduğu sürece; şirk ile, ahlâksızlık ile, modern cahiliye ile, şirketin Truva atına binerek İslam kalesinin içine yerleşme uyanıklığıyla, kalitesizlikle, akılsızlıkla, irade düşmanlarıyla, vicdansızlarla, adalet düşmanlarıyla, insanlık düşmanlarıyla ve dinci bezirgânlarla mücadelem devam edecek hiç şüphesiz. Eşimi seviyorum, çocuklarımı seviyorum fakat hakikati daha çok seviyorum.

Devrim "yaratıcı yıkım"dır, yani yapıcı kalmaz. İnşa eden kaos, hayat içinde vardır zaten. Dört milyar yıllık canlılık tarihimizin, canlılık geçmişimizin bütünü bile bir yaratıcı yıkımdır.

İmparatorlukların yıkılışı bir devrimdir, tarihin çöplüğü yıkılmış devletlerle doludur, ölmüş kahramanlarla doludur, vazgeçilmez olduğunu zanneden bir sürü insanla doludur.

Aslında Daron Acemoğlu'nun ifadesiyle kullanalım, haksızlık etmeyelim, yerini de söyleyelim, kendisinin "yaratıcı yıkım" diye bir ifadesi var, belki o da başkasından almış olabilir, Amerikan düşünce dünyasında kullanılıyor olabilir, o tarafından haberim yok. Devrim "yaratıcı yıkım"dır, yani yapıcı kalmaz. İnşa eden kaos, hayat içinde vardır zaten. Dört milyar yıllık canlılık tarihimizin, canlılık geçmişimizin bütünü bile bir yaratıcı yıkımdır. Mutasyonlar bu yaratıcı yıkımın sonucudur, on mutasyonun dokuzu negatiftir, terstir. Bir tanesi pozitiftir ve o pozitif üzerinden yürürüz. Zaten canlılar ve şu andaki yeryüzünün güneş sistemi ölçeğindeki son ürünü olan biz, homo sapiens, yani insanlar bu yaratıcı yıkımın sonuncusudur. Aynı zamanda yaratıcı yıkımda depremleri de bu bağlamda görebilirsiniz. Yeryüzünde canlı hayat yaratıcı yıkımın sonucudur, devrimin sonucudur.

Yani eğer yeryüzü ilk 300 milyon yılda ateş topu olup da göktaşları tarafından sürekli bombardımana tabi tutulmasaydı ondan sonra gelen yeryüzünün dörtte üçü su olan bir mavi gezegene dönüşmesi belki de mümkün olmayacaktı. Onun için o göktaşları içlerinde yeryüzüne su taşıdılar, tabiri caiz ise su tanklarıydı, geldiler ve yeryüzünün ateşini söndürdüler. Ve yeryüzünü bir bahara döndürdüler, cehennemden cennette dönüştürdüler.

Kur'an cahiliye kafasına bir devrimdir, cahiliyenin aklı vardı ama zekâsı yoktu, cahiliye ahlâkına bir devrimdir.

Dolayısıyla devrim bu anlamda doğada gördüğümüz, kâinat ayetinde de gördüğümüz şey. Kevn ve fesat derler, oluş ve bozuluş. Kur'an'da da iki sure vardır bununla ilgili. Fatır Suresi ve İnfitar Suresi. İnfitar, yeniden oluş demektir. Bozulup yeniden olan, devrilip yeniden kurulan demektir. İnfitar, bir kâinat devrimi suresidir. Hiç şüphesiz Kur'an Şuara Suresi'nin sonunda bahsettiği bu devrimden toplumsal olarak da söz eder.

Kavimlerin helâkı olarak anlatılan Nuh kavminin, Lût kavminin, Ad kavminin, Semud kavminin ve diğer kavimlerin helâkı bir devrimdir aslında. İlahi bir devrimdir ve bu devrimlerin helâkı da bir devrimdir. Bu devrimlerin sonuçları olmuştur. İmparatorlukların yıkılışı bir devrimdir, tarihin çöplüğü yıkılmış devletlerle doludur, ölmüş kahramanlarla doludur, vazgeçilmez olduğunu zanneden bir sürü insanla doludur.

Dolayısıyla devrim bir yerde, tıpkı heyelan gibi ölü toprağın dinç toprakla yer değiştirmesi gibidir. Üsttekinin devrilmesi lazımdır. Büyüyen ağacın devrilmesi lazımdır ki daha sonra büyüyecek ağaçlara yer olsun. Dolayısıyla insanlar da öyledir, önceki nesillerin ölmesi lazım ki sonraki nesiller ortaya çıksın ve kendi türkülerini, kendi şarklılarını söylesinler. Kendi imarlarını yapsınlar, kendi mimarilerini yükseltsinler. Dolayısıyla bu Allah'ın yasasıdır, sünnetullahtır.

Bu anlamda bendeniz de Kur'an'ın devrimleri olduğunu görüyorum. Kur'an cahiliye kafasına bir devrimdir, cahiliyenin aklı

vardı ama zekâsı yoktu, cahiliye ahlâkına bir devrimdir. Cahiliye ahlâkı bir kabile ahlâkıydı. Cahiliye siyaseti ucuz siyasetti, entrika siyasetiydi. Cahiliye ticareti zulüm ticaretiydi, kol bükmek ekmeğini almak ticaretiydi. Cahiliye insanı tamamen kabilenin kuluydu, kabile şeyhinin kuluydu. Ve cahiliye insanı menfaatine tapan tiplerdi. Zaten onu mukaddime derslerinde, giriş derslerinde anlatıyorum.

Kur'an hepsine bir devrim yaptı. Kur'an bu devrimi yaparken zihin dünyamızda kavramsal anlamda devrim yaptı, yani düşünsel anlamda devrim yaptı. Ondan sonra da eylemsel anlamda devrim yaptı ve yeni kavramlar getirdi. Salih amel gibi, takva gibi, sorumluluk bilinci gibi yepyeni kavramlar getirdi.

Dolayısıyla bu anlamda Kur'an, cahiliyenin, "Allah'ın aslından (مِن دُونِ اللَّهِ) yardımcıları var, ilahlar konseyi var" anlayışını yıktı. Yerine tevhidi getirdi, diğerini şirk olarak damgaladı. Şirk, aslında tevhidin en büyük düşmanı. Tevhidin savunusu da insanın özgürlüğünün savunulması olarak ortaya konuldu. Zira tevhit, insanın özgürlüğünün garanti belgesidir, şirk ise insanın özgürlüğünü kaybetmesinin insanlıktan çıkmasının garanti belgesidir.

Onun için Kur'an insanın özgürlüğünü tevhit üzerinden savundu ve insanın köleleştirilmesini veya insanın bir başkasını köleleştirmesini, yani ya bir firavun bulmasını ya da bir firavun olma fırsatını bulmasını yasakladı. İşte bu noktada Kur'an buna karşı bir devrim yaptı, sonra ahlâkta devrim yaptı, bencillik ahlâkını yere serdi ve paylaşma ahlâkını getirdi. Kur'an bu anlamda ahlâki tüm davranışların temeline sorumluluğu yerleştirdi, takva adını verdi. Takvayı da tek üstünlük ölçüsü yaptı. Kabile ahlâkını yere serdi zira kabile ahlâkı dediğimiz şey, "Kabile onaylıyorsa o ahlâkidir," demek oluyordu. Kabilecilik güce tapan bir zihniyettir. Adı üstünde, atalarının yolunu din edinen yani atalarını ilahlaştıran bir zihniyettir.

Kabilecilik güce tapan bir zihniyettir. Adı üstünde, atalarının yolunu din edinen yani atalarını ilahlaştıran bir zihniyettir.

Kabilecilik aslında gelenek putuna tapan bir dinin mensubudur. İşte onun yerine Kur'an ahlâkına ve fıtrat ahlâkına uygun, anlam ve amacına uygun davranışı koydu. Bunun dışında birçok alanda devrim yaptı, onların çaput ve ganimet anlayışının yerine gönül fethini koydu, insan kazanımını fetih olarak adlandırdı. Fetih Suresi bir barışın hemen arkasından inen bir sureydi. Görünürde aleyhte gibi duran, dört maddesinin üçünün Müslümanların aleyhine olduğu kanaatine sahip olunan Hudeybiye barışının arkasından indi.

Peki, buna karşılık ne oldu? Kur'an'a bir devrim yapıldı. Emeviler Kur'an'ın cahiliyeye yaptığı devrimleri yok etmek ve cahiliyeyi geri getirmek için bu devrimi yaptılar. Kur'an'a karşı devrim yaptılar ve bu dinin içine maalesef kadercilik diye bir şeytan dinini yerleştirdiler, aynı zamanda paraya tapan bir mantık yerleştirdiler, güce tapan bir siyaset yerleştirdiler, entrikayı siyasetin kendisi ilan ettiler. Yalanı

Yalanı siyasetin temeline yerleştirdiler ve Emevi siyaseti, "Kim haklıdır?" sorusuna tıpkı müşrikler gibi "Güçlü olan haklıdır," demeyi yerleştirdi.

siyasetin temeline yerleştirdiler ve Emevi siyaseti, "Kim haklıdır?" sorusuna tıpkı müşrikler gibi "Güçlü olan haklıdır," demeyi yerleştirdi.

Daha sonra fıkıhta İslam fıkhı adını verdikleri Sünni fıkıh da bunu meşrulaştırdı ve bunun kelamını yaptılar.

Daha sonra Abbasiler döneminde de hadisler uyduruldu, o da bir karşı devrimdi aslında. Abbasi karşı devrimi hadis üzerinden yapıldı. Bir buçuk milyon yalanın Allah Resulü'nün diline konularak, dinin içine bir Truva atı gibi sokulması ve Kur'an'ın önüne bir set ördüğü cahiliye şirk dininin hadislerin içinde tıpış tıpış İslam'ın, Müslümanların yüreklerine, zihinlerine, hayatlarına buyur edilmesi söz konusu oldu.

Onun üstüne tasavvuf; tüm dinlerin içinden birer parça alan, özellikle de Uzakdoğu dinlerinin, Hint dinlerinin mistisizmini getirip İslam tasavvufu adı altında şirkin üzerine sıva çeken bir hal aldı. Şirk, İslam'ın iç kalesine tasavvuf cübbesi giyerek, tasavvuf kavuğunu sararak, tasavvuf boncuğunu eline alarak Müslümanların ta yüreğine kuruldu. Dolayısıyla Kur'an'a karşı bir devrim yaptılar.

Şu anda çektiğimiz tüm sıkıntılar, bu Kur'an'sız Müslümanlık, aslında kendisine karşı devrim yapılmış şirket dininin -Truva atının içine binerek İslam'ın, Müslümanların zihin dünyasına, hayatına kurulan şirket dininin- bir kılık değiştirmiş hâlidir.

Şu anda çektiğimiz tüm sıkıntılar, bu Kur'an'sız Müslümanlık, aslında kendisine karşı devrim yapılmış şirket dininin -Truva atının içine binerek İslam'ın, Müslümanların zihin dünyasına, hayatına kurulan şirket dininin- bir kılık değiştirmiş hâlidir.

Onun için şu anda ahlâk derseniz Müslüman çukurda, bilim derseniz Müslümanlar bilimde de bitmiştir. Bilimin kölesi konumundalar, öğrencisi bile değiller. Öbür taraftan teknoloji derseniz, teknolojide de çok kötü bir tüketicidir Müslüman Şark. Yani düşman ilan ettiği hasımları üretir; bunlar ise emeklerini, büyük bir ömürlük emeklerini vererek onların ürettiklerini satarak kötü bir tüketicisi olmuşlardır. İlimde de öyledir, ürettiğimiz ne var ortada?

Akıl derseniz nerede Müslümanların aklı? Aklın üstüne abdest bozan tipler bunu da İslam adına yaptıklarını söyleyecek kadar arsızlaşabiliyorlar, yüzsüzleşebiliyorlar. Kur'an, vahyi akılla aynı kefeye koyup da birbirinin yerine geçen -ki Mülk suresinin onuncu ayetidir- iki değer olarak nitelerken, kendisinin yerine ikame edilen bir değer olarak görürken akla abdest bozan bir tip türedi. Bu yeni bir şey de değil ve şu anda İslam aklı Zümrüdüanka olmuş Kafdağı'na gitmiş.

Peki vicdan nerede? Vicdanı var mı Müslüman Şark'ın? Vicdanı olan, birbirinin içine düşen bir idrak hastasına dönüşür mü? Bugün Müslüman Şark'ta "Kimse yaptığından hesap vermeyecek, isteyen istediğinin canına kıyabilir," denilse herkesin öldürebileceği bir zümre vardır. Bu zümre böyle bir katiller ordusuna, böcek sürüsüne dönüşecek hâle gelmiştir.

Peki, Müslüman Şark'ta adalet ve meşveret var mı? Dünyanın en rezil günleri, en despot rejimleri, en berbat rejimleri, en hırsız rejimleri, en soysuz rejimleri, en diktatör rejimleri Müslüman Şark'tadır.

Peki, kalite var mı? "Şu işi Müslüman Şark kaliteli yapar, şu şeyi Müslüman Şark'tan alalım," dediğimiz ne var? Herhâlde bizden bir şeye müşteri olsalar, "Yalanı en kaliteli söyleyen Müslüman Şark'tır, oradan alalım," derler. Yalana da kimse müşteri olmaz, yalana da kimse para vermez. Veya dedikodunun en harikasını bu toplumlar üretiyor diye kimse gelip dedikodu da almaz. "Biz biraz dedikodu üretelim de ithalat yapalım," diyecek kadar ahmak bir toplum yok yeryüzünde.

Veyahut da birbirlerini öyle güzel öldürüyorlar ki bayılıyoruz biz bu birbirlerini öldürmelerine. Yani birbirlerini öldürme konusunda ürettikleri bu muhteşem sanatı biz ülkemize ithal edelim diyecek kadar kudurmuş bir toplum da bulamazsınız. Herhâlde bunları beklemiyoruz biz. Yani neresini tutsak elimizde kalan bir durum bu...

Peki, devrimden devam edelim hocam. Az önce de ifade ettiğiniz gibi bir toplumda çürüme, bozulma ve yozlaşma meydana geldikten sonra hemen arkasından bir devrim gerçekleşmiştir. Cumhuriyet tarihinden bu yana Türkiye'ye baktığımızda çok katmanlı bir fesat ve çürüme dönemindeyiz gibi görünüyor. Bu çürüme ve bozulmanın arkasından bir devrim yakın mıdır, bu alâmetleri bir devrimin habercisi olarak görebilir miyiz?

Ben öyle görüyorum. Kesinlikle çok şey öğreniyoruz, bu bir. Yani asla karamsar değilim, aksine çok ümitvarım. Ümit, imanın çocuğudur. Ümidi öldürürseniz anasını ağlatırsınız, çocuğunu öldürürseniz iman annesi ağlar. İkinci yasa budur. "Kemaluhu zevaluhu", bir şeyin zirvesi onun sonudur. Artık zirveyi aşınca yokuş aşağı inecek demektir, önü açık demektir. Üçüncüsü zaten içinde bulunduğumuz şu durum, bitmişlik durumudur. Artık gidecek yer yok, deniz bitti, bundan sonra çözüm bulmak zorundayız. Yürüyecek yer kalmadı, kıpırdayacak yer kalmadı, dip budur. Bundan daha dibi yoktur. Dibi gördük, eğer yürürsek düzlüğe çıkacağız. Dördüncüsü, öğreniyoruz.

Mekke Müslümanlar için çok acı bir dönemdi, işkence vardı, zulüm vardı, yok etme vardı, ama Müslümanların okuluydu. Mekke bir okuldu, o okulu okumasalardı Medine şehadetnamesini yani diplomasını alamayacaklardı. Bizim içinde bir okuldur, toplumlar böyle öğreniyor maalesef.

Kur'an, "İbret alın ey akıl sahipleri," der. İbret, bir şey yaşamadan onu yaşayanlardan örnek almak, ders almak demektir. Eğer ders alırsanız o şeyi bir de sizin yaşamanız gerekmez. Başkasının yaşadığı acıdan, elde ettiği sonuçtan istifade eder-

Kur'an, vahyi akılla aynı kefeye koyup da birbirinin yerine geçen -ki Mülk suresinin onuncu ayetidir- iki değer olarak nitelerken, kendisinin yerine ikame edilen bir değer olarak görürken akla abdest bozan bir tip türedi. Bu yeni bir şey de değil ve şu anda İslam aklı Zümrüdüanka olmuş Kafdağı'na gitmiş.

siniz. Yani çok pahalı bir şeyi gerçekten çok ucuza elde etmiş olursunuz. Bunun değeri olur mu olmaz mı? Onun tartışması ayrı.

Ama benim korkum şu: Eğer Avrupa'nın yaşadığı tarihten ibret almazsak, Avrupa'nın Orta Çağı'nın neye mâl olduğundan ibret almazsak -1000 yıllık bir karanlıktır Avrupa Orta Çağı- o zaman bizim bir 400 yılımız daha var demektir. Yani Avrupa'da bundan beş yüzyıl, altı yüzyıl önce gördüğümüz kepazeliği aynen biz de yaşayacağız demektir. İşte buna yanarım, buna acırım, çünkü görünen köy kılavuz istemez. Geçmiş geleceğe, suyun suya benzediği kadar benzer. İbret alınmazsa tarih tekerrür eder.

Allah Resulü'nden nakledilen ve Kur'an'a vurduğunuz da geçer not alan o harika ifadede olduğu gibi: "Siz, sizden önceki sapmış ümmetlerin izini, yolunu adım adım, karış karış izleyeceksiniz." Avrupa'nın arkasından Avrupa'ya söve söve gidiyorlar. Küfür ede ede onların yollarında yürüyorlar, onların yollarında onlara karşı slogan atarak yürüyorlar. İşte bu duruma düşeriz, benim tek korkum budur.

Peki, Müslüman Şark'ta adalet ve meşveret var mı? Dünyanın en rezil günleri, en despot rejimleri, en berbat rejimleri, en hırsız rejimleri, en soysuz rejimleri, en diktatör rejimleri Müslüman Şark'tadır.

Eğer ibret alırsak, piyasa goygoyculuğuna çıkıp da bulunduğu makamda birazcık daha fazla kalmak için gelene ağam gidene paşam deyip, hiçbir sahtekârlığa dokunmayıp sadece ve sadece onaylanmış olanın tekrarını ifade ederek konumunu koruyan şarlatanlarla değil gerçekten de risk alan, emek veren ve hakikati söylemenin bedelini göze alıp o hakikati her şeye rağmen söyleyen insanlarımızın önünü biraz açarsak, onları çoğaltabilirsek, onlara fırsat tanırsak, onların sözlerine hak ettiği değeri verirsek ve onları yalnız bırakmazsak, onlara saldıran çakal sürüsüne "hoşt" demeyi bilirsek çok çabuk toparlayacağımızı düşünüyorum.

Burada bir anımı anlatarak nokta koyalım. Muhammet Kutup üstatla Mekke'deki evinde "ümmetin hâli"ni konuşuyoruz. Ümmet falan da yok ortada tabi, söz döndü dolaştı üstat dedi ki: "Çok berbat göründüğüne müttefikiz. Bu soruların tamamı üzerinde söz birliğimiz var seninle, aynı düşünüyoruz fakat bu sayılan sorunların birçoğu sınırlı sayıdaki ana soruna bağlı, eğer o ana sorunlardan birini çözersek 50 sorun otomatikman çözülür." Bu çok hoşuma gitti. Ana sorunların çözümünde o ve ben farklı düşünüyor olabiliriz, o sorun değil bence tali bir şey. Yani ana sorunlar çözülünce, bir sorun çözülünce, 50 sorunun da kendiliğinden çözüldüğünü bilmek insanı rahatlatıyor.

Son olarak hocam… Dört dersi geride bıraktık, dersler üzerinden yorumlar alıyor musunuz? Geri dönüşler nasıl?

Doğrusu ben, beklediğimin ötesinde demeyeyim o biraz iddialı konuşmak olur, beklemediğim bir şeyle karşılaştım. O da şu: Bizim eski mahalle, bu tip bir bilgilendirmeye karşı artık tabiri caiz ise ipek böceğinin kozasını kendisine mezar etmesi gibi kendisine bir mezar örmüş,

mezarın içine çekilmiş, mezarını sarayı ilan etmiş, kendisini sultan ilan etmiş bir ölü. Mezarın içinde bir ölü düşünün ki kendisini sultan, kabrini de saray ilan etmiş, mezarlığı da başkenti ilan etmiş. Böyle bir hâle gelmiş eski mahalle. Onun için eski mahalleden bir şey çıkmayacağına biliyordum. Bizim şimdiye kadar ötekileştirdiğimiz ki bunu bir öz eleştiri olarak söylüyorum ve bundan dolayı da Allah'tan af diliyorum. Çünkü insanları önce parçalara ayırıp sonra sizden olmadığı gerekçesiyle bazı parçalarını ötekileştirmek, şeytanlaştırmak, ancak şeytanın hizmetinde bulunmaktır. Ben de bundan dolayı af diliyorum, istiğfar ediyorum. O mahalleden öyle geri dönüşler alıyorum ki yani Allah'a şükür secdesi yaptığım dersler oldu, geri dönüşler oldu. "Elhamdülillah," diyeyim de siz anlayın.

Örnek verebilmeniz mümkün mü?

Şimdi örnek veririm ancak bu geri dönüşler içerisinde öyle etkin ve yetkin insanlar var ki isim söylesem çakal güruhu topyekûn ona havlamaya ve hırlamaya başlayacaklar. Bu insanlar içerisinde şu an değerli konumda olanlar var. Ki isim söylesem onun bulunduğu konuma havlamaya ve hırlamaya başlayacaklar. Onun için gelin bu çakal sürüsünü ürkütmeyelim, kervanlarına zarar gelmesin, kervanları yürüsün. Bu insanların isimlerini duymaktansa varlıklarını bilmekle iktifa edin. Ama gerçekten çok sevinebileceğimiz, sevinebileceğiniz geri dönüşler bunlar.

Hocam son olarak sizin takva kavramına yüklediğiniz anlam, yani sorumluluk kavramı bağlamında sormak istiyorum. Mustafa Hoca'mız ve babam olarak bizlere bu derslerden dolayı tavsiyeniz, öneriniz nedir? "Biz de elimizi taşın altına koymak istiyoruz," diyen değerli talebeleriniz adına ilk ödevi ben almış olayım. Siretü'l Kur'an dersleri, talebelerinden ne bekliyor hocam? Bizi nasıl görmek istiyor?

İnsan olmadan Müslüman olmayalım, dindarlığımızı Allah'a gösterelim, birbirimize insanlığımızı gösterelim, cahilin dindarlığı arttıkça sapması da artar. O hâlde cehaletimizi yenmeden dindarlaşmayalım. Din insanın aklını, iradesini, vicdanını, adaletini, merhametini, kalitesini yani insanlığını arttırmıyorsa yobazlığını, alçaklığını, holiganlığını ve mayışmışlığını, uyuşmuşluğunu arttırır. Böyle bir dinden Allah'a sığınalım. Benim söyleyeceklerim bunlardan ibarettir. Bunlar aslında daha sonra söyleyeceklerimin habercisidir. Bütün bu ifadelerimi açarsanız söylediklerimin tamamı da zaten buraya götürür.

İbret, bir şey yaşamadan onu yaşayanlardan örnek almak, ders almak demektir. Eğer ders alırsanız o şeyi bir de sizin yaşamanız gerekmez. Başkasının yaşadığı acıdan, elde ettiği sonuçtan istifade edersiniz.

Otoriterlik Bağlamında Tağut Kavramı

HÜSEYİN K. ECE

Tağut ve türevleri Kur'an'da otuz dokuz yerde geçmektedir. "Tağut"u ve ondaki olumsuz anlamda otoriterlik manasını iyi anlayabilmek için bu kelimenin türemiş olduğu *tegâ* fiilini ve bunun mastarı olan "tuğyan"ı biraz açıklamak gerekir.

Sözlükte Tuğyan ve Türevleri

Tağa ve bunun mastarı tuğyân-tağy; isyanda sınırı aşmak, azmak, sapmak, taşmak anlamına gelir.[1] Bir başka deyişle kabul edilebilir (makbul) sınırı aşmak, hududa tecavüz etmektir.[2]

"Tağâ el-mâu", suyun kabarıp taşması (sel olması)... Kur'an Nûh Tufanı hakkında şöyle diyor: "Gerçek şu ki sular taştığı zaman (tağâ'l-mâu), o gemide biz sizi taşıdık." (Hâkka 69:11) Ölçüde ve tartıda taşkınlık yapmak, adaletsizliğe meyletmek de bu fiil ile anlatılıyor. (Rahman 55: 8-9) Bu fiilin faili (öznesi) olan "tâğ" (çoğulu: tâğín); azan, haddi aşan, sınıra tecavüz eden demektir.

Bu kökten gelen "tağvâ"; "tuğyan" gibi azgınlık, isyanda ileri gitmektir. Bir âyette şöyle geçiyor: "Semûd kavmi azgınlığı (bi-tağvâ) dolaysıyla yalanladı..." (Şems 91:11)[3] Bu kökten gelen "tâğiye" (çoğulu: tevâği) sözlükte azıp kuduran bir tabiat kuvvetini, azgın bir kasırgayı, şiddetli bir sarsıntıyı ya da insanın azmasını ifade etmektedir. Yine bu kökten gelen "atğa"; daha azgın, daha zalim, tuğyanda daha da ileri gitmiş kişi demektir. (Bkz: Necm 53:52)

1. el-Isfahânî, R. el-Müfredât, s: 454. Ebubekr er-Râzi, Muhtaru's-Sıhah, s: 393

2. Heyet, Mu'cemu'l-Vasít, 2/558

3. el-Isfehânî, R. el-Müfredât, s: 454

Tuğyan Ne Demektir?

Tağâ fiilinin masdarı olan "tuğyan", sadece insanlara mahsus olmayan her tür sınırı aşmayı ifade eder.[4] Gözün yöneldiği istikametten veya hedeften başka tarafa kayması, terazinin dengesinden saptırıldığı için eksik tartması; Âd ve Semûd kavimlerini isyanları yüzünden helâk eden şiddetli yer sarsıntısı, büyük deprem gibi anlamlarda kullanılır.

Vahye inanmayan, nefsinin hevâsını (aklını) yegâne rehber kabul ederek peygamberlerin uyarılarını dikkate almayan kişi maddî güç ve üstün bir sosyal statü elde edince çevresindekilerin telkinlerine de kapılarak önce kendini beğenmeye, daha sonra ilişkilerinde itidal ve adaletten ayrılıp başkalarına hükmetmeye yönelir, otorite kuramaya çalışır. Sonuçta tuğyan bataklığına saplanır.[5]

"Tuğyan" istikametten (dosdoğru, hak bir gidişten), âdil bir anlayıştan sapmadır. Tuğyan edenler sınırları aşarlar, iyi olan şeylere destek olmadaki duyguyu yitirirler, manevi hayatın dengesini bozarlar, ölçüyü kaçırırlar. Sonra da kendilerine ve etraflarına zarar vermeye başlarlar. Tıpkı yatağından taşan ve sınırları aşan, bundan dolayı da etrafına zararlı olmaya başlayan su (tâğiye) gibi…

Kur'an, tuğyan ahlâkının istikametten sapma olduğunu hatırlatarak, Hz. Muhammed'in şahsında bütün insanlara şöyle demektedir: "Seninle birlikte tevbe edenlerle beraber emrolunduğun gibi istikamet üzere ol (dosdoğru davran). Aşırı gitmeyin (tuğyan etmeyin). Çünkü O, yaptıklarınızı görendir." (Hud 11:112) Kur'an'da ayrıca yalancılık, haklara riayet etmeme, sınır tanımama, bozgunculuk (fesat), dengeyi bozma, ölçü ve tartıda adaletsizlik gibi hususlar tuğyan olarak degerlendirilen olumsuz davranışlardır. (Bkz: Tâhâ 20:81. Rahmân 55:8-9)

Allah, münafıkların kim olduğunu bilir ve onlara tuğyanları ile beraber zaman ve mühlet tanır. Belki akıllarını başlarına alırlar. (Bakara 2:15. Ayrıca bkz: Yûnus 10:11. Mü'minûn 23:75) Kur'an'ın okunması bazılarının hidâyet bulması için bir imkân iken bazılarınınsa maalesef azgınlıklarını ve kafirliklerini artırır. (Mâide 5:64, 68)

Beş âyette *tuğyan* ile *küfür* kelimeleri birbirinin tamamlayıcısı olarak geçiyor. (Bkz: Mâide 5:64, 68. İsrâ 17:60. Kehf 18:80. Şems 91:11) Allah İsrailoğulları'na, "Size rızık olarak verdiklerimizden temiz olanlarından yiyin, bu konuda tuğyan etmeyin" buyurduğu hâlde söz dinlemediler. Firavun ve kavminin tuğyanlarına karşılık cezalardan ibret almadılar ve kendileri tuğyana düştüler. (Tâhâ 20:81-87)

Nûh'un (as) kavmi (Zâriyât 52:53) ve Sâlih'in (as) elçi olarak gönderildiği Semûd

4. el-Isfehânî, R. el-Müfredât, s: 454

5. Yurdagür, M. TDV İslâm Ansiklopedisi, Ek 2/611

Tuğyan, insanın kendi benliğini her şeyin ve herkesin üstünde görmesi hâlinde ortaya çıktığında zirve noktadadır.

Kavmi de tuğyan etmenin örneğidir. (Şems 91:11-14) Âd Kavmi de tıpkı onlar gibi sadece dünyada yaşayacaklarını sanarak Allah'a kulluktan yüz çevirdiler. Zayıflara zulmetmeye, yeryüzünde fesat çıkarmaya devam ettiler. Kendilerini çok güçlü ve üstün gördüler. Mü'minlere ayak takımı dediler. İlahi davete kulak asmadılar, peygamberleri dinlemediler hatta onları öldürmekle tehdit ettiler. Böylece "tuğyan" ettiler, zalim oldular. (A'raf 7:65-72) Bu ve bunlara benzer örnekler Kur'an'ın "tuğyan" eden kişi ve topluluklarla ilgili olarak verdiği tipik örneklerdir.

Şüphesiz "tuğyan" mantığı her devirde aynıdır. Allah'ın koyduğu sınırları, gönderdiği kulluk ilkelerini tanımayan, o sınırları aşıp isyan eden kişilerin bu tutumu "tuğyan"dır.

Tuğyan aynı zamanda bütün toplumsal çöküşlerin ve uygarlıkların yıkılış sebebidir. Evet şımaran, azan ve sınırları aşan topluluklar tarihin değişmez prensibi ve "sünnetullah"ın bir gereği olarak çökerler veya cezaya uğratılırlar. Bunun sebebi ise istikbar (büyüklenme) duygusu, maddeye aşırı bağlılık ve bununla aldanma, maddeden üretilen değerlerin kutsallaştırılmasıdır.[6]

Aynı kavramın yer aldığı bazı âyetlerde insanların tuğyan hâlinde iken âdeta bir kör gibi davrandıkları, azgınlıkları içinde bilinçsizce bocaladıkları "ya'mehûn" kelimesiyle anlatılıyor. "Biz onların kalplerini ve gözlerini, ilkin inanmadıkları gibi tersine çevririz ve onları tuğyanları içinde şaşkınca dolaşır bir durumda terk ederiz." (En'am 6:110. Ayrıca bkz: Bakara 2:15. A'râf 7:186. Yûnus 10:11. Mü'minûn 23:75)

Tuğyan: Kibir, Benlik ve Tahakküm İlişkisi

Tuğyan; isyan, günah ve zulümde sınır tanımayacak ölçüde ileri gitmek, azmaktır dedik. Bu aynı zamanda istiğna duygusudur (kendini yeterli görmektir). Esasen insanın yaratılışında "tuğyan" ahlâkı vardır. Bunun sebebi insanın kendini müstağni (çok zengin, yeterli ve güçlü) görmesidir, kibirlenmesi ve benlik duygusuna kapılmasıdır. (Alak 96:6-7. Leyl 92:7-13)

Âyette geçtiği gibi insanlardan kimileri ya mallarına ya ellerindeki siyasi güce, ya adamlarının çokluğuna güvenerek kendilerini çok zengin sanarlar, kibirlenirler. Bu da böylelerini Allah'tan gelen ölçülere aldırmamaya veya başkaldırmaya sürükler. İşte tuğyanın başlangıç noktası budur. Tuğyan, insanın kendi benliğini her şeyin ve herkesin üstünde görmesi hâlinde ortaya çıktığında zirve noktadadır. Öyle olunca da daha bir büyük gücün önünde eğilmeyi nefislerine yediremezler. Kendi-

6. Öztürk, Y. N. Kur'an'ın Temel Kavramları, s: 560

lerini Allah'a ve O'na ibadetten müstağni görürler. Bu noktadan sonra dilediklerini yapmaya koşarlar. Hak, hukuk ve uyulması gereken sınırları tanımazlar.

İlk devirden beri ilâhî davete karşı çıkarak inkâr zihniyetinin sembolü hâline gelen Firavun, onun taraftarlarının ve benzerlerinin gösterdikleri azgınlıklar ve olumsuz davranışlar; Kur'an'da *tuğyan* kelimesiyle anlatılıyor. Allah, Musa'ya (as) şöyle buyurdu: "Firavun'a git, çünkü o tuğyan etmiş (azmış) bulunmaktadır." (Tâhâ 20:24. Ayrıca bkz: Tâhâ 20:43. Naziât 79:17. Fecr 89:11)

Firavun ve benzeri tağutların meydana getirdikleri uygarlık ve düzen gerçekte bir tuğyan düzenidir. Onlar, hükmettikleri beldeleri ve toplumları tuğyana boğdular. Kendileri sapıttığı gibi peşlerinden gidenler de sapıttılar. Islah edilmiş hâlde yaratılan yeryüzünde fesat çıkardılar. Onlar bu eylemlerine günümüzde de dünyanın her yerinde devam ediyorlar.

Tuğyan kavramı; kişinin soyluluk, zenginlik, siyasal ve sosyal statü, iktidar gücü gibi gelip geçici durumlara aldanarak önce yaratılmışlara karşı büyüklenmesi, sonra Allah'ın emirlerine boyun eğmeyi ve O'na kulluk etmeyi gururuna yedirememesi, mânevî ve ahlâkî açıdan değersiz şeylerin cazibesine kapılarak onlarla avunup aldanması yüzünden işlediği bütün olumsuz davranışları kapsamaktadır."[7]

Tuğyan'a düşenler gerçek ölçüyü kaybederler. Kendi zulümlerini adalet, güzeli çirkin, çirkini güzel, karanlığı ışık, ışığı karanlık zannederler. Kuruntu ve hayal içerisindedirler. Onlar kendi azgınlıkları içerisinde oyalanan gafillerdir. Kim olursa olsun; Allah'ın indirdiklerini bir tarafa atanlar, Allah'ı kişi ve toplum düzeninde hesaba katmayanlar da tuğyan içindedirler.

İman açısından tuğyan küfür ve şirk ile, sosyal hayat ve insanlar arası ilişkiler açısından tuğyan; başkalarına zulüm, kötülük ve tahakküm şeklinde sonuçlanabilir. Nitekim Kur'an'da geçmiş toplumların olumsuz davranışları ve onları helâka sevk eden sebepler sayılırken bunların tuğyan yüzünden olduğu vurgulanıyor. (Bkz: Mâide 5:64, 68. Hâkka 69:5. Fecr 89:11-12)

Bu kelime bir hadiste şöyle geçiyor: Kehf Sûresi'nde Musa (as) ile Allah'ın kendisine ilim verdiği bir kişinin yolculuğu anlatılıyor. (Bkz: Kehf 18:74-81) O kişinin Allah'ın emriyle bir çocuğu öldürme gerekçesi, yaşaması hâlinde onun ileride anne ve babasına azgınlıkla zulmedeceği "tuğyan" kelimesiyle anlatılıyor. (Kehf 18:81)[8]

Aşırı dünya sevgisi, mal hırsı, şiddetli öfke ve kin insanı tuğyana sevkedebilir.[9]

İman açısından tuğyan küfür ve şirk ile, sosyal hayat ve insanlar arası ilişkiler açısından tuğyan; başkalarına zulüm, kötülük ve tahakküm şeklinde sonuçlanabilir.

7. Yurdagür, M. TDV İslâm Ansiklopedisi, Ek 2/611

8. Müslim, Fedâ'il/46(172) no: 6165, Kader/6(29) no: 6766. Ayrıca Bkz: Ahmed b. Hanbel, 1/121. Buhârî, Tefsîr-18/3 no: 4726

9. Abdürrezzâk, Musannef, 11/188

Tuğyanın Cezası

Kur'an, geçmişte tuğyan eden kişi ve kavimlerin ceza aldığını söylediği gibi bazılarının ileride ceza alacaklarını beyan ediyor. Kur'an, Semûd Kavmi'nin tuğyanları sebebiyle Sâlih'i (as) yalanladıklarını (Şems 91:11) dile getiriyor: "Semûd kavmine gelince, onlar tâğiye (tuğyan eden, azan) bir topluluk oldukları için tâğiye ile (azıp kuduran bir tabiat kuvvetiyle) mahvedildiler." (Hâkka 69:5) *Tâğiye*, tuğyan edenleri cezalandırmak için Yaratıcı tarafından devreye sokulan, tuğyan eden bir tabiat kuvvetini ifade etmektedir. Bu âyette cümle o şekilde düzenleşmiştir ki *tâğiye*, hem Semûd kavmini helâk eden kuvveti hem de bu kavmin helâkina sebep olan tavrı aynı anda anlatmaktadır. Burada insan tuğyanının tabiata ait bir tuğyan ile cezalandırılmasındaki varlık prensibi dikkat çekicidir. Bu da Kur'an'ın kelâm mucizelerinden biridir.[10]

Tuğyan eden şaşkınların ölümden sonra cezaları da ateşin en tuğyan etmişi/azmışı olan cehennemdir. Azıp, sınırı aşan bir takım kişi ve topluluklara yine azgınlaşan tabiat kuvvetleriyle ceza verildiği gibi bazılarına da âhiret hayatında cehennem verilecektir. (Nâziât 79:39) Cehennem bir gözetleme yeridir ve "tâğín-tuğyan edenler" için hazırlanmıştır. (Nebe' 78:21-23)

Kur'an, insanları uyararak tuğyana düşmemelerini, ilâhi sınırlara tecavüz etmemelerini söylüyor. Âhirette tuğyan edenlerin sonlarının nasıl olacağını haber veriyor. (Kâf 50:23-30. Sâd 38:55-61)

Dünya hayatını âhiret hayatına tercih etme ile tuğyan etme, azıp şımarma arasında bir bağlantı vardır: "Artık kim taşkınlık edip azarsa (tağâ) ve dünya hayatını seçerse hiç şüphesiz cehennem, (onun için) barınma yeridir." (Naziat 79:37-38)

Tağut Nedir?

"Tağut", *tuğyan* kökünden mübalağa kipiyle bir cins ismidir ki aslı "ceberût-zorbalık" gibi "tağavût" olup yer değiştirmekle "tağût" yapılarak vav, elif'e çevrilmiştir.[11] "Tağut" kelime anlamıyla tuğyan eden ya da tuğyanda aşırı olan demektir. Her türlü azgını ve Allah'tan başka mabud (tapınılan) hâline getirilen her şeyi anlatan bir kelimedir.[12]

Tuğyanın (azgınlığın) kendisi kesilmiş, isyankâr, azgın, azman, azıtgan demektir.[13] *Tağut*; Allah'tan gayri ibadet edilen her şey,[14] kâhin (gaybdan haber veren), şeytan ve sapıklığa çağıran her lider veya önder,[15] putlar ya da insanı Allah'a ibadetten engelleyen her şey,[16] sihirbazlar[17] şeklinde de açıklanmış.

Tağut uğruna savaşanlarla kendileriyle mücadele edilmesi gereken şeytanın

1. Öztürk, Y. N. Kur'an'ın Temel Kavramları, s: 559-560

11. Taberî, İbni Cerir. Câmiu'l-Beyân, 3/20

12. el-Isfehânî, R. el-Müfredât, s: 454. Heyet, Mu'cemu'l-Vasît, 2/558

13. Elmalılı, H. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili (Sad.) 2/170

14. Lisânu'l-Arab, 9/123. Bağavî, Meâlimu't Tenzil, 1/230

15. el-Cevherî, es-Sıhah, 6/398. Zamahşerî, Ö. el-Keşşâf, 1/300

16. Beydâvî, Envâru't-Tenzil, 1/135

17. Taberî, İbni Cerir. Câmiu'l-Beyân, 3/20

velileri (dostları/yakınları) aynı gruptan insanlardır. (Nisâ 4:76) İnkârcıların tağut uğruna savaştıkları söylendikten hemen sonra "Şeytanın dostlarıyla mücadele edin," denilmesi, bu âyette tağutun şeytan anlamında kullanıldığını gösterir.

Allah'a karşı azan, başkalarını da azdıran her şey tağuttur. Asıl azdırıcı şeytan olmakla beraber, kendisini tanrı yerine koyan, insanları yanlış yollara sevk eden kötü kişiler ve kendisine tapınılan putlar da tağutun anlamı içine girerler.[18]

Tuğyan; isyan ve günahta sınır tanımayacak ölçüde ileri gitmek olduğuna göre isyanda ve günahta ileri giden, ilâhî ölçüleri tanımayan bütün güç odakları, bütün kişi ve kuruluşlar *tağut*tur. *Tağut*, insanları Allah'a iman ve O'na ibadetten alıkoyan bütün güç sahiplerini kapsar. Bunu yalnızca put veya şeytan olarak anlamak *tağut*un ifade ettiği olumsuz anlamı karşılamaya yetmez diye düşünüyoruz. Özetle tağut; her devirde, firavun ruhlu kişiler ile onların yardakçıları olan gürûhun genel adıdır."[19]

"Tağut", sözlük anlamıyla sınırları aşan herkes ve her şey hakkında kullanılabilir. Kur'an ise bu kötü sıfatı Allah'a isyan eden, O'nun kullarının hâkimi ve sahibi olduğunu iddia eden ve onları kendi kulu olmaya zorlayan kimseler ve güçler için kullanmaktadır. Taberî diyor ki: Tağut bana göre: "Allah'a karşı azgınlaşan ve Allah'ın dışında kendisine tapınılan şeydir," diyen görüştür. İsterse tağut kendisine tapanları zorla taptırmış olsun, isterse onun zoru olmadan insanlar kendileri ona tapmış olsunlar. Bu sebeple kendisine tapılan bu varlık şeytan da olabilir, heykel de put da yahut başka herhangi bir şey de...[20]

"Allah'ın indirdiği hükümlere karşılık olmak ve onların yerine geçmek üzere hükümler icat eden her varlık tağuttur."[21] "Tağut, öncelikle, Allah'tan başka ibadet edilen her şeyi ve böylece insanı O'ndan uzaklaştıran ve şeytana yönelten şeyleri ifade eder. Bu terim, hem tekil hem de çoğul bir anlama sahiptir. (F. Râzî'den) Bundan dolayı, en doğrusu 'şeytanî güçler' şeklinde çevrilmelidir."[22]

Tuğyan (azgınlık) kavramından anlaşılıyor ki putlar ikinci derecede tağutlardır. Aslında akıl sahibi olmayan putların ve dikili taşların tağutlardan bile sayılmaması gerekirdi. Çünkü bunların kendileri Allah'a karşı bir azgınlığa sahip olamazlar. Ama azgınlık (ve sapıklık) sebebi olabilirler. Böyle bir sebebi de tuğyan edenler her zaman bulabilirler. Demek ki putlar asıl tağut değil tağutların temsilcileridir.[23]

Tağutlar yalnızca azan (tuğyan eden), insanlara tahakküm eden zorbalar değildir. Onların asıl en önemli olumsuz karakterleri, ilâhi din yerine topluluklar için bâtıl din uydurmalarıdır.

Tağutlar yalnızca azan (tuğyan eden), insanlara tahakküm eden zorbalar değildir. Onların asıl en önemli olumsuz karakterleri, ilâhi din yerine topluluklar için bâtıl din uydurmalarıdır.

18. Ateş, S. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, 1/456

19. Öztürk, Y. N. Kur'an'ın Temel Kavramları, s: 562

20. Taberî, İbni Cerir. Câmiu'l-Beyân, 3/21

21. Kerimoğlu, Y. Kelimeler Kavramlar, s: 316

22. Esed, M. Kur'an Mesajı, 1/77

23. Elmalılı, H. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili (Sad.) 2/171-172

Din; insanların kendilerinden üstün ve güçlü saydıkları herhangi bir otoriteye itaat etmesi ve o otoriteden gelen ölçüleri, hükümleri ve yaşama biçimini benimsemesi demektir. Bu anlamda tağutların ölçülerini ve dayattıkları hayat tarzını benimseyenler onları ya tanrı ya da en yüce otorite sayarlar ve onların uyduruk dinlerine iman ederler. Kur'an'a göre böyleleri tağuttur.

İnsanlardan bazıları bir putu, şeytanı, bir kişiyi, bir gücü veya bir kurumu tanrı hâline getirebilirler ve onlara her konuda itaat edebilirler. O boyun eğdiği şeyden kaynaklanan hükümleri Allah'ın indirdiklerine aykırı olmasına rağmen kabul ettiği zaman onu tağut hâline getirmiş olur.

Tağut, tuğyan edip insanlar üzerine rableşen bütün kişileri ve güç odaklarını içine alır. Tağut, her devirde olabilecek firavun tipli kimselerle onların şeytanî düzenlerinin (güçlerinin) genel adıdır. Kim, kimi kendi üzerinde mutlak otorite sayarsa onu ilâh hâline getirmiş olur. İnsan ya âlemlerin Rabbi Allah'a ibadet eder ya da onun dışındaki ilâhlara... Ya Allah'ın insan üzerindeki otoritesini kabul eder ya da tağutların...

"Dinde zorlama (ve baskı) yoktur. Gerçek şu ki doğruluk (rüşd), sapıklıktan (ğayy'dan) apaçık ayrılmıştır. Artık kim tağutu tanımayıp Allah'a inanırsa, o, sapasağlam bir kulpa yapışmıştır; bunun kopması yoktur. Allah işitendir, bilendir." (Bakara 2:256. Ayrıca bkz: Nisâ 4:76) Bu âyette tağut; ruhsuz putlara ad olan cibt'e karşılık ruh ve şuur sahibi put, yani ilâhlaştırılmış, putlaştırılmış insan anlamında kullanılıyor.[24] Bunun anlamı şudur: Hangi devirde ve hangi adla olursa olsun insanların karşısına çıkan tağutlar, onların hükümleri, ölçüleri, düzenleri reddedilmeden sağlam bir imana ulaşmak mümkün değildir. (Bakara 2:256)

Görünen o ki tağut kelimesi tekil veya çoğul olarak kullanıldığına göre o her devirde tek bir varlık olabildiği gibi birden fazla güçler de olabilir. Bir kişi olabildiği gibi birden çok şahıs, zümre, topluluk, sistem, devlet, aile ve hatta uluslararası bile olabilir. Bunlar birbirlerinden habersiz faaliyet yaptıkları gibi iş birliği yapmış, teşkilatlanmış da olabilirler.

Kur'an'da Tağut

Tağut kavramı Kur'an'da genel olarak insanı Allah'ın gösterdiği hak yoldan saptırarak O'na kulluktan alıkoyan her şey; tuğyanı yaşayan ve yaşatan bütün kişi, kuruluş ve güçler anlamında sekiz âyette geçiyor. Kur'an; tarihte azmış, isyanda ileri gitmiş, kendilerine gönderilen peygamberlere karşı büyüklük taslamış ve yoldan çıkmış birçok azgın kişi ve toplulukların durumunu bu kelime ve bunun türevleri ile anlatmaktadır.[25]

24. Öztürk, Y. N. Kur'an'ın Temel Kavramları, s: 558

25. Yurdagür, M. TDV İslâm Ansiklopedisi, Ek 2/611

Kur'an, Allah'a imanın gerçek anlamına ulaşması için tağuta karşı çıkmanın zaruretine dikkat çeker. "Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar 'cibt'e ve 'tâğût'a inanıyorlar. İnkâr edenler için de 'Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır,' diyorlar.' " (Nisâ 4:51)

Tuğyanın anlamında "aşırı derecede azgın ve mütecaviz olmak" olduğunu hatırlayalım. Buradan hareketle Allah'tan başka tapınılan ve hak yoldan saptıran her varlık, put, şeytan, kâhin ve sihirbaz tağut sayılmış.[26]

İnsanlar kulluk yapma husunda Âdemden beri uyarıldılar. "Andolsun Biz her ümmete; 'Allah'a kulluk edin ve tağuttan kaçının,' (diye tebliğ yapması için) bir peygamber gönderdik…" (Nahl 16:36) İlahi müjde tağuta kulluktan kaçınıp alemlerin Rabbi Allah'a kulluk edenlerin hakkıdır. "Tağuta kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere, onlara, müjde vardır. Dinleyip de en güzel söze uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği onlardır. İşte onlar akıl sahipleridir." (Zümer 39:17-18)

Tağut'a iman edenler tağutî zulüm düzenlerinin saltanatı uğruna mücadele ederler. (Bkz: Nisâ 4:76) Kur'an Firavun'u tağutların tipik bir örneği olarak tanıtıyor. Çünkü o, insanın kendi hevâ ve hevesini ilâhlaştırmasının, kendini her şeyin üstünde görmenin ve Allah'ın hükümleri yerine başka hükümler koymanın da açık bir örneğidir. (Tâhâ 20:24, 43. Nâziât 79:17)

Rabbimizin, insanlardan bazılarını "tağutun kulu" olarak nitelemesi dikkat çekici... "De ki: 'Allah'ın katında, bunlardan daha

26. el-İsfahânî, R. el-Müfredât, s: 454. İbni Manzur, Lisânü'l-Arab, 9/124

şiddetli bir cezayı hak edenleri haber vereyim mi? Onlar, Allah'ın lânetledikleridir; onlar Allah'ın gazap ettikleridir, kendilerini şeytanî güçlere (tağuta) tapanlar kıldıklarıdır...'" (Mâide 5:60) Bu âyette tağuta tapanların acı sonlarını görüyoruz. Yaptıklarına karşılık aldıkları cezayı ibretle ve korkuyla izliyoruz: Tağutlara kul-köle olmak...

Tâğiye

Tağut ile aynı kökten gelen *tâğiye* ise azıp kuduran bir tabiatı ifade ettiği gibi, azgınlıkta ve zulümde ileri gitmiş zalimleri, diktatörleri ve baskıcıları da anlatır. Tuğyan eden kişilerin sıfatı olarak tağiye inatçı ve otoriter zorbadır. İstikbar eden (büyüklük taslayan) bir zalimdir. Yaptığı işlerin doğru mu yanlış mı olduğuna bakmaz. Sakınma duygusu olmadığı gibi korkmaz da. İnsanlara karşı kibirlidir, bazen de onlara haksızlık eder.

Tağut ile tâğiye arasında küçük bir fark vardır. "Tâğiye" olan kimse, insanların kendisine tapmalarını emretmez. Kendisi Allah'a ortak koşmaz ama elinin altındakilere zulmeder. Hevâ ve hevesinin istediği gibi hükmeder ama Allah'ın hükümlerine aykırı davrandığı zaman bunun farkında olabilir. Ancak hükmetme ve dünyalık elde etme hırsı sebebiyle bu yanlışlıklara devam eder. Böyleleri Müslümanlar arasında her zaman bulunur. Tarih boyunca ve hele günümüzde insanlar bu gibi Müslüman kılıklı zalimlerden çok zarar gördü ve hâlâ da görmektedir. Bunlar çoğu zaman İslâm adıyla ortaya çıkarlar. Sonra da ellerindeki yetkilerle halka karşı otoriter olurlar, haksızlık yaparlar. Hile ve desiseyle iş tutarlar, yalan ve dalavere ile başta dururlar, yaptıklarını büyük ve süslü göstererek halkı kandırırlar.[27]

Tağut ve tâğiye kelimeleri bazı hadislerde aynı anlamda geçiyor. Peygamber (sav) tâğiyelerin (tuğyan edenlerin) adına yemin etmeyi yasaklamıştır: *"Tâğiyelerin ve atalarınızın adıyla yemin etmeyiniz."*[28] Buhârî; *Lât, Uzzâ ve Tağutlar Adına Yemin Edilmez* adıyla açtığı başlıkta (bab'da) şu hadisi rivâyet ediyor: *"Kim Lât ve Uzzâ adına yemin etmişse 'lâ ilâhe illallah' desin..."*[29]

Tağut, Tâğiye ve Otoriterlik Bağlantısı

Türkçe sözlükte otorite:

1. Emretme ve itaat ettirmede hak, güç ve iktidar.
2. Nüfuz, salâhiyet.
3. Sahasında kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse.[30]

Görüldüğü gibi otorite kelimesinde görünürde bir olumsuz anlam yok gibi... Sanki hak edilmiş bir salâhiyet, güç, yetki anlamında. Ancak tağut ve tağiye söz

27. el-Kettân-ez-Zeyn, M. Tağut, S: 22-24

28. Müslim, Eyman/6(1648) no: 4262

29. Buhârî, Eyman/5 no: 6650

30. Doğan, M. Büyük Türkçe Sözlük, s: 1282

konusu olunca bu yetkinin hak edilmiş bir salâhiyet veya iktidar olmadığı anlaşılır. Zira tağutluğun özünde hak edilmiş değil zorla, baskı ve dalavere ile elde edilmiş ve kullanılan bir otorite söz konusudur.

"Tağâ fülân", falanca adam isyanda ileri gitti, ceberrutlukta ve zulümde aşırı oldu denir.[31] Bazı insanların tuğyan etmelerinin sebebinin istiğnâ (kimseye ihtiyaç duymama) duygusunda yattığını ve bunun da insanların dünyalık, zenginlik ve güce meyletmeleriyle olan ilgisini düşünürsek tağut olayında zenginliği, otoriterliği, güç ve kuvveti, iktidar sahibi olmayı da hesaba katmamız gerekiyor.

Tağutluk iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi; yukarıda geçtiği gibi bazı insanlar veya topluluklar, istikbar veya istiğna (kendini zengin ve yeterli görme) duygusuyla "rab"liğe kalkışır. Allah'ın davetine kulak asmaz, ama kendi hevâ ve hevesinden (kafalarından) hükümler koyar. Sonra da kanun ve din hâline getirdikleri bu ilkeleri insanlara dayatırlar. İşte bu gibi kişi, kurum ve güç toplulukları "tuğyan" içinde olanlar ya da kendilerini "tağut" hâline getirenlerdir. İkincisi; kimi insanlar da bu "tuğyan" eden kişi veya güçleri ilâh veya rab gibi bilip onlara tabi olurlar. Onların hükümlerini ve dinlerini kabul ederler. Allah'ın ne dediğine kulak asmazlar. Böyleleri şüphesiz Allah'ı bırakıp "tağutları" ilâh edinen müşriklerdir.

Tanrılık iddiasında bulunup insanları zorla kendine itaat ettiren bütün zorbalar, bütün diktatörler, Allah'ın âyetlerine dayanmayan bütün sistemler tağuttur. İslâmî hükümleri hiçe sayıp, onlara "çağ dışı" deyip, kendi kafalarından helâl ve haram ölçüleri koyan bütün güçler/otoriteler tağutun tanımına uymaktadır.

Günümüzde Kur'an'ın ilkelerine aykırı kurulan yapılar ve sistemler, Allah'ın hükümlerine zıt kararlar alan kuruluşlar, kendi hevâ ve hevesiyle hükmeden zorba ve otoriter kişiler, güçler, sistemler birer tağut; onları destekleyenler de Kur'an'ın deyişi ile onların velileridir.

Tağutların otoriterliği iki şekilde ortaya çıkar:

Birincisi: Onlar güç ve iktidarlarına güvenerek, tabi aynı zamanda tuğyan ederek insanlara haksız yere tahakküm ederler. Onları korkutarak, kandırarak, tehdit ederek, vaatlerde bulunarak, bazen de zorla ve baskıyla otoriteleri altına alırlar. Onlar böylece kendilerine bağladıkları ya da etki altına aldıkları kimseleri istedikleri gibi sevk ve idare ederler, haklarında istedikleri kararı alırlar.

İkincisi: İnsanların tercihi ile... Allah'ın ilâhlık otoritesini reddedip tağutların otoritelerini kabul etmek şeklinde... Bunlar ya yapılan baskılara boyun eğerek ya da

31. er-Râzi, E. Muhtaru's-Sıhah, s: 393. Heyet, Mu'cemu'l-Vasít, 2/558

propaganda, telkin ve ikna edilme sebebiyle isteyerek, benimseyerek, çıkar karşılığı veya çıkar karşılığı olmadan tağutların otoritesini kabul ederler. Mesela putları veya görünmeyen şeyleri tanrı edinenleri o tapındıkları şeyler zorlayamazlar. Zira put hâline getirilenlerin bundan haberi bile olmaz. Lakin aklını kullanmayan bazıları Kur'an'ın tağut da dediği bu uydurma tanrılara inanır, kulluk yaparlar. Bazı insanlar tuğyan edenlerin bu hâline aldırmaz; görüşlerini, ilkelerini icraatlerini kabul ederler ve onlara tabi olurlar. Allah'ın ölçülerini reddedip tağutların ölçü ve kurallarıyla hükmederler. Böylece hem onları tanrı gibi kabul etmiş hem de onlara veli (dost ve yakın) olmuş olurlar.

Kur'an, mü'minlere Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmeyi emrediyor. Bunun anlamı İslâm'ın hükümlerine uymaktır. Ancak bazıları Allah'ın kitaplarına inandıklarını söyledikleri hâlde "tağut"un hükümleriyle işlerini görmek isterler. "Sana indirilene ve senden önce indirilene gerçekten inandıklarını öne sürenleri görmedin mi? Bunlar, tağutun önünde muhakeme olmayı istemektedirler. Oysa onlar onu inkâr etmekle emrolunmuşlardı. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla sapıtmak ister." (Nisâ 4:60) Bu âyette tağut kelimesi ile ilâhî olmayan hükümlere göre karar veren, Allah'ı ve Rasûlü'nü nihaî otorite olarak tanımayan kişi ve güçlerin kastedildiğini görüyoruz. (Allahu a'lem) Âyet göstermektedir ki bir kimsenin, prensip itibarıyla tağutî olan bir merciye kendi ile ilgili kararlar vermesi için başvurması imana uymaz. Kur'an'a göre Allah'a iman, tağutu inkâr etmeyi gerektirir.[32]

Mü'minlerin tavrı ise şöyle olmalı: "Aralarında hükmetmek için Allah'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları zaman mü'min olanların sözü: 'İşittik ve itaat ettik' demeleridir. İşte kurtuluşa kavuşanlar bunlardır." (Nûr 24:51) Burada "...tağutun önünde muhakeme olmak istiyorlar..." ifadesini, tağutların otoritelerini tanımak, Allah'ın ölçüleri yerine onların ölçülerini kabul etmek, onları en âdil, üstün ve biricik veli, otorite bilmek anlamında almak gerekir. Yoksa günümüzde ister istemez gücü yetmediği ya da hakkını almak için başka çaresi olmadığı için Kur'an'ın tağut dediği otoritelerin mahkemelerine her gidene tağuta itaat etti, tağuta tabi oldu diyemeyiz. Bu onların -mükemmel olmasa da- elde ettikleri hakları bırakmalarını, elleri kolları bağlı çaresiz kalmalarını söylemiş olmak anlamına gelir.

Müslümanlar ilâhi ölçülere uygun âdil ve İslâmi düzenler kuruluncaya kadar mecbur kalırlarsa haklarını her yerde aramak durumundadırlar. Kaldı ki bugün herkes hukuken bir siyasi otoriteye bağlıdır. O siyasi otorite İslâm'a göre şekillenmemiş, İslâm'a göre faaliyet yapmıyor diye bütün

32. Mevdûdî, E. Tefhîmu'l-Kur'an, 1/375

haklardan vazgeçmek, hayatı çekilmez hâle getirir.

Burada yasaklanan anlayış; tağuti otoriteleri meşru ve kendilerini itaat edilmesi gereken mutlak veli (otorite) saymak ya da Allah'ın indirdiklerinin yerine onların ortaya koydukları ölçüleri tercih etmektir. Ya da onların zorbalığını ileri sürerek İslam'a uygun değil onların hoşuna gidecek şekilde yaşamak... Kur'an yanlış zihniyetin, hüküm ve adalet anlayışının üzerinde duruyor. Tağuttan adalet beklenilmesinin tuhaflığını gündeme getiriyor. Ancak özellikle günlük hayatta yaşadıkları ülkede tağut tanımına uygun diktator kişileri veya sistemleri benimsemek farklı bir şeydir. Bir Müslüman için bu tercih şüphesiz önemlidir. Eğer Kur'an'a göre tağutun kim olduğunu, özelliklerini öğrenmezse fikirlerini, ilkelerini, hayat nizamını benimsediği kişi ve sistemleri tanıyamaz, dolayısıyla onlara uymanın iman açısından sakıncalı olup olmadığını bilmez. İslâm'ın ölçülerine rağmen onlara uyarsa İslâm dışı bir hayat yaşar ve kaybedenlerden olur.

Mü'minlere düşen; tağut hâline getirilen kişi ve düzenlere değil Allah'a ve O'nun şaşmaz ölçülerine itaat etmektir. Öncelikle tağutları ve onların dinlerini reddedip Rabbinin hükümlerini benimsemek. Sonra da –sistemi tek başına veya zayıf güçlerle değiştiremeyeceğine göre- şahsî hayatında bu hükümlere elinden geldiği kadar uymak (bu anlamda dünyanın her tarafında Müslümanca yaşamak mümkündür). Çevresinin, ailesinin, elinin altında olanların tağutun hoşuna gidecek şekilde değil Allah'ın hükümlerine uygun yaşamalarını sağlamak için emr-i bi'l-ma'ruf yapmak... Münker sayılan tağutî sistemi ve ölçülerini degiştirmeye çalışmak, buna güç yetiremezse hiç olmazsa buğzetmek... Eline bir seçim imkânı verilirse bu sistemde daha âdil, daha merhametli ve insaflı kimselerin ya da daha az zalim olanların otorite sahibi olmalarını desteklemek...

Zülkarneyn Kıssası Bağlamında Farklılıklara Saygı Dersi

PROF. DR. ORHAN ARSLAN

Rabbimiz insanlara bir yol gösterici, rehber olarak inzal ettiği Kur'an'la iletmek istediği mesajları çeşitli vesilelerle doğrudan ya da dolaylı olarak vazetmiştir. Kur'an'ın neredeyse üçte ikisini oluşturan kıssalar ve meseller, muhataplara verilmek istenen mesajların en önemli dolaylı anlatım metotlarından biridir. İşte son vahiyde yer alan kıssalardan biri de Zülkarneyn kıssası veya meselidir. Bu kıssa Kehf Suresi (nüzul 62, mushaf 18) 83-98. ayetleri arasında sadece bir pasajda yer almaktadır. İlgili ayetler esas alınarak kıssanın başta sevgili Nebi'miz olmak üzere ilk muhataplarına ve daha sonra bütün insanlığa vermek istediği mesajları inceleyelim:

Ayet 83: **"Bir de sana Zülkarneyn hakkında soruyorlar. De ki: 'Size ona ilişkin birtakım anı(lar) aktarayım.'"**

Bu meselimsi kıssada anlatılan Zülkarneyn'in tarihsel kimliği hakkında, tefsirlerimizde hayli farklı ve çeşitli anlatımlar yer almıştır. Araplar tarafından bilinen çok eski çağlarda yaşamış bir cihangir olabilir. Makedonyalı İskender ya da Himyer krallarından biri olma ihtimali oldukça zayıf görünüyor.

Zülkarneyn Hakkında Arap Cahiliye Toplumunun Bilgileri

İlk ayetinde bir soru üzerine indiği belirtilen kıssanın, Hz. Peygamber'in yaşadığı ortamda duyulduğu, işitildiği anlaşılmaktadır. Zira duyulmayan bir şey sorulmaz.

Kur'an açısından bakıldığında şayet Zülkarneyn mevcut olmasaydı Kur'an bu hususta ya sükût eder ya da "Sana Zülkarneyn'den soruyorlar" hitabı ile başlamaz, kıssa başka bir şekilde veya başka bir süreçte nazil olabilirdi.

"Zül" sahiplik edatı, "karneyn" iki boynuzlu, Zülkarneyn "iki boynuzlu taç takan krallardan biri" demektir. Araplar bölge halkı olarak bu ismi bilirlerdi ve onlara yabancı değildi. Bu ismi duyunca bir kraldan bahsedildiğini hemen anlarlardı.

Nitekim "Gidin Muhammed'e sorun," demişlerdir. "Eğer peygamberse Nuh tufanı, Ashabı Kehf ve Zülkarneyn'i anlatsın da görelim," diyerek onu test etmek istemişlerdi. Yani yaşlı Arap şeyhleri aşiret odalarında bu tür kıssaları "menkıbeleştirilmiş" şekliyle etraflarına anlatıp durmaktaydılar.

Aslında kıssanın tümünün ana fikri olan zıtların içtiması ve eşyanın çift boyutluluğu özelinde Zülkarneyn'in "çift boynuzlu" anlamı da bir yere oturmaktadır: "İktidarın bilgi ve güçten oluşan çift boyutlu karakteri." Zira Zülkarneyn bir isim değil sıfattır. "Çift boynuz" ile batı ve doğu gibi "iki coğrafya" veya "iki çağ" da kastedilmiş olabilir.

Zülkarneyn Hakkında Resul'e Soru Soranlar Kimlerdir?

Kur'an'ın nüzul sürecinde müşrikler, ehlikitap ve Müslümanlar olarak üç ana dinî grup bulunmaktaydı. Genel kabulün, ehlikitap ve müşriklerin birlikteliği olduğu anlaşılmaktadır.

Zülkarneyn'le İlgili Soruların Amacı Neydi?

Allah Resulü'nün Zülkarneyn hakkındaki bilgisini sınamaya, onu sordukları sorular yoluyla sıkıştırarak mevcut bilgisini polemik konusu yapmaya ve daha ileri giderek bu bilgileri O'nun aleyhine kullanmayı hedeflemiş olabilirler. O hâlde kıssaları anlamada yeni bakış açıları sağlayarak bizlere yardımcı olacak tarih, coğrafya, arkeoloji ve diğer modern ilim dallarından yararlanmak bizler için bir amaç değil metodik bir araç olacaktır. Bu hususta Kur'an hatırlatması şöyledir:

"Dolaşın yeryüzünü ve görün Allah'ın yaratılışı nasıl başlattığını." (Ankebut 29:20) "Gezin yeryüzünü ve hakikati yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu görün." (Ali İmran 3:137) "Dolaşın yeryüzünü! Öncekilerin akıbeti nasılmış görüp inceleyin. Çünkü onların çoğu, Allah'tan başkasına ilâhî vasıflar yakıştırmışlardı." (Rum 30:42)

Zülkerneyn'de Peygamberlerin Özellikleri

Kur'an'da isimleri geçen Davut, Süleyman, Yusuf nebiler ve Sebe melikesi ile ilgili kıssaların anlatıldığı çeşitli ayetlerde, bu yöneticiler zikredilirken de Zülkarneyn'in özellikleri ile aynı özelliklerin sıralandığı görülmektedir. "Ey Davut! Biz seni hükümdar yaptık." "Onun mülkünü güçlendirmiştik." "(Süleyman): 'Bize her şeyden bolca verildi,' dedi." "Böylece Yusuf'u oraya egemen kıldık." "(Yusuf): 'Rabbim bana egemenlik verdin…'" "Kendisine her şeyden bolca verilmiş olan bir kadın (Sebe melikesi) yönetiyor."

Ayet 84: **"Evet, onun (iktidarı) için yeryüzünde uygun bir zemin hazırladık ve ona eşyanın yasalarıyla uyumlu araçların (bilgisini) bahşettik."**

"Ona (iktidar) imkânı hazırladık ve fazladan olarak 'sebep' (yol/menzil bilgisi) verdik." Allah ona her şeyin niteliğine ilişkin bilgiyi ve araçlarını, bunları kullanarak amacına ulaşsın diye verdi. Yani "imkân" sahibi kılınmasının nedeni sırf iktidar olmak değil sebepleri, amaçları gerçekleştirmek içindi. Demek ki "imkân" amaç değil araçtır. İktidarın bizatihi kendisi amaç olamaz.

Ayette "iktidar", "krallık" veya "devlet" değil "imkân" verdik denmesi dikkat çekicidir. Tüm Kur'an boyunca hep böyledir, hiç "iktidar" denmez, hep "imkân" denir. Demek ki "imkânlar" daha yüce amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Kendisi amaç değildir, geçicidir. "Devlet"ten daha yüce değerler (hak, adalet, eşitlik, özgürlük, hukuk) vardır. Devlete (o çağlarda kral, krallık) sadece bunun için "tahammül" edilebilir.

Batılı modern siyaset felsefecilerinden Machiavelli, *Hükümdar* kitabında açıkça iktidarın araç (imkân) değil amaç olduğunu, bizatihi kendi mantığı içinde iktidarın kendi amacını ve tabiatını yarattığını savunmuştur. Siyaset felsefelerinin çoğunun bu görüşten etkilendiği görülür.

Ayet 85: **"O da kendisini (amacına) ulaştıracak bir araca başvurdu."**

Yani bir amaca yöneldi. Verilen imkânın (iktidarın) yüce amaçlar uğruna nasıl kullanılacağının bir örneği olarak yeryüzünde sefere çıktı, yolculuğa başladı…

Zülkarneyn'in en temel yeteneğini ifade eden "sebep" kelimesi, "kendisiyle bir amaca ulaşılan her şey" demektedir. "Arzın menzili, konakları, menzil bilgisi" şeklinde de anlamlandırmıştır. Zira Zülkarneyn'in bir yönetici (kral, melik, hükümdar, imparator) olduğu açıktır.

Ayet 86: **"Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca, orada kara balçığa (benzer) bir su gözesinde (Güneş'i) batar buldu. Ve orada yerleşik bir topluluğa rastladı. Biz 'Ey Zülkarneyn!' dedik, '(Zulmederek) azap da çektirebilirsin, onlar hakkında (âdil davranarak) güzel bir yöntem de benimseyebilirsin.'"**

Yani çok uzaklara gitti. Gittiği yerde günahkâr bir toplumla karşılaştı. Onları cezalandırmakla iyi muamele etmek arasında tercih yapmak durumunda kaldı. Burada da "Verilen imkân ne amaçla kullanılmalı?" veya yaygın tabirle "Devlet ne yapmalı?" sorusunun cevabı veriliyor.

Ayette yönetme konusunda insanlıkla yaşıt iki zıt üsluba dikkat çekilmektedir: Zor ve zorbalıkla yönetme ya da katılımcı ve gönüllülük esasına dayalı güzellikle yönetme. Yani bu temsilî kıssa güç ahlâkı konusunda ilâhî bir uyarı taşımaktadır.

Ayet 87: "'Fakat' diye ekledi (Rabbi), 'Kim zulmederse iyi bilsin ki o (bu dünyada) günü gelince azabımıza mahkûm olacaktır, en sonunda Rabbine döndürülecek ve (Allah ahirette) onu da görülmemiş bir azaba uğratacaktır.'"

Ayet 88: **"Ama kim de iman eder ve erdemli davranırsa, işte onu da karşılık olarak güzel bir akıbet beklemektedir. Zaten Biz ona talimatlarımızdan kolay olanları buyuracağız."**

Yani elinde iktidarı tutan (Kur'an'ın orijinal tabiriyle kendisine imkân verilen) birisi olarak benim esas işim "zulümle" mücadele etmektir. İktidarın ana görevi budur, haksızlıkların önüne geçmek ve adaleti ayağa dikmek! Bu hususta hiçbir ayrım yapılmamalıdır. İnsanlar "ötekine" haksızlık yapıp hak hukuk çiğnedi mi iktidarın görevi başlar. Bunun dışında kalan konular Allah'a havale edilir. Onların hesabını Allah ahirette görür. "İktidar bu dünyada her şeye karışacak, insanların başına tanrı kesilecek, günah bekçiliği yapacak," diye bir şey yoktur.

İnsanlar iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışmalıdırlar (salih amel). İktidar ise insanlar arasındaki mal, can, ırz, namus başta olmak üzere temel hakları korumaya ve kollamaya yönelmelidir. Bunlara yönelik her türlü saldırı, tecavüz ve hak ihlali ile mücadele etmelidir, yani zulümle savaşmalıdır.

Ayet, günah işleyen bir topluluğa ancak zalim iseler müdahale edip cezalandıracağını söylemiş, gerisini Allah'a havale etmiştir. Bu bir devlet/iktidar için "Adaleti esas al" mesajıdır.

İnsanı yaratanla, vahiydeki buyrukları veren aynı kaynaktır. Bu yüzden ilâhî emirler insanla uyumludur ve uygulanması kolaydır.

Ayet 89: **"Sonra o, yeni (amacına) ulaştıracak bir araca yine başvurdu."**

Ayet 90: **"En sonunda güneşin doğduğu yere ulaştı. Onu kendileri için güneş ışığından gayrı bir örtü takdir etmediğimiz bir topluluk üzerine doğar hâlde buldu."**

Ayet 91: **"Onların yaşam tarzı da işte böyleydi. Doğrusu Biz, onun sahip olduğu şeyleri derin bir vukufiyetle kuşatmıştık."**

Ayet "Devlet ve iktidar neye karışmalı, neye karışmamalı, devletin yöneldiği esas amaç ne olmalı?" sorularının cevabını veriyor.

Rabbimiz Resul'üne dünyanın Arabistan'dan, insanlığınsa Araplardan müteşekkil olmadığı gerçeğini hatırlatıyor ve O'na, oluşturacağı hukuk ve iktidar pratiğini tüm insanlığı kapsayacak bir fıtrat yasası üzerine oturtması gerektiğini ima ediyor.

Farklılık ve çeşitlilik Allah'ın özel önem verdiği zenginlik unsurlarıdır. Allah'ın muradı zengin bir doğayı insanlığın hizmetine ve yararına sunmaktır.

Bunun için iktidarın yeryüzünün bir kenarında kendi hâlinde doğayla iç içe yaşayan, ilkel gördüğü kabile ve toplulukları "çağdaşlaştırmak" için onların yaşam tarzlarını değiştirmeye yönelmemesi gerekir. Onların doğal hayat tarzlarını

kendine benzetmeye, zorla değiştirmeye çalışmaması gerekir. İktidar bu anlamda bir halkın hayat tarzına, giyimine kuşamına, yemek yeme biçimine, dinî ayin, folklor gibi yerel özelliklerine müdahale edemez. İnsanlar ister ilkel ister modern tarzda yaşasın, ister son model teknoloji kullansın ister kullanmasın, ister karasabanla ister bilgisayarla yaşasın zoraki bir şeyi benimsemeye, bir yaşam tarzını kabule zorlanamazlar.

Doğayla iç içe yaşayan topluluklar yerlerinden yurtlarından sürülemez, yakalanıp modern şehirlere götürülemez, köle yapılamazlar. Onlar insanlığın zenginliğidirler. Bir halka "İktidar bizim elimizde, güçlüyüz, kudretliyiz," diye tek bir yaşam tarzı dayatılamaz. İktidar ancak ve sadece "zulüm-adalet" çelişkisini "baş çelişki" olarak görür ve daima adaletten yana taraf olur.

Zülkarneyn'in yöneldiği bu yerde doğayla iç içe yaşayan ve üzerinde güneşin ışınlarından başka elbise olmayan bir halkla karşılaşıp onlara hiç dokunmaması, bir devlet/iktidar için "Hürmet ve özgürlüğü esas al" mesajıdır.

Ayet 92: **"Yeniden kendisini (amacına) ulaştıracak bir araca başvurdu."**

Ayet 93: **"Nihayet iki (doğal) set arasına ulaştığı zaman, onların arasında yaşayan bir topluluğa rastladı, konuştuğu dilden pek anlamıyorlardı."**

Kur'an'ın verdiği bu coğrafya tarifinden hareketle, müfessirler bu tarife uyan topoğrafyayı Arabistan Yarımadası'nın kuzeyinde yer alan engebeli, dağlık fiziki yapıya sahip Kafkasya, Ural, Hazar bölgesi ve etrafındaki bugünkü Ön Asya (Anadolu), Avrasya, Kafkasya olarak adlandırılan bölgelerde aramışlardır.

Tefsir edebiyatında bu seddin Kafkaslardaki "Derbent Seddi" olduğu yorumu yaygındır. Zira Kafkasya'nın iki önemli geçidi olduğu bilinmektedir: Derbent ve Daryal geçitleri. Nitekim 20. yüzyıldaki müfessirlerin bazıları, bu geçitlerin bulunduğu yerlerdeki kalıntılar üzerinde durarak Zülkarneyn seddinin Daryal veya Derbent geçitlerinde inşa edildiği kanaatine varmışlardır.

Ayet 94: **" 'Ey Zülkarneyn!' dediler, 'Yecüc ve Mecüc ülkede bozgunculuk yapıp duruyor. Derhal onlarla bizim aramıza bir set yapman karşılığında sana bir bedel ödemeye ne dersin?' "**

Kur'an'da Yecüc ve Mecüc'e helâki hak eden tüm toplumlardan söz edilen bir pasajda daha değinilir (Enbiya 21:95-96). İkisi birlikte düşünüldüğünde Yecüc ve Mecüc'ün belli bir zaman ve mekâna has mahdut ve belirli bir topluluk olmadığı, her zaman ve mekânda ortaya çıkan yıkıcı ve tahripkâr güçleri temsil ettiği anlaşılır.

Tarif edilen bu saldırgan kavmin beyan edilen vasıflarını esas alan müfessirler bu kavmi, Arabistan Yarımadası'nın ku-

zeyinde yer alan engebeli, dağlık bir topoğrafyaya sahip Kafkasya, Ural ve Hazar bölgesi ve etrafında olduğunu söylerler. Tarih kaynaklarınca M.Ö 700-350 yılları arasında yaşadığı kabul edilen, İskit–Saka kavmine izafe ederek müşahhas hâle getirmeye çalışmışlar, "Yecüc ve Mecüc, Kafkas Dağları'nın doğusunda yaşayan Tatar-İskitlerdir," demişlerdir.

Ayet 95: **"Şöyle cevap verdi: 'Rabbimin bu konuda bana verdiği imkân daha değerlidir. Haydi, sizler bana iş gücüyle yardımcı olun da sizinle onların arasına bir set yapayım.'"**

Ayet 96: **"Nihayet iki dik yamaç arasındaki (boşluk) doldurulup düz hâle gelince onlara 'Körükleyin!' dedi. Sonunda demir akkor hâlini alınca 'Onun üzerine dökmek için bana ergimiş bakır getirin!' dedi."**

Zülkarneyn sebeplere sarıldı, ampirik bilgiyi öne aldı. Ayrıca buluş ve başarının temelinde yatan büyük bir merak sahibiydi.

Ayet 97: **"Evet, artık onların (düşmanları) ne onu aşabiliyorlardı ne de onda bir delik ve gedik açabiliyorlardı."**

İktidar ve güç ne kadar büyük olursa olsun Allah'ın mutlak iktidarı karşısında bir gün yok olacaktır. Burada Allah Resulü inşa edilmektedir. Zımnen: "Ey Resul! Senin ellerinle kurulacak bir yapı da bu genel ilâhî yasanın dışında değildir. Emek ve zahmetle inşa ettiğin sınırları ve günah setlerini yıkmaya kalkanlar çıkacaktır." Esasen Zülkarneyn kıssasının tümünde Allah Resulü'nün elleriyle kurduğu medeniyetin sınırlarının Doğu'dan Batı'ya kadar yayılacağına işaret vardır.

İktidarın esas amacı vergi toplamak, mal yığmak ve bu yolla zenginleşmek değildir. Vergi, iktidara Yecüc ve Mecüc'e (hercümerce, kargaşaya, altüst oluşa, kanunsuzluğa, kuralsızlığa, saldırıya, talana, işgal hâllerine) mani olması ve halkını bunlardan koruyacak tedbirler alması için verilir. Yani devlet halkın ödediği parayı kamu yararı için harcamak zorundadır. Halkın vergileri iktidar sahiplerinin zenginleşmesi için kullanılamaz. Burada bir üstünlük yoktur. Asıl üstünlük ve erdem, iktidar sahiplerinin kendilerini halk ve kamu yararına vakfetmeleridir.

Bir iktidar (verilen imkânlar) ülkeyi iyilik ve adalet amacıyla imar etmeli, bu uğurda gerekirse dağları delip kurşun dökmeli, sağlam önlemlerle halkını saldırı, tecavüz, talan, zulüm ve haksızlıklardan bir zırh gibi korumalıdır.

Ayet 98: **"(Zülkarneyn) dedi ki: 'Bu Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadinin zamanı geldiğinde onu yerle bir edecektir. Zira Rabbimin vaadi mutlaka gerçekleşir.'"**

Yani bütün bu önlemler Allah'ın sevgi ve merhametini çekmek içindir. Yoksa bir toplumun akıbeti zulümler ayyuka çıkar,

fesat her yana yayılırsa hercümerçle; iyilik, güzellik ve doğruluk (salah) yayılırsa mutlulukla sonuçlanır. İktidarların (kral, devlet, siyasi otorite…) esas amacı halkın mutluluğuna yönelik bu tedbirleri almaktan ibarettir. Kıyamet günündeki cennet ve cehennem dahi yeryüzünde yapılanların tabii sonucundan başka bir şey değildir. Yeryüzünü yakıp yıkan cehennemde de yakılıp yıkılır, yeryüzünü imar eden, her yana mutluluk saçan ise cennette de aynısını görür. Bu nedenle devlet, iktidar ve ikbal fani; iyilik, güzellik, doğruluk, iyilik, erdem ve adalet bakidir. Kefeninizle beraber Allah'a bunlarla gitmeye bakın. Yoksa nehir kenarlarında biten otlar gibi yaşamış olursunuz.

Zülkarneyn yöneldiği üçüncü yerde saldırı, talan ve işgale uğrayan/uğramak üzere olan bir halkla karşılaşmış ve onlara yardım elini uzatıp demir külçelerle setten duvar yapımına girişmiştir. Bu ise bir devlet/iktidar için "Dayanışma, yardımlaşma ve imarı esas al" mesajıdır.

Savaşçılık Yönü Öne Çıkmayan, Kan Dökmeyen Yönetici

Kıssada Zülkarneyn'in savaş ve kıtal yönünün olmadığı görülür. Hâlbuki Kur'an'da Süleyman Peygamber'in kıssası anlatılırken onun savaş için gereken ordularından, savaş aletlerinden, savaş atlarından genişçe bahsedilirken Zülkarneyn'in savaşçılığına yönelik yanlarından hiç bahsedilmez. Bu da onun egemenliğini savaş değil adalet ve teknik üstünlük üzerine kurduğunu göstermektedir.

Yecüc ve Mecüc üzerine gidip onları katledebilecekken savaşsız bir strateji uygulayarak, sahip olduğu teknik donanım ile savaşacakların aralarına set yaparak onları durdurduğu, zulmü ve fesadı önlediği ifade edilir.

Sonuç

1. Kıssanın anlatılmasındaki amaç, Zülkarneyn'in tarihsel kişiliğini bildirerek o karakterin yüceltilmesi değildir. Belki de bu yüzden Zülkarneyn'in adı ve tarihsel kişiliği verilmemekte, sadece lakabı verilmektedir. Bu lakap da onun Allah tarafından kendisine "sebep" ve diğer yollarla sunulan gücünü hatırlatarak bu güç ve ulaştığı neticelerin Allah'a hamledilmesi ve onun yolunda harcanmasını ihsas ettirmektedir.

2. Zülkarneyn, sadece Allah'a itaatkâr bir yöneticidir lâkin Kur'an'da serdedilen Davud, Süleyman, Yusuf gibi hem "yönetici" hem de "Resul" değildir. Bu özelliği ile onlardan ayrılmaktadır.

3. Zülkarneyn kıssasında yöneticiliğin ve yönetimin savaş, kıtal, ganimet, yıkım yönü değil inanç, tebliğ, barış, adalet, diplomasi, teknik, organizasyon yönü ön plana çıkarılmıştır.

4. Allah'a dayanan bir yöneticinin ilk hedefi, egemenlik altına alınan veya alınmak istenen toplumların yer üstü ve yeraltı zenginlikleri değil adalete ve barışa dayanan Allah'ın mesajına dayalı egemenliğin yeryüzünün en uzak noktalarına kadar ulaşması, ulaştırılması ilkesidir.

5. Kıssa ile egemenliğin sağlanmasının bugün veya gelecekte ve hatta geçmişte de yan gelip yatarak, gökyüzünü gözleyerek olamayacağı, Zülkarneyn gibi Allah'ın yeryüzünde Müslümanlara bahşettiği imkânların harekete geçirilmesi ile gerçekleşeceği öğüdü verilmektedir.

6. Zülkarneyn Kıssası'nın temel mesajının siyasi olduğu görülür. Çünkü tarihten malzeme olarak seçilen olayın esas kişisi bir kral, olaylar da krallık-halk ilişkileri ile ilgilidir. Buradan yer, zaman ve özel isimler verilmeyerek sonraki çağların tüm "kralları" ve "krallık olayları" yani devlet, siyaset ve iktidar ilişkileri için evrensel mesajlar verilmek istenmektedir.

7. Yeryüzünde kendisine iktidar verilmiş bir siyasal güç (o günkü çağlarda bir kral veya krallık) hangi değerlere göre hareket etmelidir? İktidarın varlık gerekçesi nedir? Neye karışıp neye karışmamalıdır? Hangi temel amacın "vesilesi" olarak kullanılmalıdır? Kur'an, Zülkarneyn örneği üzerinden işte bu kadim sorulara yönelik mesajlar vermektedir.

8. Ayet 90 ve 91: "En sonunda güneşin doğduğu yere ulaştı. Onu kendileri için güneş ışığından gayrı bir örtü takdir etmediğimiz bir topluluk üzerine doğar hâlde buldu. Onların yaşam tarzı da işte böyleydi." Zülkarneyn rastladığı ilkel toplumun giyimine, kuşamına, örtünmesine ve doğal yaşamına karışmamıştır. Zira dünya Arabistan'dan, insanlık da Araplardan ibaret değildir.

Allah farklılık ve çeşitlilik üzerine titrer ve bunu zenginlik sayar. Onların istekleri dışında zorlanmalarına razı olmaz. Bu zulümdür. Hâlbuki Allah insanlara adaleti emreder. Kendisine ise rahmeti yazmıştır.

Zülkarneyn'in yöneldiği bu yerde doğayla iç içe yaşayan ve üzerinde güneşin ışınlarından başka elbise olmayan bir halkla karşılaşıp ve onlara hiç dokunmaması, bir devlet/iktidar için "Hürmet ve özgürlüğü esas al" mesajıdır.

Özetle Kur'an; o günkü Arapların bildiği Zülkarneyn Kıssası'nı kişiye, zamana ve mekâna gömerek tarihselleştirmek yerine zaman ve mekândan soyutlayarak bütün zamanlar ve mekânlar için geçerli evrensel siyasi felsefe dersine dönüştürmüş ve kullarını terbiyeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA:

1. İslamoğlu, Mustafa. *"Hayat Kitabı Kur'an, Meal-Tefsir"*, Düşün Yayıncılık, İstanbul.

2. Eliaçık, İhsan: "*Zülkarneyn'in Mesajları*".

3. Duman, Cengiz: *"Zülkarneyn Kıssasının Kur'an Perspektifinden Anlaşılması 1-4"*

Güç ve Otoritenin Arkeolojisi

AHMET POLAT
ahmetpolat@hotmail.com

Kâinatı okurken yeniden bakmayı da öğrenmeli insan. Gökyüzüne, ağaçlara, denize, gün batımına yeniden baktığımızda görüyoruz varoluşun anlamını. Dünyanın bütün çirkinliklerine, kalabalıkların nefret ve şiddetine rağmen güzelliği, inceliği, sevgiyi, estetik değerleri görebilmek; kalp pusulamızın yönünü belirliyor. Hakikati derinliksiz ruhlarda aramak bir hata. O; şehre uzaktan baktığımızda, bir denizin şarkısında, bir ateş böceğinin ışığında, bir bulutun iç sesinde görünür hâle geliyor.

Özgürlüklerin tahakkümü karşısında kendi olarak kalma mücadelesi verirken bizi tek tip düşüncelerle düşüncesizleştiren, başkaları tarafından paketlenmiş, imajla, popülizmle süslenmiş hayatlara razı eden düzene karşı ruhumuzdan yükselen sesleri duyabiliyor muyuz?

İnsan mütemadiyen kendine yeniden bakmalı. Bir zamanlar hatırlanmaya değer bir şey değilken hatırlanan, yokluğun karanlığından varlığın aydınlığına çıkan insan, dünya sahnesindeki yerine, nereden gelip nereye gittiğine, ne uğruna yaşadığına yeniden bakmalı. Bağnazlığın, derinliksizliğin, aşırılığın bizi çepeçevre kuşattığı bir aldanışlar çağındayız. Hayatımıza bir değer katabiliyor muyuz örneğin, anlamlı bir yaşamın öznesi olarak esaslı fedakârlıklar yapabiliyor muyuz? Özgürlüklerin tahakkümü karşısında kendi olarak kalma mücadelesi verirken bizi tek tip düşüncelerle düşüncesizleştiren, başkaları tarafından paketlenmiş, imajla, popülizmle süslenmiş hayatlara razı eden düzene karşı ruhumuzdan yükselen sesleri duyabiliyor muyuz? Yoksa o sesleri susturanlardan, her tür aynılaştırmaya, statükoya râm olanlardan, hiçbir şeyden rahatsızlık duymayanlardan, konfor alanında, kendi hâlinde yaşayıp gidenlerden miyiz?

Adına yeni dünya düzeni denilen bir labirentin ortasında kendini arayan mo-

dern insan; güçlü olma, otorite ve iktidar kazanma uğruna koşmaya devam ediyor. Dünyada güvenli bir yer edinmekle başlayan güç yarışı şimdilerde zenginlikle, makam sahibi olmakla, kariyerle güç sarhoşluğuna dönüşerek insanı fıtratından, insanlığından, kendi hakikatinden uzaklaştırıyor. "Yaşama tutunmak istiyorsan güçlü olmalısın, başkaları gücünü hissetmeli" gibi telkinler aynı zamanda varlık amacına da aykırıdır. 13.8 milyar yıl önce oluşan evrende müthiş bir ahenk ve düzen var. Galaksilerde, gezegenlerde, atmosferde, yeryüzünde ve her şeyde kavî olan Rabbin emeğini, otoritesini görüyoruz. Evrende kimin güçlü olduğunu tefekkür edebileceğimiz, insanın çaresizliği ile baş başa kaldığı zor zamanlardır depremler. Aklımızın, tasavvurumuzun yetersiz kaldığı şu âlemde güçlü olma iddiasında bulunmak, ötekine zulmederek güç elde etmek; adaletten, hukuktan uzaklaşarak dünyevî makamlar, servetler elde etmek narsist insan için yanılgıdan başka bir şey değildir. Teklik iddiasında bulunan, insanların çoğunu propaganda ile arkasına alan nice isimler ölüm karşısında güçlü kalamamış, nice zulmeden kavimler tarihin karanlığında yok olmuştur.

Yaşadığımız toplumun temel sorunlarından biri de gücü yönetememektir. İnsanın güç ile ilişkisine biraz daha yakından bakalım dilerseniz. Zira bu ilişki karakterini, ahlâkını, yaşam tarzını, adalet, hukuk gibi değerlere bakış açısını doğrudan etkilemektedir. Max Weber, gücü, "sosyal ilişkide bulunan bir aktörün, sonuçları her ne olursa olsun, direnişe rağmen kendi isteklerini yerine getirebilme ihtimali" olarak tanımlarken otorite kavramını ise "bir kaynaktan gelen belirli (ya da tüm) emirlere, emrin verildiği grup ya da kişiler tarafından uyulması ihtimali" olarak tanımlamıştır.[1] Aslında bu iki kavramın temelinde başkaları üzerinde potansiyel bir etki bırakma yeteneği var. Peki gücün kaynağı nedir? 1959 yılında **John French** ve **Bertram Raven** bu kaynakları "kişisel" ve "yapısal" olarak iki ana başlıkta incelemiştir. Kişisel kaynaklar: uzmanlık, bilgi ve karizma. Yapısal kaynaklar: ödül, ceza, meşruluk.[2]

Uzmanlık

Türkiye gibi toplumlarda güçlü olmak için bu kaynaklara sahip olmak tek başına yeterli değil. Kitleleri etkileyen ve konsolide eden algı yönetebilme, duygulara hitap etme, ötekiler inşa ederek gücü ölçülebilir hâle getirme yeteneğinizin de olması gerekir. Herhangi bir alanda uzman olabilirsiniz fakat güçlüden yana değilseniz otoriteleşemezsiniz; söz söyleme, kalabalıkları etkileme şansınız olmayabilir. Bulaşıcı hastalıklar konusunda uzmansınızdır, akademik katkınız vardır, sahada çalışmalar yapmışsınızdır. Fakat biri çıkar bütün bu hastalıkların yalan olduğunu, dış güçlerin oyunlarının bir parçası olduğunu iddia eder. Üstelik biraz daha fazla okumanız gerektiğini tavsiye eder. Uzman olmanızın bir önemi yoktur,

Teklik iddiasında bulunan, insanların çoğunu propaganda ile arkasına alan nice isimler ölüm karşısında güçlü kalamamış, nice zulmeden kavimler tarihin karanlığında yok olmuştur.

1. Weber, M. (1947). The Theory of Social and Economic Organization, New York: Oxfod University Press.

2. Raven, B.H. (1993) The bases of power: Origins and recent developments. Journal of Social Issues, 49, 227-251

onun için cehaletini cesaretle örtmeye çalışır. Sorumluluğunun bilincinde, nitelikli veri üreten uzmanlar yerine popülist, kim güçlüyse ondan yana, cehaletiyle övünen kalabalıkların karşılık bulması bir trajediden başka nedir?

Bilgi

Bir ürünün üretiminde kullanılan formülü bilmek size o alanda bir güç verir; bilmek değerli olmayı, başkaları üzerinde etki bırakmayı da beraberinde getirir. Zira insan için öğrenmeden geçirilen her gün önemli bir kayıptır. Bilgi ve enformasyon çağında gelişmiş toplum olmanın ön şartı birkaç alanda önemli derecede bilgi sahibi olmak, her alanda az da olsa bilmek, bilgi sahibi olmadığımız konular hakkında fikir beyan etmemek, her an öğrenme hâlinde olmaktır. Dijitalleşen dünyada, konu hakkında bilgisi olsun ya da olmasın, herkesin söz söyleyebildiği sosyal mecralarda bilim dışı, spekülatif bilginin hızla yayıldığını görüyoruz. *İnfodemi* adı verilen bu durum, bilgi ahlâkının bilgiden daha mühim olduğunu işaret ediyor. Toplumu bilgilendirebilirsiniz fakat yanlış ve niteliksiz bilginin sonuçlarına dair bir öngörünüz de olmalı. Dezenformasyon sonrası oluşan infial, bilim/akademi düşmanlığı, eğitim sisteminin yetersizliği, düşünen, okuyan bilim insanlarının değersizleştirilmesi; cehaletin öne çıkarıldığı öğrenemeyen toplulukların özelliklerindendir. Bilme sorumluluğunu bilince taşıyarak davranış geliştiren, toplumun sorunlarına çözüm olan; deneye, gözleme, hipoteze dayalı bilgi üreten herkes için gerçek güç budur.

Dijitalleşen dünyada, konu hakkında bilgisi olsun ya da olmasın, herkesin söz söyleyebildiği sosyal mecralarda bilim dışı, spekülatif bilginin hızla yayıldığını görüyoruz. İnfodemi adı verilen bu durum, bilgi ahlâkının bilgiden daha mühim olduğunu işaret ediyor.

Karizma

Diğer kişisel güç kaynaklarından biri de karizma. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş toplumlar lider kültü ile varlıklarını devam ettirmek isterken gelişmiş toplumlar şahıslardan çok fikirleri konuşur ve yıllar yılı devam eden bir sistem vardır. Liderlerin kim olduğu ile ilgilenmedikleri için seçimleri daha sakin, propaganda süreçleri daha aklı selim geçer. Toplumun gücü teslim edeceği liderde uzun boy, yüksek ses ve hitabet yeteneği, biraz öfke ve karşı tarafa meydan okuma, had bildirme gibi özellikler aramasının arka planında güçlü hissetme ihtiyacı vardır. Karizma mefhumunu yanlış anlamlandırarak daha çok bağırmaya, eylemleriyle çelişse de daha popüler söylemlerde bulunmaya ve hamasete indirger. Oysaki karizma, tek başına fiziksel bir etkileyiciliği değil vizyonerliği, zor zamanlarda kriz yönetmeyi, doğru zamanda doğru adımlar atabilmeyi, bilgi ve donanımıyla başka insanları etkileyebilmeyi kapsar. Weber'in otorite türlerinden biri de karizmatik otoritedir. Kişiyi olağan insanlardan ayıran ve onun doğaüstü, sıradan insanların ulaşamadığı, göksel kaynaklı, insanüstü güçlere ya da niteliklere sahip sayılmasına yol açan özelliklerini kasteder. Karizmatik kişi özel olarak bir görev için seçilmiştir ve halk ona inanmak, itaat etmek zorundadır. Buna aykırı hareket edenler suç işlemek-

tedir. Kişi karizmatik niteliklerini zaman zaman göstermek zorundadır, aksi hâlde Tanrı'nın kendisini terk ettiği düşüncesi doğar.[3]

Ödüllendirme

Beynimizin bir köşesinde güdülerimizi, davranışlarımızı kontrol altında tutan ödül/haz merkezi var biliyorsunuz. *Ventral tegmental alan* adı verilen bu merkezde haz almamızı sağlayan dopamin salgılanıyor. Hafıza noktası ile de yakın bağlantılı olmasının sebebi, bize haz veren şeylerin hatırlanıp tekrarlanmasını sağlamak. En sevdiğimiz yemeği yerken salgılanan dopamin her yediğimizde aynı hazzı verebilir fakat bu durum her zaman sağlıklı değildir. Madde bağımlığında beyin dopamin sayısını artırır ve sürekli tekrar eden alımlarda uyuşma başlar. Artık karar verme, düşünme, hatırlama gibi merkezler de bu durumdan etkilenmiş ve işlevsiz hâle gelmiştir. Beyin dopamine yanıt veren hücrelerin sayısını azaltarak önlem almaya çalışsa da artık telafi edilemez ve daha fazla uyuşmuşluk hissi için daha fazla madde ihtiyacı ortaya çıkar, buna *tolerans* diyoruz.

Gücün kaynağında insan davranışlarını doğrudan etkileyen ödül verebilme mekanizması var. Karnesi iyi olan bir öğrenciye babası tarafından hediye alınması, çocuğun o hediyeyi alabilme gücünü babasında görmesi, seçim öncesi ekonomik vaatlerin yapılması, şirketlerde önemli işleri başaranlara prim verilmesi örnek verilebilir.

Cezalandırma

Ödüllendirmenin tam tersi olarak korku ile gücü koruyarak davranışları etkileme söz konusudur. Maslow'un temel gereksinim üçgeninde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik geliyor. Toplumların yönetim biçimlerini, ideolojilerini, kolektif kararlarını etkilemenin yolu güvenlik ve ekonomiden geçiyor. Gücü elde etmek ya da korumak uğruna kitleleri terörle, korku kültürüyle tahakküm altına almak sadece toplumsal huzuru değil hukukun işlevselliğini de etkileyecektir. Aile içerisinde derslerinde başarısız olan çocuğa babası tarafından harçlıklarında kısıtlama getirilmesi, güçlüden yana olmayan ve taleplerini yerine getirmeyen bir çalışanın uzak bölgelere gönderilmesi cezalandırmanın gücü elde tutan kaynaklardan olduğunu göstermektedir.

Meşruluk

Son olarak pozisyonu gereği meşru kabul edilen makamların toplum üzerinde güçlü bir imaj oluşturarak lider, yönetici, başkan, vasıflarına yüklenen anlamı ifade ediyor. Ehliyet ve liyakatin azaldığı toplumlarda makamlar; narsist bireylerin yetersizliklerini örttükleri, yasalara göre değil bağlı bulunduğu gücün menfaatlerine göre hareket ettikleri bir merciye dönüşür. Meşruluğunu ilan eden her makam değerini makamdan aldığı için gücün el değiştirmesiyle birlikte değişecektir. Kurumların bağımsızlığı işte bu yüzden güçlü bir toplum için oldukça önemlidir.

Gücü elde etmek ya da korumak uğruna kitleleri terörle, korku kültürüyle tahakküm altına almak sadece toplumsal huzuru değil hukukun işlevselliğini de etkileyecektir.

3. Weber, M. (2014). Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı. (çev. Ö. Ozankaya). İstanbul: Cem-Yayınevi.

Konfor alanından çıkmayan, düşünmek gibi bir ihtiyacı olmayan, akletmekten çok nakletmeyi tercih eden, yeni olan her şeye mesafeli duran bu prototip için geleneğin/atalar dininin dışına çıkmak, sorgulamak mümkün değildir.

Hukuk güçlüden yana değil haklıdan ve mazlumdan yana olursa, suçlu kanunlara göre ceza alması gerekirken sadece ait olduğu iktidar gücünden dolayı masum, masumlar da suçlu olmadıkları hâlde gücü savunmadıkları için suçlu hâline geliyorsa o toplumun hukuksal bir devrime, ahlâki bir dönüşüme ihtiyacı vardır. Öteki için adalet ve merhamet talep edemiyorsak, bizim gibi düşünmeyenlerin hukukunu korumak gibi bir derdimiz yoksa, bir topluma olan kinimiz bizi adaletsizliğe sevk ediyorsa orada bir insanlık sorunu var demektir.

Weber'in otorite tanımı ve sınıflandırmasını günümüz toplumlarının sosyolojisini anlamamız açısından oldukça önemli buluyorum. Hukuksal, geleneksel ve karizmatik otorite olarak üçe ayırıyor: "Yasal otorite normatif kuralların meşru kabul edildiği, egemenlik konumuna getirilenlerin yasalara göre emir verme yetkisine sahip olduğu otorite türüdür. Geleneksel otorite, eski zamanlardan beri devam eden geleneklerin kutsallığına dayanan, egemenliğin geleneklere göre meşru kabul edildiği otorite türüdür. Karizmatik otorite ise bireyin kutsallığının, kahramanlığının kabulüne dayalı, dolayısıyla emirlerin de kutsal görüldüğü otorite türüdür."[4]

Geleneksel Otorite

Karizmatik otoriteden gücün kişisel kaynaklarında bahsetmiştik. Geleneksel otorite giderek daha da muhafazakârlaşan Türkiye gibi ülkelerde yıllar yılı varlığını koruyan, insan davranışında oldukça etkili bir tür. Muhafazakârlık kavramını toplumun anladığı şekilde dini değerlere bağlılıkla ilişkili olarak değil dünyada karşılık bulan anlamıyla okumalıyız. Geçmişin normlarını koruyan, yeni formlara kapalı, değişime direnen, geleneği/kârı muhafaza eden düşünce yapısına muhafazakâr diyoruz. Gelenek bu toplumun temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Modern bilinç geleneği sorgulasa da fikirsel anlamda eskilerin söylemlerinin, dini anlamda atalar dininin oldukça güçlü bir etkisi vardır. 1970 sonrası Türk tipi muhafazakarlığın milliyetçiliği ve devletçiliği de yanına almasıyla güçlü olmanın yolu buradan geçmeye başlamış ve son yıllarda artan göçmen karşıtlığı, akıl ve bilimden uzaklaşma gibi sebeplerle ortak iyiliklerde buluşmak yerine kutuplaştırılan bir toplum inşa edilmiştir. Özgürlüğün sınırlarının devlet tarafından çizilmesi, bireyi devlet karşısında güçsüzleştirmiş, korumasız hâle getirmiştir. Geleneksel otoritede yönetim ilkelerini geçmişteki kutsal liderlerin öğretileri belirler. Tarikat, cemaat gibi yapılanmalarda görülen bu otorite en çok inançlar, duygular üzerinden insanları etkiler. Konfor alanından çıkmayan, düşünmek gibi bir ihtiyacı olmayan, akletmekten çok nakletmeyi tercih eden, yeni olan her şeye mesafeli duran bu prototip için geleneğin/atalar dininin dışına çıkmak, sorgulamak mümkün değildir. Okumak ve yeni bir düşünce ortaya koymak, analiz etmek emek isteyen bir eylem olduğundan ve değişmek yerine mevcut hâlini

4. Weber, M. (2005). Bürokrasi ve Otorite. (çev. H. B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.

korumayı tercih ettiğinden dolayı otorite de böyle insanları kumanda etmek ister, alıcısı çoktur. Oysa ki insan değişmeden toplum değişmez. (Râd Suresi/11)

Hukuksal Otorite

Ahlâk inşa etmeden hukuk inşa edemediğimiz zamanlarda insanca yaşamın, birlikteliğin yapı taşlarını yeniden düşünmek, adaleti her şeye rağmen ayakta tutmak zorundayız. Hukuksal otoritede itaat kişilere değil kanunlaradır. İnsan fıtratı ile uyumlu, değer temelli, bir arada yaşamı kolaylaştıran hukuksal ilkelerin çizdiği sınırlar içerisinde özgürlükler güvence altına alınır. Farklı fikirler cezalandırma gücü olmadan, ötekileştirilmeden konuşulabilir. Makam sahibi, liyakatli kişiler keyfilik ya da kişiye göre değil kanunlar ekseninde rasyonel kararlar alır ve uygular.

Gücü Yönetmek

Global dünyada artık bilgiyi, teknolojiyi üretenler aynı zamanda gücü de elde etmiş oluyorlar. Her şeyin dijital ortamda var olmaya çalıştığı, değer yerine fiyatın öne çıkarıldığı zamanlarda bireyden şahsiyete tekâmül yerine özneliğin, iradenin, eylemin yok oluşuyla karşı karşıyayız. Bunların yerini alan popülist, sahte benlikler, kiraya verilmiş iradeler, eyleme dönüşemeyen derinliksiz söylemler güçlüler tarafından toplumu düşüncesizleştirmek için kullanılıyor. Çoğumuzun kişisel sağlık bilgileri, ilgi alanları, hobileri, alışveriş tercihleri, akıllı telefonuna konuştuğu kelimeler üzerinden belirlenen ihtiyaçları bir data üzerinde kayıt altına alınıyor, işlenip analiz edilerek satılabilir hâle geliyor. Böylelikle birey bir "şey"e dönüşerek kapital pazarın ürünü oluyor. İnsan davranışlarının modellenmesi yoluyla bilgi toplayan şirketler hakkımızda her şeyi bilirken bizim onlar hakkında bir bilgimizin olmaması güven sorununu ortaya çıkarmakla kalmıyor, bir grup azınlığın sınırsız güç ve yetkiyle insanı kumanda etmesine sebep oluyor. Güçlü olanlar kültürü, dili, sinemayı, sanatı da yöneterek kendi mutlak doğrularını bu alanlara yansıtabilmektedir. Bize ait bir kelime yüzyıllar sonra farklı dillere taşınıyor, güçlü toplumların o kelimeye verdiği yeni anlam ile tekrar dilimize dönebiliyor. Teknolojiyi kullanmak zorundayız fakat özgürleşmenin yolu akıl, bilim ışığında gücü yönetmekten, "kaçınılmaz" olarak gösterilen yol yerine üçüncü bir yol inşa etmekten geçiyor. Zira irade ve özgürlüğün olmadığı bir yerde insan birey olarak var olamayacak, bir nesneye dönüşecektir.

Cambridge sözlüğü güç sarhoşluğunu "başka insanlar üzerinde var olduğuna inanılan ve rasyonel olmayan güçlü kontrol duygusu" olarak tanımlıyor.[5] Yönetilemeyen güç, otoriter, makyevelist, narsist karakterlerde güç zehirlenmesine/sarhoşluğuna sebep olabiliyor. Toplum güçlüler ve güçsüzler olarak kutuplaşıyor. Ailede başlayan güç mücadelesi kardeşler arasında, kadın-erkek cinsiyeti ve rolleri üzerinden devam ediyor. Trafikte lüks

Hukuk güçlüden yana değil haklıdan ve mazlumdan yana olursa, suçlu kanunlara göre ceza alması gerekirken sadece ait olduğu iktidar gücünden dolayı masum, masumlar da suçlu olmadıkları hâlde gücü savunmadıkları için suçlu hâline geliyorsa o toplumun hukuksal bir devrime, ahlâki bir dönüşüme ihtiyacı vardır.

5. Cambridge Learners Dictionary: English – Turkish, Kolektif Yayınları, Ocak-2009

Teknolojiyi kullanmak zorundayız fakat özgürleşmenin yolu akıl, bilim ışığında gücü yönetmekten, "kaçınılmaz" olarak gösterilen yol yerine üçüncü bir yol inşa etmekten geçiyor. Zira irade ve özgürlüğün olmadığı bir yerde insan birey olarak var olamayacak, bir nesneye dönüşecektir.

araçlar, sokakta şiddete meyilli insanlar, iş hayatında yüksek pozisyonda çalışanlar gücü yönetememenin bir sonucu olarak güçsüzler üzerinde olumsuz davranışlar geliştiriyor. Philip Zimbardo'nun 1971 yılında iki farklı öğrenci grubuyla yaptığı Stanford Hapishane Deneyi, gücü ele geçiren gardiyan grubunun güçsüz mahkûmlara uyguladıkları şiddet, baskı ve zulmü ortaya koymuştur.[6] Milgram deneyinde ise denek öğretmenler ve öğrencilerin yanı sıra bir de gözlemci var. Yanlış cevap veren öğrencilere şiddet uygulanıyor. Gözlemcinin buna nasıl tepki vereceği deneyimleniyor. Zira modern insan ötekine karşı zamanla kayıtsız hâle geliyor. Ortada bir trajedi ya da şiddet eylemi var fakat insanların birçoğu bunu önlemek için girişimde bulunmuyor. Benzer farklılıklarla trafikte de karşılaşıyoruz. Orta sınıf araç kullanan sürücüler kurallara daha çok uyuyorken gelir seviyesi yüksek sürücüler emniyet şeridini kullanarak, hız sınırlarına uymayarak kuralları ihlal etmekle kalmıyor diğer insanların yaşam hakkını da tehdit ediyorlar. Araştırmalar varlıklı fakat gücü istismar eden kişilerin yolsuzluk, rüşvet, nepotizm, vergi kaçırma gibi davranışlara alt sınıflara göre daha çok eğilimli olduğunu gösteriyor.

Her ne kadar güçlü insanlar kendilerinin güç sarhoşluğu yaşadığını fark etmese de birtakım davranışlar belirti gösterebilir. Öncelikle ilk fark ettiğimiz özellik; bencillik. Psikolojideki karşılığı *hubris sendromu*. Aşırı özgüvene eşlik eden başkalarını dinlememe, küçümseme, yok sayma, hakaret etme gibi patolojik davranışlar görüyoruz. Kişi gizemli ve kutsal bir görevi olduğuna inandığı için *Tanrısal ego* olarak da ifade edilebilir. Hıristiyanlıkta yedi günahtan biri *hubris*tir ve diğer günahların önünü açar. Kendilerine yapılan en küçük bir eleştiriyi tehdit olarak algılar, birilerinin kendisini yok etmek istediğine dair paranoyalarla kaygı içerisinde yaşarlar. Başkaları tarafından hep daha güçlü görünmek istedikleri için etraflarında yanlışlarını söyleyen, "kral çıplak" diyenler yerine her söylemi onaylayan, sorgulamadan itaat eden, algı operasyonları ve yalanlarla yönetilen, ne yapsa alkışlayan bir kitle vardır. Onlar için hedefe ulaşmak uğruna her yol mübahtır. Kurallar, hukuksal normlar, ilkeler onlar hatrına değişebilir. Dinlemek, öteki fikre saygı duymak yerine kendilerini herkesten üstün gördükleri için muhatabı yok saymak isterler. İş hayatında üst basamaklarda yer alan kişilerin, alt basamaklarda yer alan kişilere göre üç kat fazla söz kestiklerini, toplantılarda kendileri konuşmuyorken başka işlerle meşgul olduklarını, seslerini yükselttiklerini ve saldırgan ifadeler kullandıklarını gösteren araştırmalar mevcuttur. Kendisiyle dolu bu prototip; insanlarla aynı seviyede ilişki kuramadığı, dünyasında egolarından başka kimseye yer kalmadığı için giderek yalnızlaşır. Güçlü görünmek uğruna yapılan uygunsuz davranışlar depresyon, yetersizlik duygusu gibi durumlara yol açar.

6. P. Zimbardo. The Power And Pathology Of Imprisonment. (25 Ekim 1971).

Peki gücü nasıl yönetebiliriz? Hayatın her alanında varlığını hissettiren, çoğumuzun talip olduğu, bulunduğu yerdeki dengeleri değiştiren bir şeydir güç. Biliyoruz ki insanların gerçek karakterleri güç elde ettiklerinde ortaya çıkar. Machiavelli *Hükümdar* isimli eserinde, "Sevilen yönetici olmaktansa korkulan yönetici olmak yeğdir," diyor. Bugün korku kültüründe yaşayan toplumlar, gücünü cezalandırarak koruyan, kendi kitlesini mutlak doğru gören, "biz ve onlar" şeklinde kutuplaştıran bir yönetim biçimini destekler. Yanlışlarımızı söyleyen, yapıcı eleştiriler sunan, bizi yargılamadan olduğumuz gibi kabullenen insanlar beşer yönümüzün güce olan tutkusunu engeller. Kalplerde sevgiyle yer edinmek yerine korkulan, tebessüm etmek yerine surat asan, etrafına umut olmak yerine insanların uzaklaştığı biri güç sarhoşluğunun bedelini yalnızlıkla öder. Güçlüden yana olmak o an dünyevi çıkarlar kazandırabilir fakat insana düşen haklıdan, hakikatten, mazlum ve mağdur, ezilen, güçsüz ve onurlu topluluklardan yana olmaktır. Bugün güçlü görünen, arkasında kalabalıkların olduğu bireyler aramıza "insan" olarak dönüp ortak aklı, hukuk ve adaleti; öteki için merhameti, toplumsal sağduyuyu savunmadıkça gücün zehirlediği insanlar artacak, servet güçlüye boyun eğenler arasında dağıtılacak, halk ekonomi ve güvenlik kaygısıyla yönetilecektir.

Güç kavramına olumlu bir pencere açalım. Gittiği yeri cennete dönüştüren iyi insanların toplumda kolektif bir bilinç inşa ederek, ortak akılla, ortak iyiliklere, ortak adalete zemin oluşturmak amacıyla güçlerini, emeklerini birleştirmesi anlamlıdır. Başka insanların hayatlarını güzelleştirelim, dünyada ötekileştirilen, yoksullukla mücadele eden, güçlüler tarafından sömürülen topluluklar için de adaleti savunalım diye emanet edilmelidir güç insana. Gücü yönetebilmenin yolu tevâzudan, empatiden, özgecilikten geçiyor. İnsan-insan ilişkilerinde hayata farklı pencerelerden baksak da sevgi diliyle, farklı renklere saygı duyarak iletişim kurar ve etiketlerden, üstünlük sağlayan unvanlardan uzaklaşarak eşitlenirsek güç, ayrıştırıcı değil bütünleştirici bir hâl alır. Haksızlığa uğrayanlar, yoksullar, çaresiz kalarak başka ülkelere iltica etmek zorunda kalanlar güçsüzlüğün bir sonucu olarak değersizlik, utanç ve endişe hissedebilirler. Onların yüreklerini okyanusa dönüştüren güveni vererek huzura kavuşmalarını sağlamak, radikal empatiyi tesis etmek gücü yönetmenin temel koşullarındandır. Kendi ahlâkî yanlışlarına kör fakat başkalarının zaaflarına yargılayıcı davranmak yerine önce öz eleştiri yapabilmek, gündelik hayatta daha sahih gündemler edinmek, zorbalık ve manipülasyon yerine iletişim kurduğumuz insanların kendi olmalarına saygı duymak, başkaları için iyilik yapmanın mutluluğunu keşfetmek daha güçlü olmanın öne çıkarıldığı bir dünyaya rağmen bizi daha iyi insan hâline getirecektir.

Güçlüden yana olmak o an dünyevi çıkarlar kazandırabilir fakat insana düşen haklıdan, hakikatten, mazlum ve mağdur, ezilen, güçsüz ve onurlu topluluklardan yana olmaktır.

Bülent Şahin Erdeğer ile milliyetçilik, ötekileştirme, değişime kapalı olma, militarizmin yüceltilmesi, ayrımcılığın ve ötekileştirilmenin artması, insan kayırma ve yozlaşmada sınır tanımama gibi tutumlar ile bireyi ve bireyleşme yolundaki her türlü çabayı mahkûm eden "yükselen otoriterlik ve güç tutkusu" üzerine söyleştik…

SÖYLEŞİ: BÜLENT ŞAHİN ERDEĞER
SÖYLEŞEN: HATİCE İ. ERDEM - IŞIL CINGILLIOĞLU

Bugün otorite dendiğinde ne anlamalı, sağ popülizm klasik faşizmle nasıl bir ilişki içinde?

Otorite aslında derinlemesine analiz edilmesi gereken bir kavram. Otoritenin İslâmî kesimde tartışılmaması dahi aslında bize çok şey anlatıyor. Bugün otorite insanların özel hayatlarına kadar nüfuz etmiş kontrol kültürüdür. Çok katmanlı olsa da en önemli aygıtı halen ulus devlettir. Otorite; aileden vatandaşlığa, oradan bürokrasiye hiyerarşik bir piramit şeklinde örgütlenir.

Sağ popülizm bu otorite hiyerarşisini vatan, yerlilik ve millilik, zaman zaman da dinsel hamaset ile meşrulaştırır ve toplumsal histerileri besler.

Sağ popülizme gelince… Sağ popülizm bu otorite hiyerarşisini vatan, yerlilik ve millilik, zaman zaman da dinsel hamaset ile meşrulaştırır ve toplumsal histerileri besler. Bu tepkiselliğin yükselen dalgasında sörf yapar. Klasik faşizmden ayrılan yönü, klasik faşizmin çok kaba ve çıplak bir ırkçılığa dayanmasıdır. Benzer yönleri olmakla ve zaman zaman birbirlerinden beslenmekle birlikte sağ popülizm daha karmaşık ve yumuşak bir dalga olarak kitleleri etkiler.

Sizce modern toplumlar otoriter ve güç tutkusu ile nasıl başa çıkıyor? Dinin, otoriter rejimlerin ortaya çıkmasında nasıl bir rol oynadığını düşünüyorsunuz?

Kanaatimce modern toplumlar otorite ve güç tutkusu ile bu tutkuyu tabana yayıyor. Yani herkese biraz şiddetten pay veriyor. "Hukuk devleti" çerçevesi ile de kontrol altında tutuyor. Dinin tüm ekollerinin değil ama genellikle kurumsal ve muhafazakâr yorumlarının otoriter rejimlerin ortaya çıkmasında meşrulaştırıcı ve motive edici bir rolü var. Allah ile kulları arasında aracı olduklarını iddia eden ruhâni güçler/ruhban sınıfı bu aracılık hiyerarşisini dünyada da iz düşümü olarak uygularlar. Gökteki hiyerarşi, yerdeki hiyerarşiyi meşrulaştırır bu bir döngü olarak birbirini besler.

Neoliberalizmin toplumsal eşitsizlikleri arttırdığı bugünün toplumlarında bir protatip olarak "değişim yamyamları" kimlerdir ve onların faşizan kabullerinin toplum üzerindeki etkisi nedir?

Serbest piyasa bir yönüyle özgürlükçü olsa da rekabeti esas aldığından rakibini alt etmeye odaklanır. Sosyal adalet, hakça paylaşım gibi ahlâki altyapı gerektiren konuları ise ayak bağı görür. Toplumsal eşitsizliğin sıradanlaştırılması da burada başlıyor. Toplumda elbette farklılıklar olacaktır ama kapitalizm tam da bu yüzden rekabete değil dayanışmaya dayalı bir ortak yaşam idealine düşmandır.

Kur'an tipolojisinde faşist otorite örneği kim/kimler? Firavun, Nemrut ..? Otoriter ve totatiler tipolojinin karşısında hangi modeli ve nasıl bir duruşu önerir Kur'an?

Faşizm modern bir olgu. O sebeple doğrudan Kur'an'dan bir örnek vermek anakronizm olur. Ancak Kur'an insanın kendi benliğini tanrılaştırmasından bahseder. Gökteki hiyerarşi de böyle başlıyor zaten. Kişi Tanrı'dan rol çalıyor ve tanrısal bir güç atfediyor kendisine. İnsanın tanrılaşması, içindeki zaafların kötülüklerin de serbest kalması ve güçlenmesi demek. Firavun, Nemrud gibi figürler narsisizmin doruklarındaydılar. Bu da toplumsal zulmü üretiyordu. Bugün biz buna faşizm diyebiliriz. İşte tam da bunun karşısında insanlar arasında adaleti talep eden Hz. Musa, Hz. İbrahim gibi önderler çıkıyor. Kulların kullara kul olmasına karşı çıkmak demek hem gökteki hem de yerdeki hiyerarşileri darmadağın edip herkesin Allah karşısında eşit olduğunu ilan etmek demek. Bugün bizlerin de duruşu bu olmalıdır.

İktidar arayışına aracılık eden (araçsallaşmış) muhafazakârlık, milliyetçilik, popülizm, fanatizm, cinsiyet ayrımcılığı gibi eğilimlerin geldiği noktayı insani ve İslâmî açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz? Asabiye Kur'an'da kötülenirken Müslüman ülkelerin "biz" kutsamaları ve hakikat tekelciliğine kaymaları neden?

İktidar arayışı sadece iktidar olmaya odaklanmış bir zihnin ürünü. Oysa insani ve İslâmî yaşam tarzı iktidarı değil imtihanı, o imtihanda erdemli kalmayı

Toplumda elbette farklılıklar olacaktır ama kapitalizm tam da bu yüzden rekabete değil dayanışmaya dayalı bir ortak yaşam idealine düşmandır.

Kulların kullara kul olmasına karşı çıkmak demek hem gökteki hem de yerdeki hiyerarşileri darmadağın edip herkesin Allah karşısında eşit olduğunu ilan etmek demek.

merkeze alır. Ama sadece iktidara gelmeyi hedeflerseniz erdemlerden de ilkelerden de uzaklaşırsınız. Araçsallaşmış muhafazakârlık, milliyetçilik, popülizm, fanatizm, cinsiyet ayrımcılığı da bu uzaklaşmanın sonuçları. Mahalleciliğin sebebi de bu.

2010'lu yıllar, geleneksel mahallenin çözüldüğü, bir bakıma "cezaevi" ve "kamp"ın sentezlendiği ve "site"lere dönüştüğü toplumsal bölünmelere yol açtı. Neo-liberal rantiyeci eko-politik, İslamcı ve muhafazakârı alabildiğince sekülerleştirmiş, dindarlığı şekle indirgeyerek zihinlerde de *"kentsel dönüşüm"*e tabi kılmıştır. Hatta daha da zenginleşenler siteyi de aşarak elit rezidanslara çekilmişlerdir. Bu sebeple *"muhafazakâr demokrat"* makbul vatandaş, İslamcı ortak paydada yaşadığını varsaysa da bu sadece şekiller bazında makyajdan öteye geçmez.

Örneğin başörtülü bürokrat ya da bürokrat eşi, başörtülü işçilerin hak mücadelesiyle hiçbir duygusal bağ kurmaz ve kaygıyı paylaşmaz *(Aynı yabancılaşma hali erkekler için de geçerlidir)*.

Hak ve adalet merkezli *"dava"*, yerini güçlü kalmak için her türlü yolu mübah gören bir oportünizme bırakmıştır. Bu fırsatçılık, görgüsüzlük ve şatafat aşkı dilde *Ömer'ler* ararken işte *fırıldaklığı* esas alır.

Hak ve adalet merkezli "dava", yerini güçlü kalmak için her türlü yolu mübah gören bir oportünizme bırakmıştır. Bu fırsatçılık, görgüsüzlük ve şatafat aşkı dilde Ömer'ler ararken işte fırıldaklığı esas alır.

O yüzden asrısaadetin tevazuundan çok Osmanlı saraylarının ihtişamı, güçlü kalmak için kardeşini bile katletmeyi kendine hak görebilir. Şehir Üniversitesi'ne böylesi bir hâletiruhiye ile el konmuştur mesela... O yüzden *"mahalle"*, *"ümmet"* tahayyülü sadece bir retorikten ibarettir ve gerçekte *"mahalle"*den ziyade gettolara bölünmüş fikir/ideoloji kulüplerinden ve kaygı odacıklarından bahsedebiliriz.

Yükselen otoriterliğin ve güç tutkusunun bağlamında, Kur'an'ın toplumsal mesajları nelerdir ve bunlar toplumda nasıl uygulanabilir?

Hayatın sürekli evrim ile değiştiği ve dönüştüğü gerçeği Rabbanî bir yasa olduğundan ilahi hitap da değiştirip dönüştürmek istediği ilk muhataplarını takriben 23 yıllık bir sürece yayarak dönüştürdü. Mekke dağlarının ıssız bir mağarasında bir insanın anlam arayışına uzanan şefkat eli, Abdullah oğlu Muhammed'den ilk Kur'an nesline, onlardan tüm dünyaya yayılacak olan bir mücadelenin de fitilini ateşlemiş oldu.

Mesajların gelmeye başladığı ilk dönemi kabaca Mekke dönemi olarak tanımlıyoruz. Mekke dönemindeki ilgi alanlarının adeta bir ceninin büyüyüp gelişmesi gibi önce minyatür ve sıkıştırılmış olduğunu ama bu konuların süreç içerisinde örneklendirilerek ve açıklanarak detaylandırıldığını görüyoruz.

Mekke'deki süreç Kur'an'ın özellikle iç içe geçmiş sarmal bir gündemi olduğunu gösteriyor. Bundan kasıt her zaman *"birbirleriyle bağlantılı ve anlamlı"* olan gündemlere işaret ettiğidir.

1-Dünya-Ahiret

2-Şahsiyet-Toplum

Dünyadan bahseden mesajları içeren ayetlerin/işaretlerin doğrudan ahirete yönlendiriyor olması bir özellik iken ahiretten bahseden ayetlerin/işaretlerin de dünyevi fonksiyonları olduğu yani ahiretin daima bu dünyayı imar etme/adaleti sağlama ve salih amel işlemeye yönlendirici özelliği de dikkate değerdir. Bu denge, mesajın seküler bir dünya mücadelesi öngörmediği, aynı zamanda ahiretin mistik bir merak tatmini olmadığı gerçeğini de açığa çıkartır.

İkinci gündem maddesi olarak tanımladığımız şahsiyet ve toplum da insanın anlam arayışı ve insan psikolojisinin sorunlarıyla ilgilenen daha "felsefî" mesajlar içerirken aynı anda bu anlam arayışının toplumsal/siyasal bir mücadele ile bağıntısını ortaya koyar. Son dönemde bu özelliğe vurgu yapan, bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan ve önemli bir hatırlatıcılık işlevi gören içtimai/sosyal tefsir ekolü olmuştur. Özellikle **el-Menâr** ekolünden gerek Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh'un çıkarttıkları "*Urvetu'l Vuska*" gerekse "*el-Menâr*" dergileri, M. Reşid Rıza'nın üstadı Abduh'un tefsir notlarından bolca istifade ederek kaleme aldığı ve *Menâr tefsiri* olarak meşhur olan 12 ciltlik "*Tefsiru'l Kur'ani'l Hakîm*" isimli eseri, Kur'an'ın mücadele ve değişim mesajlarını tekrar gündemleştirmeye başladı. Daha önceleri sahip olunan egemen dünya iktidarı dolayısıyla daha çok statükonun ana hukuk kaynağı olarak algılanan Kur'an, tekrar ezilenlerin egemenlere karşı başlatması gereken kurtuluş mücadelesinin rehberi hâline getiriliyordu. Kur'an'ın nüzul sürecindeki bu ezen-ezilen, zulüm-adalet, dünya-ahiret, toplum-şahsiyet vurgulu gündemleri "*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı!*" dizeleriyle de vurgulanan bir ıslah ve dönüşüm çabası olarak yeniden ortaya çıkıyordu.

Bu "hatırlama" çabalarının yanı sıra asıl önemli çaba öncelikle nüzul ortamını iyi anlama, sonrasında bu ortamdan günümüze nasıl bir hareket fıkhı çıkartacağımızdır. Aslı doğru anlayamazsak ondan çıkartacağımız uyarlamalar/içtihatlar da eksik, zaaflı ve hatta zararlı olabilecektir. Örneğin kimi Müslümanlar Mekke döneminde olduğumuzu öne sürüp sadece iman esaslarına yönelik salt ahlâkçı bir çağrıyı dillendirmekteyken bazı Müslümanlar ise Medine'de inzal olan sıcak savaş ayetlerini bayraklaştırıp küresel bir çatışmanın savaşçıları olunması gerektiğinde ısrar etmektedirler. Oysa Mekke'deki ilk ayetlerden başlayarak aşama aşama sosyo-politik mücadelenin yükseltildiğini bizzat Kur'an'dan okuyoruz. Yine aynı kitapta sıcak savaşın seçeneklerden sadece birisi olduğunu, çare kalmadığında başvurulan bir mücadele olduğunu ve esas olanın barışçıl yöntemler olduğunu anlıyoruz.

Kur'an'ı nüzul sürecini gözeterek okumanın diğer anlamı da Kur'an'ın bir **"hareket fıkhı"** oluşudur. Bu sebeple Kur'an'ı doğru anlayıp doğru uygulamanın yolu Kur'an'ın nüzul sürecinde başlattığı İslâmî mücadeleyi/şahitliği kavramaktan geçer. Davet/dava bilincinde olmayan bir muhatap doğal olarak Kur'an'ın akan giden

Dünyadan bahseden mesajları içeren ayetlerin/işaretlerin doğrudan ahirete yönlendiriyor olması bir özellik iken ahiretten bahseden ayetlerin/işaretlerin de dünyevi fonksiyonları olduğu yani ahiretin daima bu dünyayı imar etme/adaleti sağlama ve salih amel işlemeye yönlendirici özelliği de dikkate değerdir.

Aslı doğru anlayamazsak ondan çıkartacağımız uyarlamalar/içtihatlar da eksik, zaaflı ve hatta zararlı olabilecektir.

bu davet mücadelesinde konumlanamayacak ve tabiri caizse saha dışında kalacaktır. Kendi yaşamında bir İslâmî mücadele içinde olmayan okur, doğal olarak Kur'an'ın nüzul sürecini anlayamayacak ya da uygulayamayacaktır. Buradaki anlama ve uygulamadan "copy-paste" yöntemiyle şablonik biçimde 1400 yıl önceki tüm tabloyu buraya taşımayı kastetmiyoruz. Ancak o dönemde verilmiş cevabı ve yöntemi alıp bugüne "uyarlamak", bugünkü sorunlara yeni cevaplar üretebilmek olarak anlıyoruz. Kur'an'ın bak dediği yerden bakıp Kur'an'ın hedeflediği amaçlara yönelik dünden ilham alan ama bugünden konuşan bir İslâmî mücadele/şahitlik/örneklik…

Kur'an'ın ana gündem maddelerini özetle şöyle sıralayabiliriz:

1- İnançlardaki bozulmalar ve bunların ıslahı: Şirk ve türevleriyle mücadele… Şefaatçilik, ölülerden medet umma v.b.

2- Bireysel ve toplumsal çürüme ve bunların ıslahı: Anlamsızlık buhranı ve sonuçlarıyla mücadele… Sosyal, ekonomik adaletsizlikler ve toplumsal bozulmaya yol açan bireysel bozulmalar.

Kur'an'ın indirildiği dönemdeki pek çok sorunun ayniyle bugün de var olduğunu biliyoruz. Özellikle itikad alanındaki pek çok problemin bir benzeri her gün karşılaştığımız sorunlarla birebir örtüşüyor. Örneğin peygamberlerin ve tarihsel kimi kişiliklerin aşırı sevgiden ilahileştirilmesi, ölülerden medet umulması, nefsî arzuların ya da siyasal otoritelerin insanın sorumluluklarına/ fitri yönelimlerine tercih edilmesi gibi pek çok sorun için dün, bugün ve yarın evrensel biçimde Kur'an'ın cevapları güncelliğini koruyor.

Kur'an dediğimizde aklımıza masa başında "yazılmış" bir "kitap"tan ziyade "okunmuş" hitabeler/ bildiriler külliyatı gelmelidir.

Kur'an bu ana gündemleri ilk ayetlerden başlayarak işlemeye başlamış ve Medine'de son verilen ayete kadar da aynı gündemleri konuşmuştur. Kur'an'ın özellikle inanç boyutunda eksiksiz biçimde mesajını muhataplarına ilettiğini ancak uygulama boyutunda ucunu açık bıraktığı bir dönüşüm çabası içinde olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle toplum yapısında kökleşmiş tabular ve fıtrat dışı uygulamalar belirli bir periyotla ya yumuşatılarak zararları aza indirilmiş ya da tamamıyla tasfiye edilmişlerdir. Örneğin sosyal adaletsizlikler… 23 yıllık süreç içinde inşa edilen İslam cemaati buna güzel bir örnektir. İlk nüve etrafında geliştirilen, sonrasında ise ensar-muhacir kardeşliği ile yükseltilen İslam cemaati *infak* ve *isar* kavramlarıyla idealist bir topluluk olabilmiştir. Ancak asabiyye/kabilecilik bağlarının iliklerine kadar işlediği insanlardan oluşan bu idealist topluluk bile karizmatik liderlerinin vefatıyla bu köklü toplumsal yapının belirleyiciliğine zaman zaman teslim olabilmiştir. Bu sebeple Kur'an "akrabalık" gerçeğini yadsımamış, onu sabırlı bir terbiyecinin zamana yaydığı eğitimle "takva merkezli" bir akrabalığa dönüştürmüştür.

Diğer bir örneği kölelik ve cariyelik hukukunda da görüyoruz. İnsanlık dışı bir tahakküm biçimi olan kölelik nüzul süreci içerisinde savaş hukukunun bir şubesine indirgenmiş, daha sonra ise kölenin şart-

ları ve hakları yükseltilerek kölelik mantığı anlamsızlaştırılmıştır. Kur'an, bu süreç sonrasında kölelerin özgürleştirilmesini muhataplarına bir yükümlülük olarak getirmiştir.

Kur'an'ı nüzul sürecinde anlamak isteyen okuyucunun öncelikle bir hareket fıkhı içinde kendisini konumlandırması gerektiğinin altını çizmiştik. Bu merhaleden sonra muhatap Kur'an'ın yapısını tanımalıdır. Kur'an dediğimizde aklımıza masa başında "yazılmış" bir "kitap"tan ziyade "okunmuş" hitabeler/bildiriler külliyatı gelmelidir. Çünkü Kur'an vahyi önce okunmuş, muhatapları bir mesaja çağrılmış, sonra bu mesajlar kaybolmasın diye yazıya geçirilmiş sözel bir çağrıdır.

Bir önceki soru bağlamında tevhid inancının, otoriterlik ve güç tutkusu bağlamında bireysel özgürlüğü ve özgünlüğü nasıl savunduğunu açıklar mısınız? Toplumlar ne tür önlemler almalıdır ki bireylerin iradesi ve özgür karar verme yetenekleri korunabilsin?

Tevhid inancı kişinin kendini tanrılaştırmasını yani narsisizmini engelleyen yegâne bakış açısıdır. İnsan yeryüzünün halifesi olsa da her hâliyle eksiktir ve tevazu sahibi olmalıdır. Tevazu kişisel bir ahlâki ödevden çok daha öte toplumsal bir erdemdir. Bosna'da 1991 yılında soykırım yapılıyordu. Bu soykırım karşısında nasıl bir tavır ve söylem geliştirileceği konusunda Marksist çevrelerde hararetli bir tartışma ortaya çıkmıştı. Halkların kendi kaderini tayininden, ezilenlerin iktidarından ve enternasyonalizmden bahseden sosyalist çevrelerin birçoğu Miloseviç sosyal faşizminin Marksist literatüre göre "gerici ve faşist" eylemleri karşısında tam bir kafa karışıklığı yaşıyordu. Öyle ki Yugoslavya'nın resmî ideolojisi olan Titocu sosyalizminin de etkisiyle yani bir bakıma "ideolojik akrabalık" vesilesiyle Türkiye sosyalistleri, sosyalizm tezinin üzerine inşa edildiğini ifade ettikleri insancıllığı mı yoksa ideolojik reel-politiği mi önceleyeceklerdi?

Bu sınavdan maalesef çoğu grup ahlâki zeminini/temel mantıksal tutarlılığını kaybederek, reel-politik ideolojik çıkarları tercih ederek olumsuz biçimde çıktılar.

Benzeri bir durumu bugün İslâmî olduğunu ifade eden, en azından dindar duyarlılıklara hitap eden çevreler yaşıyor. 20. yüzyılın son yarısından bu yana İslâmî hareketlerin geneli dünyadaki kirli reel-politikle bir şekilde kirlenmiş durumdalar. Ulus devlet çıkarları, mezhepçi ideallerin İslamcı ideallerin önüne geçirilmesi, cemaat/örgüt çıkarlarının ahlâki öncüllerin de önüne geçirilmesi gibi durumlardan bahsediyorum. İstisnasız -Şii'si Sünni'si Sufi'si Selefi'si- tüm renkleriyle bu coğrafyanın kirlenmiş gerçeğinden yani…

Oysa İslâmî kimlik, teorisi gereği kendi tutarlılığını fıtrî, evrensel ilkeler üzerine binâ eder. Bu ilkeler bir bakıma kurucu ana maddelerdir. Bu kurucu ilkelerin ihlal edilmesi, etiketi ve iddiası ne olursa olsun her türlü söylem ve pratiği gayri İslâmî/gayrimeşru yapar.

Yaşadığımız coğrafyada ya da geniş planda yeryüzünün herhangi bir yerinde

Yaşadığımız coğrafyada ya da geniş planda yeryüzünün herhangi bir yerinde insânî/fıtrî olmayan, onunla çatışan her ne varsa hadd-i zatında doğası gereği İslâm'a aykırıdır:

insânî/fıtrî olmayan, onunla çatışan her ne varsa hadd-i zatında doğası gereği İslâm'a aykırıdır: "O hâlde sen yüzünü hanif olarak dine çevir; Allâh'ın insanları üzerinde yarattığı o fıtrata. Allâh'ın yaratışı için hiçbir bozulma yoktur. İşte dimdik ayakta duran din! Ancak insanların çoğu bilmezler." (30/30 Rûm)

Bu sebeple, fıtrat evrenselliği ve adalet üzerine binâ olunan tevhidî dünya görüşünün diğer adıdır İslâm. Şayet "İslâmcılık/İslâmiyyûn" olarak adlandırılan sosyal-siyasal talepler de doğal olarak böylesi bir evrensel çağrının toplumsallaşma talebi ise o hâlde gündem maddeleri her zaman fıtrata ve adalete ayarlanmış olmalıdır. Öylesi bir adalet ki ahlâkiliği yani fıtratı merkeze alan; en yakınımız bile yapsa zulme, haksızlığa ve hukuksuzluğa karşı çıkan; en uzağımızdaki bile yapsa hakkın, doğrunun hakkını veren bir anlayıştır. İşte bu altyapıyı, değişmez ilkeleri koyduktan sonra zorlu bir sınav başlamaktadır. Tutarlılık ve sebât sınavı…

Bu sebeple Kur'ân'ın inşâ ettiği bir zihinde yönetim asla ve asla başka kulları tahakküm altına alan bir yönetim olamaz. Bu insanın halifeliğine aykırıdır. Bu sebepledir ki kullar arasında kurulan adalet mekanizmasının adı olan "hilâfet" asla modern anlamda bir "devlet" değildir.

Allah'ın kurduğu ve her dem yenileyerek ayakta tuttuğu "sistem", her hücresi bir diğeriyle bağlantılı ve anlamlı bir yapıdır. Bu sebeple Allah tasavvuru insan tasavvurunu; o da doğa, toplum ve devlet tasavvurunu doğrudan şekillendirmektedir. Bu açıdan bizim kafamızdaki sistemin herhangi bir yerindeki "açık", diğer tüm tasavvurlara da etki etmektedir.

Rabbimizin Kur'ân vesilesiyle inşâ ettiği tasavvurumuzda, kullar hukuk (haklar) karşısında eşittir. Kâinat Allah'ın tüm kullarını okuması için verdiği bir işarettir/ayettir. İnsanın insana ve insanın doğaya tahakkümünü ortadan kaldıran yegâne anlamlandırma tüm kulları yani doğayı var eden Yaratıcı tarafından yapılmıştır. Allah, ekolojik sistemin içinden bilinçli bir varlığı öne çıkartmış ve doğanın/yeryüzünün halifesi yani sözcüsü kılmıştır. Bu halife öyle bir halifedir ki asli görevi yeryüzündeki tüm tahakküm girişimlerine karşı aslî eşitliği korumak ve bu tahakkümsüzlüğün sözcüsü olmaktır. Bu halifelik bilinci, özgür iradesi sebebiyle kendisine verilmiştir. Allah, Adem'i yani "insan"ı bu sebeple kendi kendisini yönetebilme özgür iradesiyle var etmiştir. Bu öylesine özgür bir iradedir ki kendi sorumluluğunu ve yaratıcısını reddedebilme özgürlüğünü dahi içinde taşır. Allah'ın izin verdiği bu mutlak özgürlüğün bilinçli kullanımının sonucu, öteki hayattaki saklı bahçelerdir…

Bu sebeple Kur'ân'ın inşâ ettiği bir zihinde yönetim asla ve asla başka kulları tahakküm altına alan bir yönetim olamaz. Bu insanın halifeliğine aykırıdır. Bu sebepledir ki kullar arasında kurulan adalet mekanizmasının adı olan "hilâfet" asla modern anlamda bir "devlet" değildir. Hilâfetin amacı madem her türlü tahakküme karşı insanlığın fıtri haklarını ayrım yapmaksızın korumak ve sadece insanlığın değil tüm kozmosun sözcülüğünü yapmaktır, o hâlde nasıl oluyor da Müslümanların yaşadıkları beldeler yüzyıllardır etekleri öpülen despotlardan, sultanlardan, efendi hazretlerinden geçilmiyor ?!

İşte işin sırrı burada. Çünkü Allah tasavvuru insan tasavvurunu; o da doğa, toplum ve egemenlik tasavvurunu doğru-

dan şekillendirmektedir. Ahlakîliği değil kudretine yoğun vurgu yapılan, hikmetine değil cebbârlığına büyüteç tutulan bir Allah anlayışı; hikmetinden sual olunmaz, adaleti hikmetiyle değil de istediği zaman istediğini yapan bir "Allah'ın" adına yeryüzünde hüküm koyanlar önce kendilerini yeryüzünün sözcülüğünü bırakıp Allah'ın halifesi/sözcüsü sonra daha da ileri giderek Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ilân etmediler mi dostlar?

Bugün Hamza Türkmen'in çok isabetli bir tespitle söylediği gibi… Davet fikhı, İslam devlet hukuku gibi isimlerle İslam dünyasında telif edilmiş eserlerin hemen hemen hepsi bu algı hatası üzerine inşa edildi. Çünkü bu eserler, despot yönetimler altında yaşayan ve sürüleştirilmeye zorlanan toplumlarda kaleme alınmışlardı. İnsanın özgür iradesine ve tüm kâinatın sözcülüğüne dikkat çekmek yerine egemen güce itaate ya da olası/iktidara geçirilmesi gereken/ güce itaati vurguladılar. Bu vurgu ehlisünnet tasavvurunda sultana denk düşüyordu. Bu konunun ayrıntılı analizi için Ahmed el-Kâtib'in "Sünnî Siyasal Düşüncenin Gelişimi: Demokratik Hilafete Doğru" (Mana Yay. İst. 2010) isimli hacimli eseri tetkik edilebilir.

Bu algı kırılması; karşılıklı rızâ ve sözleşme yerine boyun eğdirme, zorla ele geçirme, sorgulanamazlık, istişarenin bağlayıcı değil danışmanlık seviyesine indirilmesine yola açtı.

Kur'ân'da sıcak savaşta ihanet suçunu ifade eden irtidat, bir savaş suçundan zorla din dayatmaya dönüştürüldü. Böylelikle din özgürlüğünü/tercih serbestliğini güvence altına alan Kur'ân hükümleri unutuldu. İslam tercih edenin çıkamadığı, çıkanın öldürüldüğü bir örgütmüş gibi algılanır oldu. Fetih, zulüm altında olan insanları kullara kulluktan kurtarmak iken bu algı kırılmasıyla birlikte bir emperyalizm istilasına dönüştürüldü. Bu sebepledir ki tüm yeryüzünün, cansızların, bitkilerin, hayvanların ve insanlığın sözcüsü olan insanın her türlü tahakkümden özgürleşmesinin tercihi olan İslâm, tahakkümcü dinlerden bir din olan yerel bir inanca dönüştürüldü. Bu sebepledir ki bir coğrafyada bir grup insan özgür iradeleriyle kendi kendilerini yönetmek istediklerinde tercihleri "yanlış" dahi olsa şeytana izin veren, küfrün varlığına ve kâfir olma özgürlüğüne izin veren Rabbimiz bu tercihe de özgürlük vermiştir. Tercihlerin öte dünyada karşılığını vermek kaydıyla…

Doğru tercihler yapmak için hilafet sözcülüğünü devam ettiren kullarına da hatırlatma, davet etme uyarma ve öte dünyadaki bedellerle korkutma görevi vermiştir. Baskıyla boyun eğdirme, zorlama ya da kâfirden münafık yapma görevi değil!

Bu sebeple bugün Müslüman coğrafyalarda gerek şahıs adına Allah'a kafa tutularak kurulan despotizmler gerekse Allah adına yeryüzünün halifesi insana kafa tutularak kurulan despotizmlerin özünde bu anlayış kırılması yatmaktadır.

İslam tercih edenin çıkamadığı, çıkanın öldürüldüğü bir örgütmüş gibi algılanır oldu. Fetih, zulüm altında olan insanları kullara kulluktan kurtarmak iken bu algı kırılmasıyla birlikte bir emperyalizm istilasına dönüştürüldü. Bu sebepledir ki tüm yeryüzünün, cansızların, bitkilerin, hayvanların ve insanlığın sözcüsü olan insanın her türlü tahakkümden özgürleşmesinin tercihi olan İslâm, tahakkümcü dinlerden bir din olan yerel bir inanca dönüştürüldü.

El-Cebbâr

Varlığı onaran
İşleri yoluna koyan
İnsanı iradesini kullanmaya mecbur eden
Varlığı yasalarıyla yaratıldıkları amaca mecbur eden
Yaratılış istikameti veren

"O, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır: Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin, Azîz, Cebbar, Mütekebbir'dir. Eşsiz yüce olan O, onların şirk koştukları her şeyin ötesindedir, aşkındır. (Haşr 59:23)

İki grup esma vardır bunlardan ilki ve çoğunluğu oluşturan esmalar pozitif olanlardır. Bunlar tasdikle hayata yansıtılmalıdır. İnsanlara kolaylıklar sağlayıp geniş imkanlar sunanlarda el-Vasi esması tecelli eder. Allah'ın mazlum kullarına yeni kapılar açıp umut olanlarda el-Fettah, toplumun selameti için çalışanlarda es-Selam, halkı birleyip toplayanlarda el-Camii, hayat kurtaranlarda, türleri koruyan, tabiatın ifsadına engel olanlarda, ağaç dikenlerde, "el-Hay", insanları manen ihya edenlerde "el-Muhyi" esmaları tecelli eder. İyiliği ihsa edenlerde "el-Ber", Merhametlilerde "Rahman-Rahim", hoşgürülü olanlarda "Halim", cömertlerde "Ekrem-Kerim" izzet ve haysiyette "Mecit-Aziz", sevgi ve ilginin "Vedut-Hafi", hassasiyet ve şefkatte "Latif-Rauf" gibi esmalar

H.KEMAL GÜRGER

tastik ile tecelli ettirilir. Bunlar pozitif esmalardır peki negatifleri nasıl üzerimizde tecelli ettirebiliriz? Mesela Kahhar, Müntekim, Hasip, Cebbar, Gani veya Mütekebbir gibi esmalar. "Göklerde ve yerde kibriya sadece Allah'tır" diyen mütevazı bir kulda ancak Mütekebbir esması tecelli eder. "Göklerde ve yerde kibriya sadece onundur." Casiye:37. Bir kul kendisini biricik, tek ve olmazsa olmaz görüyorsa o narsis kişide artık el-Ehad esması tecelli etmez. Kendini gani zannedip kimseye muhtaç olmadığını sananlarda el-Gani esmasından zerre nasiptar olmamış demektir. Bunların tecellileri negatif yönde olur. Şöyle ki kişi "hesap sorucu olarak Allah kâfidir" diyebiliyorsa ancak bu esma onda tecelli edebilir. (Bkz. Ahzâb:39) Bazı esmalar tasdikle bazıları tenzihle tecelli ettirilir. Otoriterliğin yükselmesi ve güç tutkusu el-Cebbar ve el-Kahhar olmaya kalkışmanın tezahürüdür. Kim insanlara zorbalık yapıp onları kahru perişan ederse bu mübarek esmalara iman etmemiş ve şirke düşmüş demektir. Firavun **Dedi ki: "Onların oğullarını katledeceğiz ve kızlarını sağ bırakacağız." Ve muhakkak ki biz onların üstünde kahharız.** Araf:127, Kahhar sadece Allah'tır demeyen firavunlaşır. "**Onların ne söylediklerini, en iyi Biz biliriz. Ve sen** (ey Muhammed) **onların üzerine, cebbar değilsin."** Kaf 45 Neden insan cebbar olmamalıdır? Zira Cebbar sadece Allah'tır da ondan. Tüm güç ve otoritenin Allah'ta olduğuna iman eden ne kendisini ne de başkasını ilahlaştırır.

Rahman: "İhsan" Simgesi

KADİR CANATAN

Alemin varlık yapısının nasıllığını anlatan bu ayetler, aslına bakılırsa İslam'ın "varlık" fikrine de açıklık getirmektedir. Felsefe ve düşüncenin en temel konusu olan varlık meselesi Rahman Suresi'ndeki şu ayetlerde dile getirilmektedir.

Rahman Suresi, çoğunluğun görüşüne göre Mekke döneminde nâzil olmuştur. Bazı rivayetlerde Medine'de indiği belirtilmişse de muhteva ve üslûbu dikkate alındığında Mekke döneminde indirilen sûrelerle benzerlik gösterdiği anlaşılır. Adını ilk âyette geçen "rahmân" kelimesinden alır. Sûrenin hemen hemen tamamında ilâhî rahmetin yansımalarından söz edildiği için bu adlandırma aynı zamanda içeriğiyle uygunluk gösterir.

Surenin ilk dört ayeti şu şekilde başlar: "Rahman, Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı, ona kendini ifade etmeyi öğretti." Rahman, besmelede geçen Allah'ın en önemli iki sıfatından birisidir, diğeri de Rahim'dir. Müslüman, her işe başlarken şöyle diyerek başlar: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla." Bu ifade İslam'da Tanrı tasavvurunun da temelini oluşturur. Bunun detayına girmeden önce surenin genel yapısı ve muhtevası hakkında bazı bilgiler vermek yararlı olacaktır.

Orta uzunlukta (78 ayet) olan Rahman Suresi, Allah'ın verdiği nimetlerden söz eder ve birçok kez bu nimetleri kimsenin yalanlayamayacağından bahseder. Sayılan nimetlerden sonra sıkça "Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?" şeklinde sorular sorulur. "Nimetler" denilince genellikle insanın doğrudan yararlanacağı şeyler akla gelir. Nitekim bu surede "meyveler, salkım salkım hurma ağaçları, denizdeki inci ve mercanlar" gibi dünyevi nimetler sayıldığı gibi "iki cennet"te yer alan "türlü meyveler, çeşitli

ağaçlar, pınarlar, yeşillikler ve hatta eşler" de tasvir edilir. Ancak daha önemli olan bir noktanın göz ardı edilmemesi gerekir. O da Allah'ın verdiği ontolojik nimetlerdir. Bununla insanın yaşamasına elverişli ortam ve koşulların oluşturulmasını anlatmak istiyoruz.

Şu ayetlerde ontolojik nimetler anlatılmaktadır:

"Güneş ve ay belirli bir hesâba göre hareket etmektedir. Yıldızlar da ağaçlar da Allah'a secde ederler. Göğe gelince, Allah onu yükseltti, kâinattaki mükemmel ahengi sağlayan ölçü ve dengeyi koydu. Yeryüzüne gelince, Allah onu tüm canlılar için yayıp döşedi. Orada çeşit çeşit meyveler, ürünler ve salkımlarla yüklü hurma ağaçları vardır. Sapları ve yaprakları hayvanlara yiyecek olarak kullanılan taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Rabbinizin hangi nimet ve kudretini yalanlayabilirsiniz?"

Alemin varlık yapısının nasıllığını anlatan bu ayetler, aslına bakılırsa İslam'ın "varlık" fikrine de açıklık getirmektedir. Felsefe ve düşüncenin en temel konusu olan varlık meselesi Rahman Suresi'ndeki şu ayetlerde dile getirilmektedir. "Yeryüzünde bulunan herkes fânidir. Yalnız sonsuz büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır." (55:26-27)

"Varlık" denilince felsefede "topyekun varlık" kastedilmektedir. Varlık kavramının içinde her şey vardır. O adeta her şeyin içine konulduğu bir torba kavramdır. Yukarıdaki ayetler varlığın biri "fani", diğeri "baki" iki kısımdan oluştuğunu haber vermektedir. "Sonradan" yaratılan her şey fanidir. Yaratan ise bakidir. O, sonradan yaratılanlar olmadan da vardı, onlardan sonra da var olacaktır. Felsefe, yaratılan fani varlıklara "mümkün varlık" diyecektir. Mümkün varlık, olması ihtimal dahilinde olan varlıktır, olmak zorunda değildir. Oysa yaratan "zorunlu varlık"tır. Onun olmaması ihtimal dahilinde değildir. Kitap ve hikmeti birleştiren felsefeye göre "Mümkün varlık, Zorunluk Varlık'tan çıkmıştır!" İkisi bir madalyonun iki yüzü gibidir.

Felsefenin ilk konusu "varlık" ise ikinci konusu da epistemolojidir. Yani varlığın bilgisidir.

Felsefenin ilk konusu "varlık" ise ikinci konusu da epistemolojidir. Yani varlığın bilgisidir. Tasavvufta belirtildiği gibi varlığın bir yüzüne "halk", diğer yüzüne de "Hakk" denilmiştir. Halk, Hakk'ın görünen yüzüdür. Çünkü biz halk edilmiş varlıklardan hareketle Hakk'ı tanırız! Bu açıdan fizik ve metafizik birbirini tamamlayan ve açıklayan kavramlardır. Bizim felsefemizde fizik ve metafizik birbirinden ayrılmaz. Eğitim, fizik ile başlar, metafizikle tamamlanır. Fiziğin bilgisi, metafiziğe giden yolu da açtığı için "Amaç kutsal ise araç da kutsallaşır" ifadesinde olduğu gibi kutsaldır. Burada kutsal kelimesini "mübarek" kelimesinin

karşılığı olarak kullanıyoruz. Bu açıdan evrende kutsal olmayan varlık yoktur.

Kitap ve hikmeti birleştiren felsefede "tanımak" anlamında bilgi, "nefis bilgisi"yle başlar, yani kişi önce kendisini tanır. Sonra "eşyanın bilgisi"ni elde eder. Bu iki bilgiyi elde eden kişi, en sonunda "marifetullah"a ulaşır, Hakk'ı tanımak, bilgi hiyerarşisinde en zirve noktadır.

Felsefede üçüncü temel mesele, "değer" meselesidir. Bu konuda Rahman Suresi noktayı koymaktadır: "Göğe gelince, Allah onu yükseltti, kâinattaki mükemmel ahengi sağlayan ölçü ve dengeyi koydu. Ta ki siz de bundan ders ve örnek alıp ölçüyü aşmayasınız! Öyleyse tarttıklarınızı adâletle dosdoğru tartın ve hiçbir zaman ölçüyü eksik tutmayın!" (55:7-9) Kur'an, Allah'ın yarattığı evrene bakarak insanın buradan büyük bir ders çıkarmasını ve evrenin düzeniyle uyumlu bir biçimde değerler oluşturmasını salık vermektedir. Nasıl alemde bir ölçü ve denge hüküm sürüyor ve insan buna bigâne kalamıyorsa o da bir ölçü ve dengeye göre hareket etmelidir. Tüm eylemlerini ilahi değer ve normlara uygun olarak yapmalıdır. Demek ki insani eylemlerin temel kriteri evrene hâkim olan ölçü ve normlardır.

Kitap ve hikmete dayalı felsefe, seküler Batı felsefesinde önemli bir dilemma olan pozitif hukuk-doğal hukuk ikilemini aşmaktadır. Mademki kevni (kozmolojik) ayetler ile kitabî ayetler (şeriat) aynı kaynakla birleşmektedir, o zaman pozitif hukuk ile doğal hukuk arasında bir çelişki veya farklılık değil uyum ve denge vardır.

Kitap ve hikmete dayalı felsefe, seküler Batı felsefesinde önemli bir dilemma olan pozitif hukuk-doğal hukuk ikilemini aşmaktadır. Mademki kevni (kozmolojik) ayetler ile kitabî ayetler (şeriat) aynı kaynakla birleşmektedir, o zaman pozitif hukuk ile doğal hukuk arasında bir çelişki veya farklılık değil uyum ve denge vardır. O hâlde Eski Yunan'dan beri süregelen doğal hukuk ve pozitif hukuk çatışması anlamsız bir çatışmadır. Görüldüğü üzere Rahman Suresi, felsefenin tüm tarihi boyunca çözmekle meşgul olduğu ve çoğu zaman da çatışmaya düştüğü üç önemli konuyu (varlık, bilgi ve değer) bir hamlede çözmektedir.

Şimdi tüm varlık, bilgi ve değerlerin kaynağı olan "Rahman"ı ele alabiliriz. İslam'ın uluhiyet tasavvurunda Allah, Rahman ve Rahim'dir. "Rahmân sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'de sûre başlarındaki besmelelerle birlikte 169 defa tekrarlanan ve her şeyi kuşatan ilâhî rahmeti remzeden 'rahmân' ismiyle başlar; Allah'ın azamet, kerem ve lütuf sahibi oluşunu ifade eden 'zü'l-celâli ve'l-ikram' ismiyle sona erer. Mekke döneminin sonlarında nâzil olduğu anlaşılan Rahmân Sûresi uyarının yanında düşündürücü, özendirici ve ufuk açıcı hitapları, gönülleri etkileyen lafız ve mâna sanatlarıyla sevgi, esenlik ve barış dini olan İslâm'a çağrısını bir defa daha tekrarlar." (M. Kâmil Yaşaroğlu, TDV İslam Ansiklopedisi)

Sözlükte "merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak" anlamındaki rahmet

(ruhm, merhamet) kökünden türeyen rahmân kelimesi, "şefkat ve merhamet eden, acıyan" demektir. Kelimenin kök mânasında "yufka yürekli olmak, acımak, birinin üzüntüsüne ortak olmak" gibi beşerî-duygusal unsurlar bulunduğundan Allah'a nispet edildiğinde "sonsuz merhametiyle lutuf ve ihsanda bulunan" şeklinde anlam verilmiştir (Bekir Topaloğlu, TDV İslam Ansiklopedisi).

Rağıp El-Isfahani'ye göre yüce Allah dünyada Rahman, ahirette ise Rahim'dir. Zira O'nun ihsanı, dünyada mümin ve kâfirlerin tümünü kapsamakta; ahirette ise sadece müminlere aittir. Bu anlamda Allah buyurur ki: Rahmetim her şeyi kapsamıştır; onu korunanlara yazacağım (Araf, 7:156). Bu ayet, ilahi rahmetin dünyada hem mümin hem de kâfirleri kapsadığına, ahirette ise sadece müminlere has olduğuna işaret eder." (Müfredat, Sh. 421)

Isfahani, bir noktaya daha işaret etmektedir: "Bu kelime, Yüce Allah'ın sıfatı olarak geldiğinde onunla rikkat/incelik değil, sadece ihsan kastedilir. Bu anlamda rivayet edilmiştir ki; Rahmet, Allah'tan nimet ve lütuflardır; insanlardan ise incelik ve şefkattir." (Müfredat, Sh. 420)

Bu açıklamalardan açıkça anlaşılacağı üzere İslam'ın Tanrı tasavvuru, rahman ve rahim olan bir Allah etrafında düğümlenmektedir. O Allah ki hem ontolojik anlamda verdiği nimetlerle hem de lütuf anlamında verdiği nimetlerle insana büyük bir ihsanda bulunmaktadır. Bunun karşılığında insandan istediği tek şey, verdiği nimetleri yalanlamamak ve bu nimetlerden dolayı O'na şükretmektir.

O Allah ki hem ontolojik anlamda verdiği nimetlerle hem de lütuf anlamında verdiği nimetlerle insana büyük bir ihsanda bulunmaktadır.

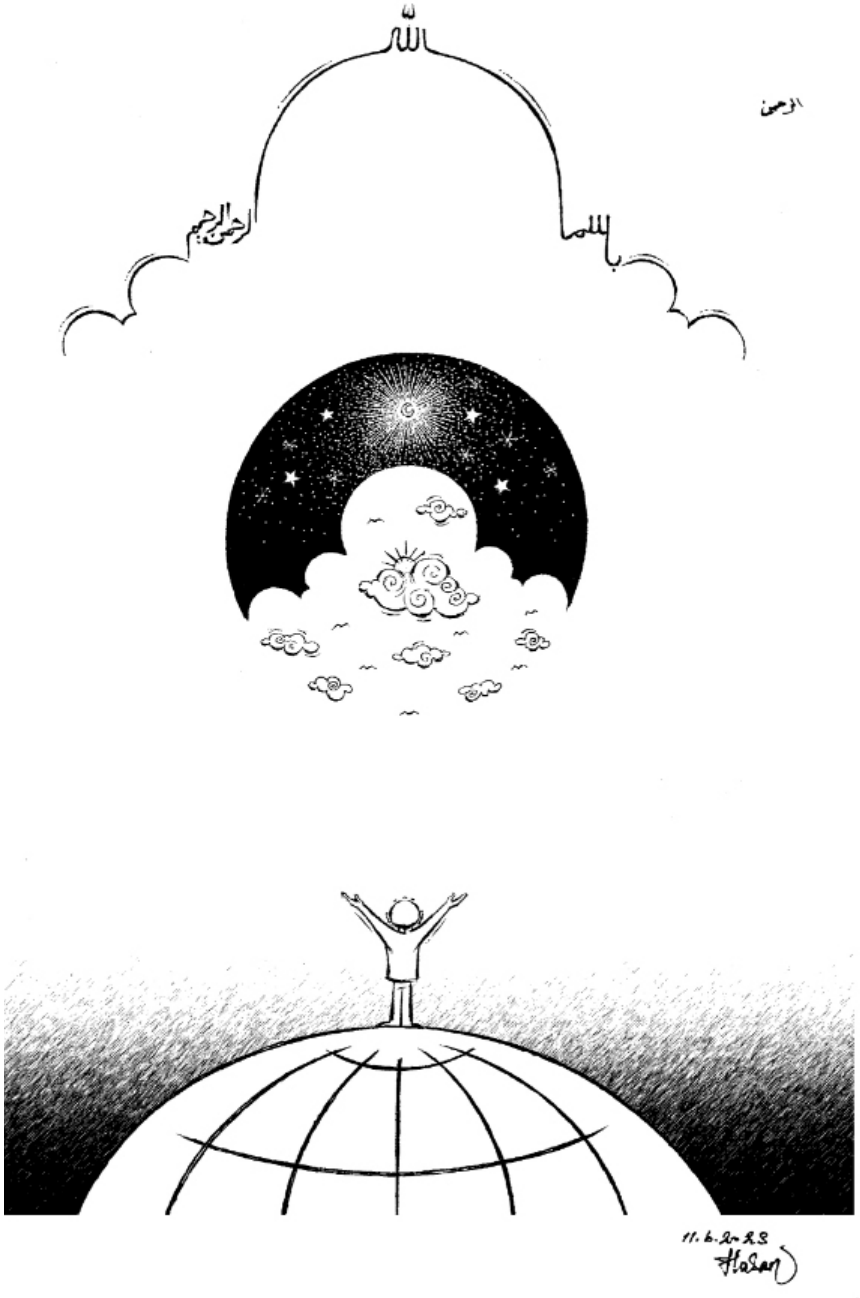

Yaşam Tarzlarının Özerkliği ve Otoriterlik

CEVDET IŞIK
cevdet111@hotmail.com

-1-

İnsanın "var" olması, kişilik bakımından varlık kazanması şaşırtıcı bir şekilde daha çok niteliksel manada farklı taraflarının fark edilmesiyle mümkün olur. İnsanın sahip olduğu her farklılık, insanı açığa vuran bir manifestonun cümleleri gibidir. Aynı zamanda her farklılık, insanın özgünlük ve özerkliği için döşenmiş taşlar misalidir. Bu hâliyle insana "nevi şahsına münhasır" denilmiştir. İnsanın benzer taraflarının çokluğu dikkate alındığı zaman, insanın farklı tarafları istisnai bir hâl gibi görülebilir. Fakat "aynı" olma cihetiyle insana bakıldığında ise durum tamamen değişiyor. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, hiçbir insanın aynısı olan bir başka insan yoktur. İnsanlar birçok açıdan benzer olabilir ama aynı olamaz.

İnsanın hem kendisi ve hem de başkası tarafından tanınması demek, sahip olduğu farklılıkların bilinmesiyle mümkün olmaktadır. İnsan bu şekilde insanın ne olduğu hakkında bir kanaate varır. İnsanın ne olduğunun bilinmesi ne olacağının da yolunu açması bakımından önemlidir. Bu anlamda insanın iki yaklaşım içinde olduğunu söyleyebiliriz: Bir tanesinde içine, diğerinde ise dışına yolculuk yapar. İnsan; içine yolculuk yaparak kendisini, dışına yolculuk yaparak başkasını tanımaya çalışır. İnsan kendisini de başkasını da farklılıkların farkına vararak tanır. İnsanın sağlıklı bir şekilde "evet" veya "hayır" deme aşaması bu farkındalıkla mümkün olur.

İnsan ne istediğini bilirse ne seçeceğini de bilir. Bu, insanın özgürlük sorunuyla ilgili

bir durumdur. Özgür insan kendi farkındalığının bilincinde olan insandır. Tabiri caizse içini de dışını da bilir. Dolayısıyla bulunduğu yerin ve bulunduğu durumun farkında olur. Arzu ve ihtiyaçlar ile hayal ve gerçeklerin doğru tefrik edilmesi için insanın bulunduğu yeri ve durumu bilmesi gerekir. Aksi takdirde insan ne istediğini ve ne seçeceğini bilmeyecektir. Ne istediğini ve ne seçeceğini bilmeyen insanın özgürlüğü sorunlu bir özgürlüktür. Yani insan bildiği zaman özgür olur ve tercihte bulunur. Özgür olmayan insanlar, her zaman bir istismarın nesnesi konumunda olur. Bu, bilgi ve bilinç açısından bakınca böyledir. Bir de şu veya bu sebepten koşulların kısıtlılığının oluşturduğu bir özgürlük sorunu vardır. Ondan söz etmiyorum. Dikkat edilmesi gereken, insanın birileri tarafından kullanılmaya elverişli olmasının vahametidir. Kullanılmaya elverişli olmak çok aşağılık bir durumdur. Kullanılmaya elverişli olanların özerk bir yaşam tarzı olması mümkün değildir.

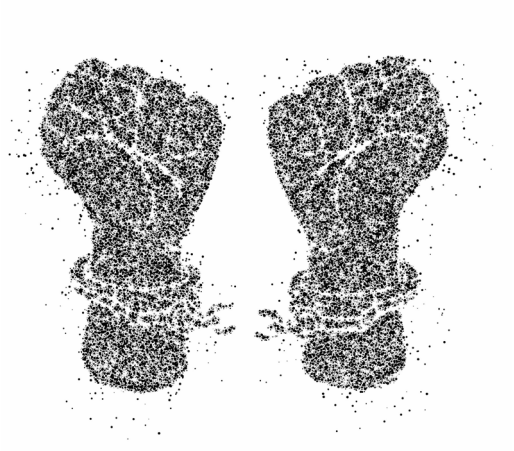

Özgür insanın en belirgin niteliğini kendine özgülük oluşturur. İnsan, kendine özgülüğü sayesinde istek ve ihtiyaçları, hayal ve gerçekleri birbirine karıştırmadan yaşar. Sınırlılıkların kuşattığı bir dünyada, özgürlük de güvenlik de sınırlı olacaktır. Hem güvenli bir ortama ve hem de sınırsız bir özgürlüğe sahip olmak mümkün değildir. Birbiriyle ilişkili bu iki kavramın birbiriyle ilişkisi ters bir orantıya sahiptir. Birinin alanı genişledikçe diğerinin alanı daralır. Özgür ortamların güvenliği, güvenli ortamların ise özgürlüğü az olur. Onun için özgürlük-güvenlik dengesine varoluşsal bir denge olarak bakmak yanlış olmaz. Sınırlı bir zaman ve zeminde, her şeyin akıp geçiyor olması, bir gereklilik olarak yaşam tarzlarının özerkliğini ve bir gereksizlik olarak da otoriterliğin saçmalığını görmemize yardımcı olur.

Özgürlük-güvenlik dengesinin nasıl kurulacağının bilinmesi çok önemlidir. Çünkü insanın "insan" olarak varlığı bu dengeye bağlıdır. Bu varoluşsal denge ancak bilgi ve bilinçle kurulabilir. İnsan bildiği zaman, bilinçli olmanın da olanağını elde etmiş olur. Böylece insan bulunduğu yer ve zamanda, ne olduğunu ve ne istediğini bilecek, ona göre tercihlerde bulunacak. Bu niteliksel durumun var olup olmaması ise toplumsal hayat ve iktidar üzerinde belirleyici bir etmen olarak karşımıza çıkar. İnsanların, kurum ve kuruluşların, muhtemel istismar imkânlarının da önü ancak bu şekilde alınabilir.

"Özgür insan kendi farkındalığının bilincinde olan insandır. Tabiri caizse içini de dışını da bilir. Dolayısıyla bulunduğu yerin ve bulunduğu durumun farkında olur."

-2-

Otoriterlik konusuna geçmeden önce, otorite konusunu ele almak uygun olacaktır. Otoriteyi analiz ederken iki hususun dikkate alınması gerekiyor. Bu hususlardan bir tanesini zihinsel yapı ve işleyiş oluşturmaktadır. Zihinsel yapı ve işleyiş, insanın derununda bulunan otoritenin bir boyutunu oluşturur. Buna tavır ve davranışların, yaşantıların komuta merkezi de denebilir. İnsanın kabul ettikleri de kabul etmedikleri de bu içsel otoriteyle ilgilidir. Diğer husus ise ortak bir anlayış ve mutabakatı esas alır. Dışsal mutabakat insanın dışındaki toplum ve doğa ile olan barışı ifade eder. Bu barış için de bir otorite gereklidir. Bu manada otoritenin temsilini iktidar yapar. Her iktidar inandırıcılığı esas alır. Gücünden kimsenin şüphe etmesini istemez. Muhatap olduğu insanların güvenini kazanmak ister. Otorite sahipleri bu ön koşulları sağladıktan sonra egemenlik ve emretmede, yaptırım ve yürütmede muhtemel sorunların oluşumunu da engellemiş olur.

1. İletişim Yayınları,1. Baskı 2008, İstanbul

Otoritenin doğası ve tarihi ile ilgili olarak editörlüğünü William Outhwaite'ın yaptığı *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*'nden[1] yararlanarak bazı açıklamalarda bulunalım:

Otorite, bir teslimiyet isteği ve elde etme hakkı olarak tanımlanabilir. Burada karşılıklı tanınmanın en çok tercih edilen yol olduğu söylenebilir. Otoritenin doğası hakkında toplum kuramcılarının her zaman görüş ayrılıkları söz konusu olmuştur. Fakat otorite anlayışlarının ortaklaştığı iki bileşen var gibi görünüyor. Bunlardan bir tanesi tanınacak otoritelerin teşhis edilmesi, diğeri ise kişisel takdirin kullanılmamasıdır. Bu iki bileşenin götürdüğü iki ayrım vardır: Eğer otoritelerin (yetkililerin) takdirine bir toplumda önceden beri hüküm süren bir kurallar dizisine atfen teslimiyet gösteriliyorsa hukuki (de jure) bir otoriteden söz ederiz. Fakat eğer başkalarının takdirine, onların iddialarının hak sahibi, yetkili olması kabul edildiği için teslimiyet gösteriliyorsa fiili/eylemsel (de facto) bir otoriteden söz ederiz.

Belki de otorite kavramını açıklamanın en iyi yolu onunla ilgili üç soruya getirilmiş farklı çözümleri ortaya koymaktır:

İlk soru: Bu kavrama neden ihtiyaç vardır? Hannah Arendt otoritenin insanların içinde kendi özgürlüklerini muhafaza edebildikleri bir itaati ima ettiğine inanır. Onu iktidardan, güçten ve şiddetten ayırır; iknadan da. Çünkü iknada insanlar eşittir. Onun inancına göre 20. yüzyılda totaliterliğin yükselişinden önce, otoritenin kaybı meydana gelmiştir: Yalnız kalabalıklar, siyasal kitle hareketlerinde huzur arar ve önderlere ihtiyaç duyarlar. Jouvenel'e göre otorite, erkek ya da kadın olsun bir kişinin önerilerinin kabul edilmesini sağlama

yeteneğidir. İktidardan (güçten) farklıdır, çünkü sadece onu gönüllü olarak kabul edenler üzerinde icra edilir. Yetke (otorite) sahipleri ya da yöneticiler, tebaalarının yalnızca bir kısmı üzerinde otorite sahibi olabilirler; lakin bu, diğerleri üzerinde de zor kullanmalarına yetecek bir miktardır. Bu, bir kısım üzerindeki otoriteden yararlanarak topluluğun tamamı üzerinde iktidar kurmak ya da otoriter bir devlet olmak anlamına gelir. Jouvenel özgürlük için otoriteye muhalefet etmenin bir hata olduğuna inanır çünkü gönüllü teslimiyetin son bulduğu yerde otorite de sona erer. "İnsan topluluklarının çözülmesi kötülüklerin en büyüğüdür," der, "Prestij dışarı çıktı mı içeriye polis rejimleri girer."

İkinci soru: Yetke sahibi insanlar bunu nasıl elde ederler? Max Weber otoritenin ya da "meşru tahakküm"ün üç türünü birbirinden ayırmıştır. Yasal otorite, kabul edilmiş kuralların meşruiyetine ve bu tür kurallar altında yetke makamına yükseltilmiş kişilerin emir verme hakkına ilişkin bir inanca yaslanır. Geleneksel otorite, kadim geleneklerin kutsallığına ve onlar çerçevesinde otorite kullananların meşruiyetine ilişkin yerleşik bir inanca dayanır. Son olarak karizmatik otorite, tek bir kişinin ve onun tarafından açığa vurulmuş ya da takdir edilmiş olan normatif kalıpların ya da düzenin istisnai kutsallığına, kahramanlığına ya da örnek karakterine adanma üzerine temellenir.

Üçüncü soru: İnsanlar neden otoriteye uymalıdır? Radikal siyasal düşünürler, özellikle de anarşistler ve Marksistler otoriteye uyulmaması gerektiğine inanırlar. Modern liberaller, tipik bir biçimde, toplumsal iş birliğinin kolaylaştırılması için gerekli gördükleri yasa otoritesi ile güvenmeme eğiliminde oldukları bireysel iktidarları birbirinden ayırırlar. Frederich A. Hayek'e göre otorite, bireylerin kanunlarda, geleneklerde, anlaşmalarda ve örflerde ifadesini bulan uzun ve tarihsel karşılıklı uyum sürecinden doğar. "Siyasal birimin işgalle yaratıldığı örnekler dışında," diye tartışmasına devam eder Hayek, "insanlar otoriteye, onun canının istediğini yapmaya muktedir kılmak için değil fakat onun

"Bütün heterojen yapısına rağmen hayatı bir tek siyasal formülün olanaklarıyla görmek, yaşamak ve bu amaçla kısıtlamalarda bulunmak otoriterlik olarak adlandırılabilir. Modern bir ifadeyle statüko ve paradigma dokunulmaz kılınarak kuvvetli bir merkezi idare tesis edilir."

"Bugün Müslümanlar Kur'an'dan kaynaklanan bir zihinsel yapı ve işleyişe sahip değildir. Çünkü Kur'an merkezli bir pedagojik yapılanmanın uzağında yetişmişlerdir. Bu, sadece bugünün sorunu olan bir olgu değil yüzyıllardır varlığını sürdüren bir olgudur."

doğru olanın ne olduğuna ilişkin belirli ortak düşüncelerle uyum içinde davranacağına inandıklarından dolayı boyun eğerler."

Robert Noziçk'e göre devletin otoritesi, onun bireysel hakları ihlal etmesine dayanır. Öte yandan Aristo, Rouseau ve Hegel'in kılavuzluğundaki Michael Oakeshott, Hannah Arendt ve diğerleri gibi bazı modern düşünürler, çıkarlara ya da haklara değil toplumsal kimliklere atıfta bulunur. Son olarak siyasal gerçekçiler ise otoritenin paylaşılan inançlar tarafından ya da ittifakla değil empoze yoluyla vücuda geldiğine inanır. Vilfredo Pareto, siyaseti, "kitle desteğinin yönlendirilmesi yoluyla kendi hedeflerini gütmeye çalışan seçkinler arasındaki yarışma" olarak tanımlamıştı: "Tüm yönetimler güç kullanır ve hepsi de akıl üzerine temellenmiş olduklarını iddia eder." Gaetano Mosca'ya göre yönetici sınıf iktidarını "siyasal bir formül" ile meşrulaştırarak örgütsüz çoğunluğa tahakküm eder.

-3-

Bütün heterojen yapısına rağmen hayatı bir tek siyasal formülün olanaklarıyla görmek, yaşamak ve bu amaçla kısıtlamalarda bulunmak otoriterlik olarak adlandırılabilir. Modern bir ifadeyle statüko ve paradigma dokunulmaz kılınarak kuvvetli bir merkezi idare tesis edilir. Siyasi çoğulculuğa yer verilmez. Otoriterliğin olduğu yerde hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı gibi demokratik unsurların etkisi az olur. Hangi adla adlandırılırsa adlandırılsın otoriterliğin olduğu yerde insanın kişisel özgürlüğü tali bir mesele olacaktır. Otorite her şeydir ve otoriteye koşulsuz bir itaat söz konusudur. Oluşan otoriter kişiliklerin en belirgin vasfını, otoriteyle oluşan geleneksel değerlere bağlılık oluşturur. Onun için otoriter kişilikler genelde saldırgandır. Bunlar güçlü ve otoriter liderleri benimseme ve onlara itaat etmeyi tercih eder. Otoriter kişiliğe göre diğer insanlar, kendisinden olanlar ve kendisinden olmayanlar diye sınıflandırılır. Sahip oldukları saldırganlık, azınlıklar söz konusu olduğunda daha da belirginleşir. Sağcılığa yakın olan otoriter şahıs, kendi inanç ve değerlerinin sorgu ve eleştiri konusu yapılmasından çok rahatsız olur.

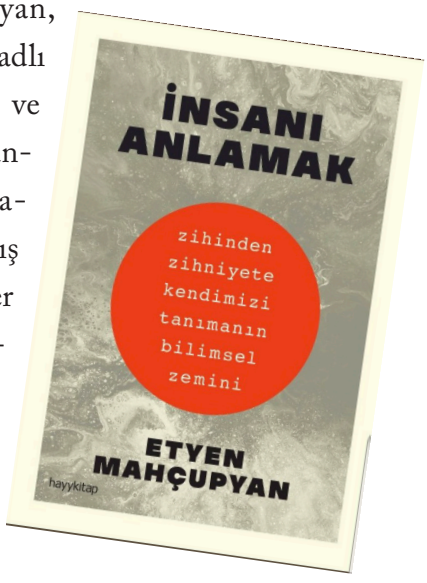

Etyen Mahçupyan, *İnsanı Anlamak* adlı kitabında, Blace ve Mouton'un insanların davranışlarıyla ilgili yapmış olduğu tasnife yer vermiş. Bu tasnife göre insanların davranışları yedi başlık altında ele alınmış. Bu yedi davranıştan

bir tanesinin de otoriter (authoritarian) davranış olduğu belirtilmiş. Diğer davranışları demokrat, ataerkil, relativist, sosyal, kayıtsız ve oportünist olarak adlandırmış. Otoriter davranışla ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiş: "Bilgisinin ve fikirlerinin doğruluğundan emin bir tutumu ifade eder. Dolayısıyla bu davranışa sahip kişi fazla yoruma mahal bırakmadan işin kendi istediği gibi yapılmasını bekler. Görevin gereğini beceremeyen kişilerin sistem dışına itilmelerini savunur, sonuç üretmeyi esas alır ve işlerin emir komuta mekanizması içerisinde yürümesini ister. İnisiyatifi daima elinde tutmaya çalışır, kararları kendisi verir, çatışma çıktığında son sözü söyler ve eleştiriyi başkalarının yanlışlarını yüzlerine vurmak için kullanır." (s.234)

Mahçupyan, insanın tanınması bağlamında zihinsel yapı üzerinde durur. Sistem kurucu, normatif tasavvura dayanan dört zihniyetin varlığından söz eder. "Dönüştürücü" zihniyetler olarak adlandırdığı bu dört zihniyeti şöyle sıralar: ataerkillik, otoriterlik, relativizm ve demokratlık. Otoriter zihniyetle ilgili dikkat çeken tespitleri kısaca şöyledir:

Otoriter zihniyet altında üretilen kültürel normlar; doğruya sahip olduğunu düşünenlerin diğerleri üzerinde tahakküm kurmasını, onları eğitmesini, yönlendirmesini, bilinçlendirmesini ve gerektiğinde cezalandırılmasını meşru kılar. Bu normlar çerçevesinde adaptasyon mekanizmaları, emir alma ve verme, itaat, ilişkilerin katı sınırlar ve ölçütlerle tanımlanması, cezalandırma ve ihbar üzerinden ilerler. Bu zihniyet altında, insanların sistem için feda edilebileceği, sistemin nasıl olması gerektiğini belirlemenin ise eylemleri sonucu gücü ele geçiren kişi ve grupların tekelinde olduğu bir toplumsallaşma ortaya çıkar.

Otoriter zihniyet açısından ahlâk, Madde'nin yasalarını sahiplenen bir toplumsal sistemin sahiplenilmesini, içselleştirilmesini ve korunması için gerekenlerin yapılmasını ima eder. Otoriter zihniyet; doğanın yasalarını anlayanların eylemleri sonucu başarıyı yakaladığını, dolayısıyla başarılı olmuş olanların toplumu yönetme ve yönlendirme haklarının olduğunu varsayar.

-4-

Tymothy Bewes, *Şeyleşme* adlı kitabında, "Öznellik, imaj tarafından öylesine işgal edilmiştir ki modern kimliğin kendisi hiçbir gerçekliği olmayan bir 'mış gibi yapma' hâline gelmiştir" der. Toplumun şeyleşmesini ise anlamın yok olduğu ya da anlamlı sözlerin olanaksızlaştığı toplum olarak ifade eder. Bewes'in ifadelerinden yola çıkarak bugün insanlığın olması gereken öznellikten yoksun olduğunu ve genel görünüm itibarıyla otoriter bir modernlik dolayısıyla şeyleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temel sebebi ise zihinsel anlamda yaşanan deformasyondur. Zihin, olması gereken işleyişten uzaktır. Çünkü herhangi bir kavramsal yapı ve dile sahip değildir. Onun için de zihinsel manada bir güvensizlik söz konusudur. Bu durum Müslümanlar açısından bakıldığı zaman, tam olarak yerine oturan bir gerçeklik olmaktadır.

Bugün Müslümanlar Kur'an'dan kaynaklanan bir zihinsel yapı ve işleyişe sahip değildir. Çünkü Kur'an merkezli bir pedagojik yapılanmanın uzağında yetişmişlerdir. Bu sadece bugünün sorunu olan bir olgu değildir, yüzyıllardır varlığını sürdüren bir olgudur. Bir taraftan otoriter devlet yapılanmalarının dayattığı otoriter eğitim, diğer yandan gelenek olarak kabul edilmiş yüzyılların kemikleştirdiği otoriter yetiştirme tarzları varlığını sürdürmektedir. Hayatın entegrist ve otoriter yaklaşımlarla değerlendirildiği, Müslüman adlandırmasıyla etiketlenmiş bir coğrafyanın içine düştüğü içler acısı bir dünyada yaşıyoruz. Otoriter ve totaliter yapılar sebebiyle, Müslümanların hallerini arz edecekleri doğru dürüst bir mercileri yoktur. Daha doğrusu öncelikle zihinsel manada tutsağı oldukları otoriter algı ve kabuller bile fark edilmiş değildir. Bunun içindir ki tekerrür eden hatalar ve enselerde pişirilen bozadan herhangi bir rahatsızlık duyulmuyor.

Müslümanlar olarak zihinsel anlamda bir arınmanın ateşini yakmamız gerekiyor. Ateş kelimesini gerçek anlamıyla kullanıyorum. Evet, ateş yakıcı ve yok edicidir ve zihinsel olarak yakılıp yok edilmesi gereken çok şeyimiz olduğu aşikârdır. Böylece zihinsel manada yeniden ve ciddi bir de-

ğerlendirme yapılmalıdır. Tıpkı "la ilahe illallah" derken bütün otorite iddiasında bulunanların, otoritelerinin reddedilmesi gibi. Çünkü gerçek otorite sahibi Allah'tır. Bu tevhid cümlesi bir slogan olmaktan çıkarılmalı ve hayatın gerçeklerine değecek bir dinamik hâline getirilmelidir. Bunun için de öncelikle tevhidin anlamına varılmalıdır. Şimdiye kadar -Haricilerin de yaptığı gibi- doğru zannettiğimiz cümlelerle yanlış işler yaptık. Bu yanlış işlerin tarihte kalmış birer tecrübe olduğunu düşünme yanılgısına düşmemek gerekir. Çünkü Müslümanlar olarak hâlâ aynı yerde durma bahtsızlığını yaşıyoruz. "Allah'tan başka ilah yoktur," demekle Nuh'un gemisine bindiğimizi düşünüyoruz. Nuh'un gemisine binmek münkerin otoritesinden marufun otoritesine hicret etmek iken hayatın gerçekliğinde bu ters yüz edilmiş ve münkerin otoritesi zihinlerde Nuh'un gemisi olarak yer edinmiş. Bu bir paradokstur ve bu paradoks aptallaştıran bir paradokstur. Bu aptallaştıran paradokstan kurtulmak zorundayız. Onun için din ile, vahiy ile, Kur'an ile ilişkimizi yeniden gözden geçirmeli ve bütün yaklaşım tarzlarımızı Kur'an'a arz etmeliyiz. Bu şekilde hayatın ve zamanın gerçekliğini kuşatacak kendi dilimizi ve söylemimizi oluşturmamız gerekir.

Allah'tan başka otorite kabul etmemeyi nasıl anlamak gerekir? Daha doğrusu Allah'ın otoritesi derken, yeni bir otoriter yapıdan mı söz etmiş oluyoruz? Hayır, böyle bir şey söz konusu değildir. Allah, gökleri ve yeri yaratan ve koyduğu yasalarla donatan yegâne otorite sahibidir. İnsanlar açısından meseleye baktığımızda, insanlara akıl ve irade verilerek özgürce seçim yapma hak ve imkânı verilmiştir. İnsan, sahip olduğu yetenekler çerçevesinde, istediği yaklaşım tarzıyla, istediği hayatı yaşayabilir. Onun içindir ki yaklaşım biçimi ve yaşam tarzı bakımından son derece farklılıkların varlığına tanıklık etmekteyiz. İslam'ı, Kur'an'ı, vahyi tercih eden Müslümanlar için yaşam tarzı da İslam, Kur'an ve vahiy kaynaklı olmalıdır. Her insanın benimsediği yaklaşım usulleri kendi yaşam tarzları olmaktadır.

Din konusunda çok genel olarak şunu söyleyebiliriz: Her insanın yaşam tarzını oluşturan, düşünme ve inanma biçimini din paydasında toplayabiliriz. Bu anlamda yeryüzündeki bütün insanların sahip oldukları bir dini vardır. Yani dinsiz insan yoktur. İslam öncesi putperest Mekke toplumunun da ateşperest Fars toplumunun da bir dini vardı. Kâfirun Suresi'nde, "Sizin dininiz size benim dinim banadır" ayetinin muhatabı olan Mekkeli putperestlere baktığımızda kastedilenin hayat tarzları olduğu görülecektir. Onun için her insanın dininin hayat tarzlarını oluşturan düşünme ve inanma biçimleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Öyle ise yukarıdaki ayeti "Sizin yaşam tarzınız size,

"Allah'tan başka ilah yoktur' demekle Nuh'un gemisine bindiğimizi düşünüyoruz. Nuh'un gemisine binmek münkerin otoritesinden marufun otoritesine hicret etmek iken hayatın gerçekliğinde bu ters yüz edilmiş ve münkerin otoritesi zihinlerde Nuh'un gemisi olarak yer edinmiş."

benim yaşam tarzım banadır" şeklinde de anlamak mümkündür. Aynı şekilde Bakara Suresi 256. ayeti de bu anlamda okumak mümkündür: "Dinde zorlama yoktur…" Yani kimse kimsenin düşünme, inanma ve yaşam tarzına müdahale ederek zorlayıcı olamaz.

Yukarıda söz konusu ettiğim sorulara gelince… Allah'ın otoritesinden söz ederken herhangi bir otoriter davranış, zihniyet, yapılanma, yaklaşım biçimi ve yaşam tarzı akla gelmemelidir. Müslümanlar için Allah'ın yegâne otorite olmasının anlamı; Müslümanların kişisel yaklaşım tarzlarında, zihinsel işleyiş ve düşünüşlerinde, irade ve eylemlerinde özgür olmaları ve hiç kimseden korkmamalarıdır. Hz. Peygamber ve dört halife döneminde Müslümanlar bu nitelikleriyle hayata müdahale edebilmiştir. Fakat saltanatlı yılların başlamasıyla birlikte aşırı otoriter ve totaliter uygulamalarla kadınlar başta olmak üzere halkın geneli baskı ve tehditle sindirilmiştir.

-5-

Atasoy Müftüoğlu, *Akılsız ve Düşüncesiz Umutlar* adlı kitabının farklı sayfalarında, otoriterlikle ilgili şu tespitlerde bulunuyor:

"Yoldan çıkmak veya yanlış yola girmek anlamını da taşıyan 'kibir'le otoriterlik arasında kopmaz bir bağ vardır. Kibirlilerin, özellikle de kibirli iktidar sahiplerinin muhakeme/müzakere ve müşavere yetenekleri yoktur. Büyük ihtiraslar, büyük düşüncesizlikler ve büyük duyarsızlıklar üzerinde yükselir. Kendilerini başkalarının yerine koyamamak, patolojik bir kibirle malul olanların işidir. (…) Bugün, Türkiye'de popülist/sağcı/muhafazakâr/milliyetçi otoriterliğin "siyasal İslamcılık" olarak tanımlanmasının, İslam adına çok büyük bir talihsizlik olduğunu bilmek/anlamak gerekir. Günümüzde, İslam toplumlarında ne yazık ki İslami değerlerin yerini etnik değerler, İslami meşruiyetin yerini de ulus-devlet meşruiyeti alıyor. (…) Günümüz dünyasında hızlı iletişim tefekküre geçit vermiyor, alan bırakmıyor. Dijital teknolojinin çocuklar/gençler üzerindeki otoritesi, ebeveynlerin kendi çocukları üzerindeki otoritesini bütünüyle yok ediyor. Çocuklar/gençler ebeveynlerinin değil dijital teknolojinin çocukları hâline geliyor. (…) İslami anlamda özgürlük, epistemik kölelikten/bağımlılıktan ve vesayetten bütünüyle kurtulduğumuzda; İslami epistemolojiyi, epistemolojik otorite ve meşruiyeti, bütün boyutlarıyla, kavram ve kurumlarıyla hayata ve tarihe kazandırdığımızda başlayabilir. (…) Türkiye, bir dönem otoriter sekülerleşme dönemi yaşamıştı, bugün ise otoriter popülizm dönemini yaşıyor. Otoriter sekülerleşme döneminde toplum ve kültür ideolojik okumalara tabi tutuluyordu ve laiklik bir

din fobisi hâlini almıştı. Otoriter popülizm ise bugün, ne yazık ki İslami, dini olan her ne varsa bütün bunları çok büyük bir hoyratlık ve kabalık içerisinde araçsallaştırıyor."

Her insanın meşruiyet gerekçeleri farklıdır. İnsan hayatındaki yaklaşım tarzları, benimsediği meşruiyet gerekçelerine göre oluşmaktadır. Aynı zamanda her insanın kendisini adlandırması da sahip olduğu meşruiyet gerekçeleriyle uyumlu bir adlandırmadır. İnsanın inandığını söylediği meşruiyet sınırlarını ihlal etmesi, kendisiyle çelişmesi demektir. Her Müslüman için meşruiyeti ifade eden sınırlar, Kur'an'da ifade edilen sınırlardan ibarettir. Kur'an, hayatın bütün detaylarını izah eden bir kullanma kılavuzu değildir. Kur'an, zikrettiği bazı temel esaslara riayet etmeyi emreder. Örneğin her durumda adaleti gözetmeyi, zorbalık yapmamayı, emanete riayet etmeyi, Allah'a ortak koşmamayı, yalan söylememeyi, yönetimde ehliyet ve liyakati esas almayı, ortak akılla hareket etmeyi emreder. Hem bireysel ve hem de toplumsal manada her türlü otoriterliği yasaklar. Güç ve iktidar zehirlenmelerini, örnek gösterdiği tipolojiler üzerinden ifade ederek uyarılarda bulunur. Firavun ve Nemrut'un sürüp giden olanca otoriter ve totaliter uygulamalarına rağmen, ibretlik akıbetlerinden haberdar eder. Zenginler için Karun'u, âlim ve bilginler için Bel'âm'ı işaret eder. Dini kendi yararları, kendi iktidarları için araçsallaştırmanın din tacirliği olduğu uyarısında bulunur. Bu din tacirlerinin karınlarına ateş doldurduğunu haber verir. Dini değerlerin araçsallaştırılma örnekleri her zaman ve her yerde olan bir durumdur. Özellikle Türkiye'de bunun örneklerinin haddi hesabı yoktur. Bu, aslında Müslümanların içinde bulundukları durumu açığa çıkarması bakımından gerçekten çok ibretliktir. Bütün otoriter yaklaşımların, birlik ve beraberlikten çok ayrıştırıcı bir doğası vardır. En kıymetli birliktelikler, insanların özgür irade ve tercihleriyle oluşan birlikteliklerdir. Bunun dışında kalanlar ise ya istismardır ya da zorbalıktır. Allah bu ikisini de yasaklamaktadır.

"Din tercihinde zorlama yoktur." "Onlara zor ve baskı kullanacak değilsin." "Sen onlar üzerinde bir zorba değilsin." "İnanıncaya kadar insanları sen mi zorlayacaksın?"

Kur'ân'a Göre Siyasetin Temel İlkeleri

HAYDAR ÖZTÜRK

Yahudilerin Firavun krallığından Hz. Musa öncülüğünde kurtarılmaları ve tarihte kendilerinin de krallık kurmaları, Kur'ân'da anlatılmıştır. Allah Yahudilerin Firavun tarafından köleleştirilmeleri ve ezilmelerine müsaade etmemiş, onları Hz. Musa'nın öncülüğünde Mısır'dan çıkarmıştır. Hz. Musa'ya, Filistin'de peygamberlik verilmiştir. Allah İsrailoğulları'ndan iki kral peygamberi -Hz. Süleyman ve oğlu Hz. Davut'u- uyguladıkları **erdemli siyasetten** dolayı övmüştür. Onlara "hilafet/mülk (iktidar)" verilmiştir: "Ey Davut! Gerçek şu ki biz seni yeryüzünde halife kıldık. Öyleyse insanlar arasında hak ile hükmet, hevaya uyma ki seni Allah'ın yolundan saptırmasın. Allah'ın yolundan sapanlara hesap gününü unutmalarından dolayı kesinlikle şiddetli bir azap vardır." (Sad 38:26) "Sonunda onları, Allah'ın izniyle bozguna uğrattılar. Davut, Calut'u öldürdü. Allah da ona hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah'ın insanların bir kısmını bir kısmı ile savması olmasaydı yeryüzü mutlaka fesada uğrardı. Ancak Allah insanlara karşı büyük lütuf sahibidir." (Bakara 2:251)

Hz. Davut nitelenirken onun iktidardaki uygulamalarının adil ve hikmetli olduğu belirtilmiş (Bakara 2:251), iyi bir hükümdar olduğu kadar aynı zamanda "içli/Allah'a yönelen" bir şahsiyet (Sad 38:17) olduğu vurgulanmıştır. Hz. Davut ve komutanının mücadele ettikleri Calut ise zorbalık, güç tutkusu ve hile olarak "tağut"u temsil etmektedir. Hikmetin

karşıtı olan dini-siyasi uygulamalar, salt gücün hileli uygulamaları "tağut" olarak nitelenip lanetlenmiştir. (Bakara 2:256, Nisa 4:67,76)

Tağut "şeytani güçler", istiğna-istikbar, hile ve desise demektir. "Ta-ğâ: haddi aşmak" fiilinden türeyen "tağut", ahlâki/vicdani sağduyu-mantık kurallarını aşan özne-nesne demektir. Tağutluk tanım ve teori gereği olmasa da fiili olarak Müslüman gayrimüslim ayrımı yapmaksızın herkesin içine düşebileceği ahlâki bir konumdur. Uhud Savaşı'na katılmamak için sahte mazeretler ileri sürerek "Eğer savaşmayı bilseydik sizinle beraber gelirdik," diyen müminleri, Allah, "Onlar, o gün, imandan çok küfre yakındılar," (Al-i İmran 3:167) diye uyarmıştır. Tağutluk da bunun gibidir, yani sadece "kafirler"e has bir ahlâki özellik değildir. Firavunların bazıları bu sıfatla nitelenebilir.

Halkı Müslüman olan ülkelere baktığımızda çoğunlukla savaş, kaos, yoksulluk, geri kalmışlık ve bunların yanı sıra fikir hürriyetinin, sorgulamanın, eleştirinin olmadığı bir baskı ortamı görüyoruz. Bu durumun nedenlerinden bazıları dış faktörler olsa da sorumluluğun büyük kısmının bizim Kur'ân'sız din anlayışımızda olduğu aşikârdır. İşte burada Kur'ân'a göre siyasetin temel ilkeleri nelerdir incelememiz gerekiyor.

1. Her zaman, her yerde, herkes için adaletli olun!

"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın sizi adaletsizliğe itmesin! Âdil olun. Bu, takvaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır." (Maide 5:8) "Ey iman edenler, kendiniz, anne-babanız ve yakınlarınız aleyhine bile olsa Allah için şahitler olarak adaleti ayakta tutun. İster zengin olsunlar, ister fakir olsunlar; çünkü Allah onlara daha yakındır. Öyleyse adaletten dönüp kişisel menfaatlerinize uymayın. Eğer dilinizi eğip büker ya da yüz çevirirseniz şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır." (Nisa 4:135)

Kur'ân adaletin gerçekleşmesini engelleyip insanı zulme yönelten etkenler üzerinde durmuştur. Bunları söyle sıralayabiliriz: yakınları kayırma (Nisa 4:135), kin ve öfkeye kapılma (Maide 5:8), hevâya uyma (Sad 38:26), din ve inanç farklılığı gözetme (Mümtehine 60:8).

Allah Kur'ân'da, "İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmediniz." (Nisa 4:58) ve "Allah adalet(l)i (davranmayı), ihsanı ve yakınlara vermeyi emreder; fahşada, münker ve azgınlığı yasaklar. Size öğüt vermektedir, umulur ki düşünürsünüz." (Nahl 16:90) ayetlerinde ve buna benzer birçok ayette adaletli

davranmayı emretmektedir. Yöneticilerin adaletli olmasını istemektedir.

Kur'ân'da, yönetimde adâlet ilkesinin bir gereği olarak yönetim olgusuna bakış açısı, emânet ve ehliyet ilişkisi içerisinde değerlendirilmiştir. Buna göre yönetim sorumluluğu bir emânettir. Bu emânete de ancak ehliyet sahibi olanlar talip olmalı ve yürütmelidir. Bir kişinin yönetim ehliyetine sahip olması da üstlendiği sorumluluğu yerine getirebilecek bilgi, yönetimi zulme sapmadan eşit ve dengeli bir tarzda yürütecek adâlet, uygulamalarında güveni zedeleyici tutum ve davranışlardan uzak duracak güvenilirlik, yönetim emânetini yürütebilecek zihinsel ve bedensel yeterlilik gibi vasıflara sahip olması gereklidir**. Adalet siyasetin sigortasıdır.**

2. İşlerinizi, sorunlarınızı şûrâ (danışma, ortak akıl) ile çözün!

"Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar." (Şûrâ 42:38) "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla istişare et/danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a tevekkül et. Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever." (Al-i İmran 3:159) Belkıs, Hz. Süleyman'ın gönderdiği mektup üzerine nasıl bir siyaset takip edileceğini tayin etmek için yakın devlet adamlarını toplamış ve konuyu onlarla istişare etmiştir.

Şûrâ konusunu ele alan başka bazı ayetlerin bulunduğu da öne sürülmüştür. Bunlar; eşlerin güzelce danışarak anlaşması (Talâk 65:6), iyiliği emredip kötülükten alıkoyma (Âli İmran 3:104, 110), ilk insanın yaratılışı sırasında Allah'ın meleklerle görüşlerine başvuruyor gibi konuşması (Bakara 2:30), ana-babanın sütten kesmek istedikleri çocuk hakkında danışarak karar vermeleri (Bakara 2:233) ve Hz. Süleyman'ın Belkıs'ın tahtını getirmek konusunda ordularına ve cemaatine danışması (Neml 27:38) konularını ele alan ayetlerdir.

Şûrâ (danışma) aklın gelişmesi ve sağlamlaşmasını, doğruyu bulma ihtimalinin artmasını, muhalif düşüncelerin dile getirilerek farklı fikirlerin ortaya konulmasını sağlar ve yöneticilerin zorba tavırlara ve istibdada sapmalarını engeller.

Şûrânın karşıtı otoriterizmdir. Bir kişiye serbest hükmetme yetkisi verilmesi hâlinde kök salar ve büyür. İktidardaki tek kişi yasaklar, emreder. Bu kişinin otoritesini kontrol edecek, ona itiraz edebilecek bir kurum ya da kişi olmadığı vakit; bu kişi tavsiye istediğinde "Siz en iyisini bilirsiniz, siz ne derseniz o!" cümlesini du-

1. Neml Suresi 27:29-33

yar. Bundan başkasını duymayanın bir despottan başka neye dönüşmesi beklenir? Bu despot zihniyetin ürünlerini görmek için Kur'ân'da anlatılan Firavun'un hikâyesi iyi bir örnektir.

Kur'ân, herhangi bir sınırlama getirmeden, müminlerin tüm işlerini şûrâ ile ehline danışarak yürütmelerini emretmiştir. Özellikle etkileri itibarıyla diğer insanları da ilgilendiren yönetim işinde bu emir daha önemli bir vurguya mazhar olmuştur. Kur'ân'ın yönetime katılımı öngören bu emri, çağdaş yönetim biliminin gözde kavramları olan "toplam kalite yönetimi" ve "yönetişim" açısından daha farklı bir anlam içermektedir. Çünkü günümüz yönetim anlayışının temelinde yatan, temel yönetim amaçlarından birisi de yönetime katılımın artırılmasıdır. Kur'ân'ın öngördüğü şûrâ ilkesi ve Hz. Peygamber'in örnek uygulamaları, bu amacın yüzyıllar öncesine dayanan kuvvetli bir işareti ve Kur'ân'da yer alan yönetim ilkelerinin evrenselliğinin ispatıdır. **Şûrâ Kur'ân'ın emri, aklın kıblesidir.**

3. Emânetleri (görev ve sorumlulukları), işin ehline verin!

"Allah, size, emânetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Nisa 4:58)

Kur'ân'da emânet ile ilgili altı ayet bulunmaktadır: Bunlar: Ahzab 33:72, Bakara 2:283, Mü'minun 23:8, Mearic 70:32, Enfal 8:27 ve Nisa 4:58 ayetleridir. Mü'minun 23:8 ve Mearic 70:32 ayetlerinde Allah emânete riayeti müminlerin başlıca meziyetleri arasında saymaktadır. Hz. Peygamber de emânete hıyanet etmeyi münafıklık alâmetleri arasında saymıştır.[2]

Emânet ayetlerine göre şunlar emânettir: borçlar, sır olarak söylenen bir söz veya bir haber, üstlenilen bir iş ve görev, halkın ehil olanları seçmesi, seçilenlerin halkı en iyi şekilde temsil etmeleri, rehin mallar, ödünç alınan eşya, buluntu mallar, kamu malları, atama ve iş verme konumunda olmak, dinî görevler…

Makamlar, rütbeler halkın emanetidir; geri alınmak üzere verilmektedir. Yönetici oturduğu makamı böyle görmelidir. Bir gün yaptıklarının hesabını vereceğinin, bu dünyada değilse bile ahirette mutlaka hesabının görüleceğinin bilincinde olmalıdır.

Devlette, makamlar ve rütbeler emanettir. Yönetim dediğiniz şeyin kendisi zaten sosyolojik bir zaruretten ortaya çıkmış bir emanettir. Kur'an, yönetimi Allah'ın bir soya, ırka, kavme veya gruba özel lütfu,

Kur'ân'da, yönetimde adâlet ilkesinin bir gereği olarak yönetim olgusuna bakış açısı, emânet ve ehliyet ilişkisi içerisinde değerlendirilmiştir. Buna göre yönetim sorumluluğu bir emânettir.

2. Buhârî, "Îmân", 24, "Şehâdât", 28; Müslim, "Îmân", 107, 108

İşi ehline vermek, toplumsal kıyameti önlemek demektir.

verdiği özel bir mülk olarak değil sosyolojik bir zaruret ve halkın verdiği bir emanet olarak görmek gerektiğini söyler. **İşi ehline vermek, toplumsal kıyameti önlemek demektir.**

4. Ayrışmayı değil uzlaşmayı tercih edin!

"Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz…" (Al-i İmran 3:103)

Kur'ân, insanlar arasında düşünce ayrılıklarının bulunmasını insanın yaratılış hikmetine ve özelliklerine bağlar (Hûd 11:118). İyi niyete dayalı olması ve mâkul çizgide kalması hâlinde bu ayrılıkların insanlar arasında rekabete, dolayısıyla toplumların ilerlemesine ve kalkınmasına yardımcı olacağı da açıktır. Ancak İslâm, düşünce ayrılığının düşmanlığa dönüşmesini, insanları çekişen ve vuruşan kamplara ayırmasını müsamaha ile karşılamaz. Nitekim bu ayette Müslümanların birliği Allah'ın bir nimeti olarak değerlendirilirken toplumsal barışı tehdit eden –ve İslâm'dan önce örnekleri çokça görülen– çekişme hâllerini, her an içerisine düşüp yanabilecekleri ateşten bir çukurun kenarında bulunmaya benzetmiştir. Yüce Allah, insanların böyle bir tehlike ile karşı karşıya kalmamaları için toptan Allah'ın ipine (Kur'ân) sarılmalarını, onun genel prensiplerinin dışına çıkmamalarını emretmektedir.[3]

"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi. Kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra o konuda ancak kitap verilenler, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenleri, kendi izniyle, onların hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe iletti. Allah, dilediğini doğru yola iletir." (Bakara 2:213) **Ayrıştırma şeytan siyasetidir.**

5. İnsanların haklarının karşılığını tam verin! Ekonomide, ticarette hile yapmayın!

"Ölçüyü tam tutun ve eksiltenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." (Şuara 26:181-183) "Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam tutun ve dosdoğru bir tartıyla tartın; bu, daha hayırlıdır ve sonuç bakımından daha güzeldir." (İsra 17:35) "Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline! Ki onlar insanlardan kendilerine bir şey aldıkları zaman noksansız alırlar. Kendileri başkalarına

3. *Kur'ân Yolu Tefsiri,* Cilt: 1 Sayfa: 643-644

bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar." (Mutaffifin 83:1-3) Bu ayetler zahirde ölçü ve tartıda hile yapmamayı anlatsa da bu tür sapmalara adaletten sapmak ve işi ehline vermemek neden olmaktadır. Yani adaletsiz bir siyaset anlayışı sorunları çoğaltmaktadır. **Doğru terazi adaletin simgesidir.**

6. Toplumda gelir adaletsizliği olmasın! Sosyal adaleti sağlayın!

"Allah'ın, (fethedilen) kentlerden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir güç (devlet) hâline gelmesin diye…" (Haşr 59:7) Bu ayet zenginlerin iyice zenginleştiği, yoksulların ise iyice yoksullaştığı kapitalist düzeni eleştirmektedir. Böyle bir düzende, mal ve para sadece zenginler arasında dolaşan bir güce (devlete) dönüşür. Günümüzde bazı markaların, devletlerden bile daha çok sermaye ve güce sahip olması; ayette kullanılan devlet kelimesinin hikmetini ortaya koymaktadır.

"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa haklarını ver. İsraf ederek saçıp savurma." (İsra 17:26) "Öyle ise akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak isteyenler için daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Rum 30:38) Bu ayetlerde yoksula "yardım et" değil de "hakkını ver" ifadesinin kullanılması ilginç bir nüanstır. Yoksullar niye yoksuldur? Haksızlıklardan dolayı mı? Çoğunlukla öyle maalesef.

"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar, yoksulu doyurmaya teşvik etmez. Yazıklar olsun şu namaz kılanlara ki onlar namazlarında yanılgıdadırlar. Gösteriş yapmaktadırlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar." (Maun Suresi 107:1-7) **Sosyal adalet devletin merhametidir.**

7. Düşünün, sorgulayın, araştırın!

"Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?"[4] "Siz hiç düşünmez misiniz?"[5] "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." (İsra 17:36) "Hâlâ Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda birçok çelişki bulurlardı." (Nisa 4:82) Bu ayette bilimsel olarak bir önermenin doğruluğu, mantık ilkelerinin işletilmesiyle anlaşılır. Mantık ilkelerinin en önemlisi çelişmezlik ilkesidir. Bu ayette bilimsel düşünme metotlarından çelişmezlik ilkesine vurgu yapılmıştır.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeyler ile denizde yüzen gemilerde, Allah'ın

Kur'an, yönetimi Allah'ın bir soya, ırka, kavme veya gruba özel lütfu, verdiği özel bir mülk olarak değil sosyolojik bir zaruret ve halkın verdiği bir emanet olarak görmek gerektiğini söyler.

4. Bakara 2:44, Al-i İmran 3:65, En'am 6:32, A'raf 7:169, Yunus 10:16, Hud 11:51, Yusuf 12:109, Enbiya 21:10, Enbiya 21:67; Mü'minun 23:80, Kasas 28: 60, Saffat 37:138

5. En'am 6:50, Yunus 10:3, Hud 11:24, Hud 11:30, Nahl 16:17, Mü'minun 23:85, Saffat 37:155, Casiye 45:23

Kaderi siyasetin pisliklerini örten bir araç hâline getirmek dine en büyük iftiradır. Siyasete kaderi sokmak ve sopa gibi kullanmak Emevi geleneğidir.

gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır." (Bakara 2:164) "De ki: "Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl gerçekleştirdiğine bakın. Sonra Allah sonraki yaratmayı da yapacaktır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter." (Ankebut 29:20) **Sorgulamayan insan cahil, sorgulatmayan siyaset zalimdir.**

8. Sorumsuzluklarınızı kader maskesi altında Allah'a yüklemeyin!

"…Şüphesiz ki, bir toplum kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez." (Ra'd 13:11) "Başınıza her ne musibet gelirse kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder." (Şûra 42:30) "Bir toplum kendilerinde olanı değiştirmedikçe, Allah onlara verdiği bir nimeti değiştirmez ve şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (Enfal 8:53)

Siyaset yanlış icraatların ve ihmallerin uydurma bir kader anlayışıyla örtbas edildiği bir alan değildir. Kaderi siyasetin pisliklerini örten bir araç hâline getirmek dine en büyük iftiradır. **Siyasete kaderi sokmak ve sopa gibi kullanmak Emevi geleneğidir.**

9. Din adına hiç kimseye baskı ve zorlama yapmayın!

"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır…" (Bakara 2:256) Bu ayetten şu ilkeler çıkarılabilir: Din bir kalp ve vicdan işidir, tamamen kişinin özgür iradesiyle kabul etmesine bağlıdır. Bir insanın dine girmesi için zorlanması câiz değildir. Dolayısıyla bu manada dinde zorlama yoktur. Bir insanın kendi özgür iradesiyle kabul ettiği ve girdiği bir dinden çıkması hususunda zorlanması da câiz değildir. Dine girme ve çıkma konusunda zorlama olmadığı gibi dinin öngördüğü prensiplerin uygulanması hususunda da bir zorlama söz konusu değildir. Çünkü baskı ve zor kullanılarak yapılan amellerin hiçbir değeri yoktur. İnsan baskı ve zorlama sonucu yaptığı amellerden hiçbir sevap alamaz. Hak ve batıl, iman ile küfür, hidayet ve dalalet birbirinden açık bir şekilde ayrılmıştır. İnsan, aklını ve iradesini kullanarak özgürce tercihini yapmalıdır. Yaptığı tercihten dolayı da sorumlu olduğunu bilmeli ve sorumlu olduğu vazifeleri yapmalıdır.

"… Biz seni onların başına bir bekçi yapmadık. Sen onlara vekil de değilsin." (En'am 6:107) "Seninle tartışmaya girişirlerse de ki: 'Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah'a teslim ettim.' Kendilerine kitap verilenlere ve ümmîlere de ki: 'Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?' Eğer İslâm'a

girerlerse hidayete ermiş olurlar. Yok, eğer yüz çevirirlerse sana düşen şey ancak tebliğ etmektir. Allah, kullarını hakkıyla görendir." (Al-i İmran 3:20) "Ey Muhammed! Eğer yüz çevirirlerse, artık sana düşen açık bir tebliğden ibarettir." (Nahl 16:82) "Eğer yüz çevirirlerse (bilesin ki), biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir." (Şûra 42:49) "Artık sen, öğüt verip hatırlat. Sen, yalnızca bir öğüt verici, bir hatırlatıcısın." (Ğaşiye 88:21) **Din adına zorlama ve baskı yapmak münafık üretir.**

10. Dil, renk, ırk ayrımı yapmayın!

"Göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin ayrı olması, O'nun ayetlerindendir. Şüphesiz bunda, bilenler için gerçekten dersler vardır." (Rûm 30:22) Bu ayete göre renkler ve diller birer ayet olup herhangi bir renge (ırka) veya dil/dillere karşı olmak ayete karşı olmak veya inkâr etmek anlamına gelmektedir.

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık, tanışasınız diye boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz, en takvalınızdır. Allah bilendir, haberdardır." (Hucurat 49:13) İnsanlar dil, renk ve ırk olarak Allah tarafından ince ince dokunmuş bir sanattır. Bu bakımdan dil, renk ve ırk ayrımı yapmak sanatkârı beğenmemek demektir. **Sadece bir dili, bir rengi ve bir ırkı varsaymak faşizmdir.**

11. Rüşvet vermeyin!

Kur'ân'da rüşvet lafız olarak geçmemekle birlikte Bakara 2:188 ayetiyle açık biçimde yasaklanmıştır. Ayrıca haram (suht) yemeyi davranış biçimi hâline getiren Yahudileri kınayan ayetteki (Mâide 5:42) "suht" kelimesi başta rüşvet olmak üzere "haram kazanç yolları" diye yorumlanmıştır.

"Bir de birbirinizin mallarını haksız yollarla yemeyin. Bile bile günaha girerek insanların mallarının bir bölümünü yemek için onları yetkililere aktarmayın." (Bakara 2:188) "Ey iman edenler! Birbirinizin mallarını bâtıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rızaya dayanan ticaret bunun dışındadır. Nefislerinizi öldürmeyin (:kendinize yazık etmeyin). Allah size karşı merhametlidir." (Nisa 4:29) **Rüşvet siyasetin bataklığıdır.**

Netice-i kelam: Kur'ân'da siyaset ilkelerine dair ayetlerden çıkardığımız ilkelerin dört temel esasta toplamak mümkündür. Bunlar:

1- Herkese eşit mesafede durmak (Adalet)

2- Tüm makamları geçici görmek (Emânet)

3- Emâneti layık olana vermek (Ehliyet)

4- Ortak akıl ile yönetmek (Şûrâ)

Bu dört esas siyasetin genetiğidir. Siyasette adaletin yerini zulüm, emânetin yerini hıyanet, ehliyetin yerini kayırma ve şûrânın yerini tek akıl aldığı takdirde

Siyasette adaletin yerini zulüm, emânetin yerini hıyanet, ehliyetin yerini kayırma ve şûrânın yerini tek akıl aldığı takdirde toplumu firavunluk sistemi beklemektedir.

toplumu firavunluk sistemi beklemektedir. Firavunluk sitemi ise toplumu aptallaştırır ve köleleştirir. Firavunluk sisteminin, yani despot yönetimlerin üç önemli ayağının "azgın iktidar gücü, yandaş/şımarık/zengin sınıf ve Hâmân adı verilen din adamları" şeklinde oluştuğunu gözler önüne seren Kur'ân, siyasi tarihte diktatörlüklerin vazgeçilmez üç özel mayasını ihbar etmiştir.

Siyasette "hikmet" demek, adalete dayanan uygulama demektir. Toplum ile organik ilişki içinde olup zulmetmemektir. Adalet ilkesi gereği vatandaşlar arasında Firavun'un yaptığı gibi -etnik, dini, mezhebi- ayrım yapmamaktır. Karşıtı ise güç tutkusu ile "Yakaladığını zorbaca yakalamaktır." (Şuara 26:130). Yani "polis devleti" kurmaktır veya hukuksuz "kanun devleti", "parti devleti" kurmaktır.

Siyaset; toplumu yönetme ehliyetine sahip ve buna talip olanlarla toplum arasında ekonomik, siyasal, kültürel ve inançla ilgili bir sözleşmedir.

Toplumdaki çeşitli gruplar ve sermaye siyasal iktidarı elde etmek, onunla kendi görüşlerini ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacı güderler. Siyaset; toplumu yönetme ehliyetine sahip ve buna talip olanlarla toplum arasında ekonomik, siyasal, kültürel ve inançla ilgili bir sözleşmedir. Bu sözleşmelerin yerine getirilip getirilmediğini denetleyen ve yaptırımı olan mekanizmalara sahip olmalıdır.

Hem dini hem de evrensel değerlere uygun bir yönetim; yakınların kayırılmadığı, kendisinden olmayanın ötekileştirilmediği, devlet yetkililerinin kötüye kullanılmadığı, kamu malının zarar ve ziyana uğratılmadığı, yolsuzluk, hırsızlık ve usulsüzlük yapılmadığı, kamu malından servet biriktirilmediği, bürokratik kurumların demokrasinin gereği olarak bağımsız karar alabildiği, yargı üzerinde siyasi baskı oluşturulmadığı, düşünce ve eleştirinin suç sayılmadığı, yöneticilerden korku duyulmadığı, sivil toplum örgütlerinin ve medyanın bağımsızlığına sınırlama getirilmediği, kaynakların israf edilmediği, eğitime, sağlığa, kültürel etkinliklere, sanata, çevreye, bilim ve teknolojiye fazlasıyla yatırım yapıldığı, her türlü kamu faaliyetinden halkın haberdar edildiği, yöneticilere güven duyulduğu, gerektiğinde yöneticilerin hatalarının sorumluluklarını üstlendikleri, görevlerini erdemli bir şekilde devredebildikleri, gerekirse yargılanabildikleri, yönetenin asıl amacının yönettiğine hizmet etmek olduğunun unutulmadığı, çalışanların ekonomik açıdan geçim durumlarının olabildiğince yüksek olduğu, şeffaf ve bağımsız kurumlar tarafından denetlenebilir bir yönetimdir. Bu değerlerin olmadığı ya da eksik olduğu yönetimler adaletsizliğe, haksızlık ve hukuksuzluklara yönelir ve ardı arkası kesilmez gerekçe ve bahaneler üretirler. Bir yöneticinin en başta kendisine yapacağı en büyük iyilik adaletli olması, en büyük kötülük ise adaletten sapmasıdır. İslam dininin hükümleri çok sağlam bir güven ve adalet temeline dayalıdır. Ayetin

ifadesi ile: "Allah, adaletle hükmedenleri sever." (Maide 5:42)[6]

Kur'ân'ın, bir kısım kavram ve ilkeler marifetiyle, yönetim alanında da müminlere hidayet olma vasfını yerine getirdiğini görmekteyiz. Yönetim alanında ortaya koymuş olduğu ilkeler, Kur'ân'ın evrensellik iddiasını pekiştirmektedir. Bu ilkelerin tamamı, çağımızın yönetim diliyle paralellik arz etmekte; en küçük yönetim biriminden, en büyük yönetim organizasyonlarına kadar uygulanabilecek bir zenginlik ve esneklik içermektedir.

Kur'ân'da yönetim ilkelerinin yer alıyor olması, Kur'ân'ın bir yönetim rejimi ya da ideolojisi içerdiği anlamına gelmez. Aksine böyle bir iddianın Kur'ân mesajının evrensellik iddiasına mani olacağını düşünüyoruz. Çünkü geçmişten günümüze yaşanan insanlık tecrübesi şunu göstermektedir ki rejimler ve ideolojiler, hakikatin sadece bir yönünü içermeleri, resmin bütününü görememeleri ve insan gerçeğini anlayamamaları hasebiyle zaman içerisinde eskimekte, güncelliğini yitirmekte ve pratik değerini kaybetmektedir.

Adalet siyasetin temeli, şûrâ duvarları, ehliyet çatısı, emânet merdivenleridir. Emânet makam(lar)dır, araçtır. Amaç edinildiğinde işe göre adam değil, adama göre iş hokkabazlığı devreye girer. Hiçbir şeyin sahibiyim deme, emânetçi olduğunu bil.

Bir yöneticinin en başta kendisine yapacağı en büyük iyilik adaletli olması, en büyük kötülük ise adaletten sapmasıdır.

6. Emre Dorman, *İslam Ne Değildir*, s.528-529

Gücü İlkeli Kullanma Arayışı

MUHAMMET ALİ AYHAN

Tarihten günümüze güç ve yönetme arzusu insanoğlunu oyalayıp durmuştur. İnsanlar yeri gelmiş çokluk yarışına girmiştir (Tekasür 102:1-2), kabirlerinin sayısını saymaya kadar övünmüşler, zaman zaman erkek çocuklarını güçlü görüp bununla avunmuşlardır. Güçlü olmak kabile savaşlarından soğuk savaş dönemine ve günümüze kadar önemini korumuştur. Tanrılarına sunulmuş devasa büyüklükteki (yapılar) tapınaklar, kral tanrılarına inşa ettikleri hâlâ gizemi tamamen çözülmemiş piramitler birer güç gösterisidir.

Eski çağlardan günümüze yöneticilerin yaptırdıkları ve içinde yaşadıkları saraylar da yine güç tutkusunun örneklerindendir. İçerisinde asker sayılarından, şaşaalı mimari yapı ve malzemelerine kadar hepsi güç tutkusunun göstergelerindendir.

Güç ve yönetim tutkusu firavundan kralara, oradan günümüzdeki diktatörlere kadar devam etmiştir. Dini inanışı ne olursa olsun kendilerini (nefislerini) terbiye edip arınamamış insanlar ibadetlerini (nüsuk) yerine getirse bile (Maun 107:4) hazlarına uygun davranmayı tercih ederler. Maddi, askeri, sosyal v.b. güçlerin üzerinde belki de otoritenin zirvesi yönetme gücüdür ve bu zamanla önü alınamaz bir tutkuya dönüşür. Yönetici bu güce erişene kadar nerelerden (aynı görüşteki çevresinden, cemaatinden, partisinden) yardım aldıysa oralara borçlu olma ve sadakatini sürdürme zorunluluğu vardır.

Güç Tutkusu/Ast Üst İlişkisi

İnsanlar toplumla yaşarken birbirleriyle çeşitli ilişkiler kurarlar. Bir akademisyenin öğrencisi ile ilişkisi karşılıklı sorumlulukları gerektirirken içerisinde not ilişkisini de barındırır. Toplum algısı açısından bakılırsa gücü elinde bulunduran, öğrenciye nazaran akademisyen hocalardır çünkü öğrencisini değerlendirme ve not verme yetkisine sahiptirler. Öğrenci sadece kendi derslerinin sorumluluğunu üstlenmişken akademisyen dersine girdiği tüm öğrencilere eğitim vermede ve onları adaletli değerlendirmede sorumluluk üstlenmelidir.

Günümüzde eğitim sistemi ve iş alanında; çalışana yapılan haksız baskılar, torpille kendinden olana çalışma hakkı sağlama, taraflı sınav değerlendirmeleri, sınav sorusu çalınmaları, mülakat şeffaflıkları gibi çok ciddi ahlâki sorunlar mevcuttur. Bu sorunlar zaman zaman bazı ortamlarda baş edilmesi çok güç seviyeye ulaşabiliyor. Bununla ilgili bir örnek; Toronto Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Rachel Barney'in on bir maddelik *Otoriteryenizme Karşı Akademik Etik Kurallar* başlıklı manifesto niteliğindeki metni. Bir grup akademisyenin Türkçeye çevirdiği metni, ABD'de ve Kanada'da akademisyenler, odalarının kapısında, sosyal medya hesaplarında ve üyesi oldukları akademik çevrelerde paylaşıyor. Baskılara boyun eğen ve hatta o baskıları fiilen uygulayan akademisyenlerin bu yaptıklarının ahlâken neden yanlış olduğunu anımsatmak amacıyla yazılan metin şu şekilde:

1. Meslektaşlarımın ve öğrencilerimin dini inançları nedeniyle fişlenmesine, yakalanmasına veya hapsedilmesine yardımcı olmayacağım.

2. Geçerli belgeleri olmayan öğrencilerimin ve meslektaşlarımın marjinalleştirilmesine, dışlanmasına veya sınır dışı edilmesine yardımcı olmayacağım.

3. İfa ettiğim görevin bana verdiği yetkiler nispetinde, korunmasız öğrencilerimin ve meslektaşlarımın zorbalığa maruz kalmalarını ve taciz edilmelerini engelleyecek; kimliklerinin önemli bir parçası olan ırk, cinsiyet, dini inanç veya cinsel yönelimlerinden dolayı hedef gösterilmeleri hâlinde onları savunacağım.

4. Yönetime ve emniyet güçlerine Birleşik Devletler Anayasası'nı veya Birleşik Devletlerin diğer yasalarını ihlal eden faaliyetlerinde yardımcı olmayacağım.

5. Yönetimin vatandaşları gözetlemesine yardım etmeyeceğim. İhbarcılık yapmayacağım.

6. Satın alınamayacak ve tehditlerle sindirilemeyecek bir hoca ve araştırmacı olacağım.

Ülkemizde güç tutkusunun en etkili sergilendiği yer yönetici koltuklarıdır ve bu makamlara Kur'ani yönetim modellerinden birisi olan liyakat usulüne göre oturulmadığı gibi koltukların geçici olduğu, verimli olduğu düşünüldüğünde kalkmanın da gerekliliği bilinci yoktur.

7. Alanımdaki güncel araştırma bulgularını, yönetimin işine gelse de gelmese de, doğru bir şekilde sunacağım. Başkaları gerçeğe aykırı beyanlarda bulunduğunda onlara meydan okuyacağım.

8. Hakikat, nesnellik, özgür araştırma ve akılcı tartışma gibi akademik değerlere bağlılığım konusunda çekingen davranmayacağım. Başkaları bu değerlere aykırı davrandığında onlara meydan okuyacağım.

9. Bir üniversite yöneticisi olarak öğrencilerimi, öğretim üyelerimi ve akademik olmayan personelimi koruyacağım. İtibarsız addedilen gruplara üye oldukları ya da tehlikeli addedilen görüşler dile getirdikleri bahanesiyle hedef gösterilen bireylerin ihraç edilmelerine, işten kovulmalarına, disiplin cezası almalarına, taciz edilmelerine veya marjinalize edilmelerine izin vermeyeceğim.

10. Diğer kurumlardaki meslektaşlarımın yanında duracak, onların haklarını ve özgürlüklerini savunacağım.

11. Benimkinden farklı politik görüşleri benimsemiş olanlar da dahil olmak üzere derslerimi alan tüm öğrencilerime not verirken ve onlarla girdiğim her türlü ilişkide adil ve önyargısız davranacağım.[1]

Yine iş yerinde ast üst ilişkisinde de çoğu zaman üst, astına çeşitli yönlerden baskılar kurarak, astına sorumluluğunun üzerinde yükler yükleyerek ve vicdani olmayan haksız davranışlarla çalışanını tabiri caizse ezmeye çabalar. Çünkü ülkemizde sistem üstün astını ezdiği, gücün ezme aracı olarak kullanıldığı sistemdir ve bunu istisnalar dışında patron-çalışan, akademisyen-öğrenci, yönetici-vatandaş arasında ezen ezilen ilişkisi açısından görmekteyiz.

Sorun, gücün elde ediliş biçiminin legal olup olunmadığı ile ilgilenilmemesinin yanı sıra gücün adaletli kullanma gerekliliğinin atlanmış olmasıdır. Güce boyun eğdirilenler ya da eğenler güce tapmaya başlayıp çözümün onu kutsayıp ele geçirmenin ve kendi tekelinde sorumsuzca kullanmakta olduğunu düşünürler. Bu durumda kullanma kılavuzunda gücün kendinden yana, başkasına karşıt kullanılması gerektiği yazılıdır.

Ortak İyinin İktidarı Mı? İktidarın Gücü Mü?

Ülkemizde güç tutkusunun en etkili sergilendiği yer yönetici koltuklarıdır ve bu makamlara Kur'ani yönetim modellerinden birisi olan liyakat usulüne göre oturulmadığı gibi koltukların geçici olduğu, verimli olduğu düşünüldüğünde kalkmanın da gerekliliği bilinci yoktur. Dolayısıyla ortak iyinin iktidarında Kur'an'ın yönetim ilkelerinin bulunması gerekirken

1. *Inside Higher Ed*, Values for the Trump Era, 30 Kasım 2016

güç iktidarında ise biz yapıyorsak doğru yaparız ve bunu yaparken izlediğimiz her yol mubahtır mantığı ön plana çıkmaktadır. Bunu kimi zaman dini kullanarak (biz dindarız, ne yapıyorsak din hizmeti için yapıyoruz, yaptıklarımız dinsiz kesime karşı yanlış dahi olsa mubahtır çünkü Allah bizimledir, bizimle olmasa niye bizim yönetimimizin seçilmesini nasip ediyor diyerek) yapmaktalar, kimi zaman da bazı eski liderleri, akımları put edinerek akıl süzgecinden geçirmeden yapmaktalar.

Eski liderleri, akımları, ideolojileri, dini kullanan gruplar gücün iktidarı sistemini put edinmiş ve bu sistemden beslenen menfaatçiler olarak ortak iyinin iktidarını (adalet, hakikat, ehliyet, merhamet, ortak akıl gibi Kur'ani yönetim ilkelerini) benimsemezler. Gücün iktidarına inananlar ne kisve altında olursa olsun önce her yol mubah mantığında güçlenmeyi hedefleyip gücü ele geçirdiğinde ise yine ezme doğrultusunda kullanır.

Hacda Arafat'a çıkıp vakfe duasında dururken iki buçuk milyona yakın hacının iki buçuk milyona yakın farklı ruh hâlinde olduğunu düşünebiliriz. Tövbenin, yapılan yanlışların özeleştirisini yapıp pişmanlıkla bir daha tekrarlamamak olduğunu bilerek baktığımızda yüzde kaç insanın tövbesi yaşantısına yansıyor diye sorabiliriz. Tıpkı yoluna devam eden kitap yüklü eşekler gibi. "Tevrat'ı taşıma sorumluluğu kendilerine verilip de onu taşıma sorumluluğunu yerine getirmeyenlerin durumu, kitaplar yüklenmiş (fakat sırtındakinin değerinden bihaber olan) eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan toplumun temsil ettiği şey ne kötüdür! Ve Allah zalim bir topluma rehberliğini bahşetmez." (Cum'a 62:5) Doğruları kaynağından dahi bilsek insanlara söyleyip kendimiz gereğini yerine getirmiyoruz.

"Allah'ın şu müjdesini ilet: 'Ey hadlerini aşıp kendilerini israf eden kullarım! Allah'ın rahmetinden asla umut kesmeyiniz! Allah bütün günahları affedebilir: çünkü O, evet O'dur mutlak bağışlayıcı, sonsuz rahmet kaynağı!'" (Zümer 39:53) Tövbenin en kötü günahlardan bile dönüş kapısını açan davranış olduğunu bildikleri hâlde bu eylemi sadece günah çıkarmak ve sonra hazlarının emrettiğini yaşamak olarak algılayıp hayatına devam etmekte olan insanlar tövbenin bize verilmiş olan büyük lütfunu ıskalayıp yaşamsal hazları uğruna her an ölüp ahirete günahkâr gitme riskini göze almışlardır. Bu durum güçlü hissetmek adına yaşanılan hazzın uyuşturucu etkisine girmek değil de nedir?

Kur'an'ın Gücü Yönetim İlkeleri

"Günümüzdeki devlet modeli, İslam'ın devletle ilgili olmayan bireysel hükümlerini üzerine almamalıdır. Bireysel hükümleri kişilerin gönüllü kabulleniş ve

Gücün iktidarına inananlar ne kisve altında olursa olsun önce her yol mubah mantığında güçlenmeyi hedefleyip gücü ele geçirdiğinde ise yine ezme doğrultusunda kullanır.

yaşayışlarına bırakmalıdır. Devlet ortak iyiyi gerçekleştirecek bir kurum olarak İslam'ın ortak iyiye yaptığı esaslı ve ısrarlı vurguyu görmezlikten gelmemelidir. Bunlar da esas itibarıyla beş temel Kur'ani ilke ile ifade edilmiştir: adalet, emanet, ehliyet, meşveret, maslahat. Yani taraf-sızlık hâlinde, denge durumunda durmak ve herkese hakkını vermek (adalet); kullandığı otoritenin vekaleten verildiğini, geçici olduğunu ve güven esası üzerinde yükseldiğini unutmamak (emanet); devlet işlerini bilgili, yetenekli, ahlâklı, uzmanlaşmış kişilere vermek (ehliyet); devlet-millet ilişkisini açıklık, şeffaflık ve katılımcılıkla yürütmek (meşveret) ve ortak iyiyi emredip ortak kötülükle mücadele ederek kamu yararını gözetmek (maslahat)."[2]

Devlet yönetim ilkelerini içeren ayetlerden sadece birkaç örnek vermek gerekirse:

"Şüphe yok ki Allah, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adâletle hüküm vermenizi emrediyor. Allah size ne de güzel öğüt veriyor; zira Allah akıl sır ermez bir biçimde her şeyi işiten, her şeyi görendir." (Nisa 4:58)

"Siz ey iman edenler! Kendinizin, ebeveyninizin ve akrabanızın aleyhine de olsa, Allah için hakka şahitlik yaparak daima adâleti tesis etmeye çalışın. O kimse zengin olsun fakir olsun, Allah'ın hakkı onların her birinin önüne geçer. O hâlde kendi arzularınıza uymayın ki adâletten uzaklaşmayasınız. Ama eğer ağzınızı eğip bükerek hakikati çarpıtırsanız ve(ya) şahitlikten kaçınırsanız, bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Nisa 4:135)

"Siz ey iman edenler! Allah için, hakkı ayağa kaldırarak adâletin timsali olun ve birilerine olan nefretiniz sizi adâletten sapmaya sevk etmesin! Âdil olun, bu Allah'a karşı sorumluluk bilinci olan takvaya daha yakındır: Artık Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun! Şüphe yok ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Maide 5:8)

"Yine onlar Rablerinin (davetine) koşarlar, namazı hakkını vererek eda ederler, toplumsal işlerini aralarında danışma yoluyla görürler ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden harcarlar." (Şura 42:38)

"Öyleyse sizler hayra çağıran, meşru ve iyi olanı öneren, kötü ve yanlış olandan da sakındıran bir ümmet olun! İşte onlar, evet onlardır sonsuz mutluluğa erenler." (Al-i İmran 3:104)

"Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; iyi ve doğru olanı teklif eder, kötü ve yanlış olandan sakındırırlar ve hayırda

2. İhsan Eliaçık, *Adalet Devleti*

birbirleriyle yarışırlar: İşte bunlar da aktif iyi olanlardır." (Al-i İmran 3:114)

Peki Gücü Yönetmede Ne Aramalıyız?

Yaşantımızda güç yönetimini ortak iyinin yönetimi olarak görmek istiyorsak toplumları ortak iyiye, güzele yönelten bir anlayışı benimsememiz gerekir. Bu anlayış da kendimizle yüzleşip inandığımız Kur'ani ilkeleri yaşantımıza uygulama gayretiyle ailemizden, yakınlarımızdan başlayarak insanlara rol model olmayı hedefleyerek gerçekleşebilir. Bu anlayışta olup çabalamaya başlamazsak Rad Suresi 11. ayetin (Hiç kuşkusuz bir toplumun bireyleri kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe Allah o toplumun gidişatını -kendiliğinden- değiştirmez) tecellisinin en yakın şahitleri olmaya devam ederiz. Ancak güç yönetiminin Kur'ani yönetim ilkelerinden alınması gerektiğini savunup ilkeli yöneticiler çıkarma arayışında, yöneticilerin ilkesiz güç sarhoşluğuna kapılmış hâldeki yönetimlerine taviz vermeyen toplumlar kaliteli yaşam standardı yüksek bir ülkede iç huzurlarıyla hayatlarını sürdürürler. Önce aynaya bakıp yüzleşmemizi devam ettirmemiz duasıyla…

Devlet ortak iyiyi gerçekleştirecek bir kurum olarak İslam'ın ortak iyiye yaptığı esaslı ve ısrarlı vurguyu görmezlikten gelmemelidir. Bunlar da esas itibarıyla beş temel Kur'ani ilke ile ifade edilmiştir: adalet, emanet, ehliyet, meşveret, maslahat.

Richard Sennett, "Otorite", Çev.: Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2011, İstanbul. 209 s

Otorite Algısında Değişen Dinamikler:

Richard Sennett'in Otorite Kitabı Üzerine Bir İnceleme

HATİCE İ. ERDEM

Giriş

Otorite, toplumların yapı ve işleyişinde temel bir kavram olarak tarih boyunca merak ve anlam arayışına yol açmıştır. Felsefi, sosyolojik ve psikolojik açıdan ele alındığında otoritenin doğası ve sınırları hakkında farklı toplumlar arasında farklı anlayışlar geliştirilmiştir. Günümüzde, otorite algısında belirgin değişimler yaşanmaktadır ve özerklik arayışı giderek güç kazanmaktadır. Bu makale, Richard Sennett'in 1980 yılında yayınlanan *Otorite* adlı eserine dayanarak otoritenin modern toplumda nasıl algılandığına ve değişen karakterine odaklanacaktır. Ayrıca makalede Sennett'in analizine dayanarak otoritenin sosyal bağlar ve bireylerin özerklik arayışıyla nasıl etkileşimde olduğu ve günümüzdeki bağlarla nasıl ilişkilendirildiği incelenerek otoritenin meşruiyeti, kabulü ve değişen algısı üzerine düşünceleri tartışmaya açılacaktır. Günümüzde, otorite algısındaki değişimin altında çeşitli etmenler yatmaktadır.

Toplumda, acıların yüceltilmesi ve kabul edilme yaygarası gibi dinamikler, toplumsal dönüşümlere yol açmaktadır. Bu nedenle, otorite kavramının anlamı ve toplumdaki rolü sürekli olarak yeniden değerlendirilmelidir. Otorite ve özerklik arasındaki dengenin sağlanması; toplumların daha adil, özgür ve uyumlu bir yapıda gelişmesini sağlayacaktır. Richard Sennett'in *Otorite*si, Amerikalı filozoflar arasında özel bir ilgi uyandıran ve otorite kavramını anlamak için değerli bir kaynaktır. Kitap, otoritenin sosyal bağlar ve özerklik arayışıyla nasıl etkileşimde olduğunu incelerken günümüzdeki otorite algısındaki değişimleri de vurgulamaktadır.

Otorite ve Değişen Algısı

Otorite kavramı, meşru kabul edildiğinde toplum tarafından kabul görürken günümüzde Sennett'in işaret ettiği gibi artık "meşru olduğuna inanmadığımız güçlü figürlere" ilgi duymaya başlamışızdır. Toplumlar, otorite figürlerine olan hoşnutsuzlukları tarafından bir arada tutulurken aynı zamanda otoriteye karşı itaatsiz bir bağımlılık içinde yaşamaktadır. Otoriteyi tanıdığımız hâlde ona karşı çıkmak, aslında "otoritenin acıklı hâli"nin bir parçasıdır. Bu durumda, toplumların özgürlük şanslarını yok ederek kendi kendilerine otorite kurma eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde otorite algısının değiştiğine dair birçok örnek görmek mümkündür. Geçmişte insanlar, toplumun otorite figürlerine olan saygıyı ve kabulü daha kolay gösterirken günümüzde otoriteye karşı bir hoşnutsuzluk artışı gözlenmektedir. Örneğin siyasette ve yönetimde otorite sahibi kişilere karşı duyulan güven ve inanç azalmış, toplumda şeffaflık ve hesap verilebilirlik beklentileri artmıştır. Bu durum, sosyal medyanın ve internetin yaygınlaşmasıyla birleşince bireylerin otoriteye sorgulayıcı bir yaklaşım benimsemelerini kolaylaştırmıştır.

Kitabın keşfetmeye başladığı sorun, insanlar toplumsal olarak kendilerine benzemeyen insanlardan kaçınma eğilimindeyken toplumun maddi, ekonomik, ırksal, etnik ve dinsel açıdan her zamankinden daha karmaşık hâle gelme eğiliminde olduğu fikridir. Sennett'e göre modern siyaset, "karmaşıklık yerine kabile siyasetini teşvik ederek" birlik ve benzerliği vurgulamaktadır. Modern toplumun duygusal bağlarında her şey yolunda değildir. Geleneksel otorite figürlerine olan saygı ve kabul düzeyi azalmış, insanlar artık otoriteyi sorgulayıcı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Özellikle sosyal medyanın ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte bireylerin otoriteye karşı hoşnutsuzluğu artmış ve alternatif otorite biçimleri arayışı güçlenmiştir. Özerklik, bireylerin kendi benliklerini ifade etme ve anlamlandırma ihtiyacının bir sonucu olarak önem kazanmıştır.

dar başkalarına karşı belirli bir ahlaki tutum ve paylaşılan idealler meselesi olmadığıdır. Sennett'e göre iş birliği, toplumsal ritüellerle aktarılan somutlaşmış bir zanaattır. Çağdaş toplumun sorunu, yalnızca insanları başkalarıyla bağ kurmaya teşvik eden geleneksel ritüellerin birçoğunun zayıflaması değil aynı zamanda onların yerini alan ritüellerin de -yüz yüze olmayan ekip ve proje çalışması, Facebook v.b.- iş birliği zanaatını baltalama eğiliminde olmasıdır.

Sennett'in vurguladığı önemli bir nokta, yalnızlık ve otorite arasındaki karmaşık ilişkidir. Yalnızlık, bazen arzu edilen bir durum olarak görülse de insanların kendilerine zarar verici davranışlara eğilimli olabileceği bir alan olabilmektedir. Özellikle yalnızlık, acı ve kaçış arayışlarına neden olmakta ve insanları yalnızlığın yarattığı acıdan kaçmak için sahte ilişkilere yönlendirmektedir. Bu durum, özellikle bağlantı kurmaya yarayan ritüellerin ardından birlik duygusunun kaybolmasıyla ortaya çıkmaktadır. Kolektivitenin bittiği yerde özerklik kendi otoritesini ilan etmekte, eylemsel birliğin yerini benlik ve kendilik alarak gayrimeşru otorite biçimleri olarak görülmektedir. Kitabın temel argümanı, iş birliğinin bir beceri meselesi olduğu kadar başkalarına karşı belirli bir ahlaki tutum ve paylaşılan idealler meselesi olmadığıdır. Sennett'e göre iş birliği, toplumsal ritüellerle aktarılan somutlaşmış bir zanaattır. Çağdaş toplumun sorunu, yalnızca insanları başkalarıyla bağ kurmaya teşvik eden geleneksel ritüellerin birçoğunun zayıflaması değil aynı zamanda onların yerini alan ritüellerin de -yüz yüze olmayan ekip ve proje çalışması, Facebook v.b.- iş birliği zanaatını baltalama eğiliminde olmasıdır.

Sennett, otorite konusunu ele alırken Hegel'in düşüncelerine de atıfta bulunur. Hegel, otoritenin günlük yaşamda nasıl daha az aşağılayıcı ve daha özgür hâle gelebileceğine dair bir yolculuğu tanımlar. Bu yolculuk dört aşamadan oluşur: red, özerklik, sahte metaforlar ve paternalizm bağları. Sennett, modern toplumda var olan gayrimeşru otorite biçimlerini bu aşamalar aracılığıyla ele alır ve otoritenin daha meşru bağlarla nasıl ortaya çıkabileceğini gösterir. Otorite, toplumun işleyişinde önemli bir rol oynar ve meşruiyeti üzerine düşünmek önemlidir. Sennett'in analizinde, modern toplumda otoritenin meşruiyeti çeşitli bağlarla ilişkilendirilir. Özerklik arayışı ve reddetme bağları gibi gayrimeşru otorite biçimleri,

otoriteye karşı duyulan hoşnutsuzluğun bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte toplumun daha meşru bağlar ve bağlantılar kurma çabalarıyla otoritenin meşruiyeti arttırılabilir ve daha sağlam bir temel oluşturulabilir.

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, iş birliğinin siyasette nasıl şekillendiğini özetlemektedir. Sennett başlangıç noktası olarak 1900 yılındaki Paris Evrensel Sergisi'ni kullanmaktadır. Bize anlatıldığına göre sergi, çoğunlukla Avrupa ve ABD'deki sanayi toplumlarının zaferinin bir kutlamasıdır. Yine de fuarın bir bölümü bir yan sokakta, bu zaferin ortaya çıkardığı insani meselelere ayrılmıştır. Fuarın bu bölümü "Sosyal Sorun" olarak adlandırılmıştır. Sennett, sosyal sorular odasına katkıda bulunanların hepsinin ortak bir düşmanı paylaştığına dikkat çekmektedir: "çağlarının yükselen kapitalizmi, onun eşitsizlikleri ve baskıları". Ayrıca, bu düşmanla ve onun kötülükleriyle mücadele etmenin yolunun insanlar arasındaki iş birliği olduğu temel fikrini de paylaşmaktadır. Ona göre sadece iş birliği yoluyla bir dayanışma duygusu tesis edilebilirdi. Ancak iş birliği ve dayanışmanın nasıl sağlanacağı konusunda bölünmüşlerdi. Örneğin Almanlar merkezi sendikalara dayanan yukarıdan aşağıya bir yaklaşıma inanırken Amerikalı temsilciler yerel atölyelerde gönüllü katılıma dayanan aşağıdan yukarıya bir yaklaşımı savunuyordu.

Özerklik Arayışı ve Kendilik Otoritesi

Günümüzdeki devrimci kahraman, Sennett'in ifadesiyle "özerk kişi"dir. Özerk insan, otoritenin baştan çıkarıcılığını reddeder ve kendi yasasına göre yaşar. Freud'un teslim olma ya da gerileme tutkusu olarak gördüğü şeye karşı çıkan özerk insan, inanmamak için yaşar ve resmi düzene karşı öfkelenir. Toplumda bir kabul edilme yaygarası yaşandığı için özerk insanın kendine özgü bir yer arayışı ve kimliğinin keşfi önemli hâle gelir. Özerklik arayışıyla ilgili örnekler de çeşitli alanlarda gözlemlenebilir. Günümüzde bireyler geleneksel, toplumsal yapıların dışına çıkarak kendi benliklerini anlamlandırma ve ifade etme konusunda daha özgürdürler. Özellikle sanat, müzik ve edebiyat gibi alanlarda özerklik arayışıyla ortaya çıkan eserler ve sanatçılar, toplumun dikkatini çekmekte ve ilgi görmektedir. Aynı zamanda bireylerin kariyer seçimlerinde de özerklik önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel iş modellerine bağlı kalmak yerine, kendi yeteneklerini sergileyebilecekleri ve yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri iş alanlarına yönelme eğilimindedirler.

Acıların Yüceltilmesi ve Toplumsal Dönüşümler

Otorite ve acıların yüceltilmesi, toplumsal dönüşümleri tetikleyen önemli unsurlardır. Toplumda gözlemlenen eşitsizlikler,

adaletsizlikler ve acılar; sosyal hareketlerin ve mücadelelerin kaynağı olabilir. İnsanların çektikleri acılar, toplumun duygusal tepkisini uyandırarak adalet ve eşitlik için dönüşümlere zemin hazırlar. Bu bağlamda otoritenin meşruiyeti ve kabulü, toplumsal dönüşümleri ve ilerlemeyi etkileyen önemli bir faktördür. Sennett, acının yüceltilmesinin romantizmin ahlaki temelini oluşturduğunu belirtir. Toplumda, acı çekmemizi ahlaki olarak meşrulaştırıldığımızı düşünürüz. Acıların yüceltilmesi, toplumdaki adalet, hak ve yetki sorularını düşünmeyi haklı çıkarmak için bir yaralanma, bir acı arayışına yol açar. Bu noktada, insanların kendi acılarına komplo kurduğu bir düzeye ulaşılmış olur. Acı çekmenin gerçekleri görmemizi sağladığı düşüncesi, R.D. Laing'in şizofreni ve Jean-Paul Sartre'ın işçilerin dehşet yaşadığı düşüncesi gibi toplumsal dönüşümleri de beraberinde getirmektedir.

Acıların yüceltilmesi, toplumsal dönüşümleri tetikleyen önemli bir unsurdur. Özellikle insan hakları mücadeleleri ve sosyal adalet hareketleri, insanların çektikleri acıları görünür kılarak toplumda farkındalık yaratır. Örneğin ırkçılıkla mücadelede öne çıkan siyahilerin, tarih boyunca çektikleri acıların toplumun duygusal tepkisini uyandırarak adalet ve eşitlik için dönüşümlere zemin hazırladığı görülmüştür. Benzer şekilde kadın hareketleri ve azınlıkların mücadeleleri de acıların yüceltilmesiyle toplumda büyük dönüşümler gerçekleştirmiştir. Bu tür hareketler, insanların çektikleri acıları dile getirerek toplumsal bilinci artırır ve değişim için önemli bir itici güç oluşturur.

Sonuç

Günümüzde otorite algısındaki değişimler, özerklik arayışının güçlenmesi ve acıların toplumsal dönüşümleri tetiklemesi toplumun gelişimini ve dönüşümünü şekillendiren önemli etmenlerdir. Bu bağlamda toplumsal değişimin ve ilerlemenin sağlanması için otorite ve özerklik arasında dengeli bir ilişkinin kurulması, acıların yüceltilmesiyle de toplumsal farkındalığın artırılması önemlidir. Otoritenin meşruiyeti ve kabulü, toplumsal dönüşümleri ve ilerlemeyi etkileyen önemli bir faktördür. Bu bağlamda otorite ve bağlar konusundaki tartışmalarımız, toplumsal ilişkileri ve dönüşümleri anlamak için kritik bir adım oluşturmaktadır.

Kitap, birlikte yaşamayı ve çalışmayı neden giderek daha zor bulduğumuzu ve bu konuda neler yapabileceğimizi açıklamaya çalıştığından daha geniş siyasi ve ekonomik eğilimlerin bu koşulları nasıl etkilediği konusunda şaşırtıcı derecede az şey ortaya koymaktadır. Sennett, iş birliğinin yapısal veya makro koşullarını tartışmaya en çok kitabın ikinci bölümünde yaklaşarak, burada genişleyen eşitsizlikleri

modern toplumda iş birliğinin azalmasının en önemli nedenlerinden biri olarak tanımlar. Yine de ekonomi politiğin kendisini değil daha ziyade iş birliği için sosyal-psikolojik kapasitelerimizi nasıl olumsuz etkilediğini tartışır. Büyük eşitsizliklerin olduğu bir toplumda yetişmenin çocukları nasıl etkilediğini açıklayan bir bölüme on sayfa ayırır. Ancak bu bölüm eşitsizliklerin neden bu kadar büyük olduğu ve bunları gidermek için ne yapılabileceği konusunda çok az fikir vermektedir. Bu eleştiri, Sennett'in siyasi eylemin yerel düzeyde başlaması gerektiği yönündeki siyasi mesajıyla ilgilidir. Ona göre asil bir ideolojinin gerçekleşmesi için çabalamak yerine farklılıklarımıza rağmen karşılıklı anlayış için çaba göstermeliyiz. Sennett, David Cameron'ın gönüllüler tarafından yürütülen sosyal rehabilitasyon üzerine kurulu "Büyük Toplum" konseptini eleştirir. "Koloni gibi yerel topluluk da zenginlikten mahrum bırakılıyor ve kendi çabalarıyla bunu telafi etmesi söyleniyor" diye yazar. Sennett'e göre, "sosyal ikilem" kapitalizmin hastalıklarından biri olmaya devam etmektedir. Ancak bireyler arasında yönetilen birlik şeklindeki dayanışma, bu adaletsizliklere her zaman olduğundan daha az çözüm getirmektedir. La Rochefoucauld'un şu sözünü aktararak bitirir: "Birbirimizden farklıyız çünkü kendi içimizde bölünmüş durumdayız: Hadi konuşalım!" Sennett, farklı düşüncelerin bir aradalığına karşı diyaloğu önerir. Ona göre diyalog yerel topluluklardaki tartışmaların aksine bir çözüm değilse bile bir araç ve bir başlangıç noktasıdır.

Yükselen Otoriterlik ve Güç Tutkusu

ALİM KINIK

Giriş

Otoritenin doğuşu, insanın düzeni sağlamak ve güvende hissetmek için liderlik veya otorite figürlerine ihtiyaç duymasıyla başlamış olabilir. Tarihsel süreçte otorite; baba, kabile/klan lideri, dini önder, siyasi karakter, kral, imparator, diktatör v.b. tarafından temsil edilmiş.

Gelenek, kontrol arzusu, belirsizlik, istikrarsızlık, güç istenci, bazı ideolojilerin ve bazı dinlerin otoriterlik eğilimlerini teşvik etmesi -örneğin, otoriter politik ideolojilere veya dini dogmalara sahip olanlar, otoriteye itaat etmeyi önemseyebilirler- toplumsal hiyerarşi, kültürel faktörler otoriterlik eğilimlerini etkileyebilir.

Tarihte otoriterlik, bazen toplumsal huzuru sağlama amacıyla savunulmuş olsa da genellikle bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan veya insanî hakları ihlal eden bir yaklaşım olarak eleştirilmiştir.

Otorite Kaynakları

Otorite, toplumda güç ve kontrol sağlayan bir yapı veya kişidir. Tarihsel olarak, sınıf mücadelesi ve ekonomik eşitsizlikler otoritenin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış. Otorite, burjuvazi/seçkinler/havas tarafından emekçiler/düşkünler/avama karşı kullanılabilir ve sınıf mücadelesi bu otorite ilişkilerinin temelini oluşturabilir.

İktidar, din, etnisite, cinsiyet gibi diğer sosyal ve kültürel dinamikler de otorite ilişkilerini etkileyebilir. Otoriterlik eğilimi daha çok dinin yorumundan ve iktidarın karakterinden kaynaklanabilir.

Dinin yorumu; din (gönüllü ya da gönülsüz itaat üzerine kurulu), birey ve toplum üzerinde kontrol sağlamak, ahlâk sistemini uygulatmak, ritüel hiyerarşisini sürdürmek için güçlü bir otorite figürüne ihtiyaç duyabilir. Dinin ortaya koyduğu inanç sistemine bağlı olanlar (kâhin, ruhban, ahbar, şeyh, gavs, mehdi, mesih gibi)

otoriteye ve güce daha fazla önem verebilirler. Dinin yorumunda otoriter eğilimlerin yükselmesi, bireylerin dini liderlere veya kurumlara sorgulamadan, iradesine başvurmadan itaat etmelerine ve otoriteye bağlılık göstermelerine yol açabilir.

İktidarın karakteri: Güç ve kontrol mekanizmalarını kullanmaya yatkın iktidarlar, güçlü lider figürü üzerinden yürüme imkânı bulduklarında, ifade özgürlüğünü kısıtlama, sivil toplumu denetleme, ideolojik yayılmacılık, muhalefeti sindirme gibi unsurlarla otoriterlik yüzlerini daha fazla öne çıkarabilirler. Otoriter bir iktidar ile özgürlükler arasında genellikle negatif bir korelasyon var. Egemen bir zihniyetin dışa vurumu şeklinde tezahür eden otoriter iktidarlar, toplumun farklı grupları arasında ayrımcılığın artmasına, hoşgörüsüzlüğün yayılmasına ve adaletsizliklerin derinleşmesine neden olabilir. Beklenti; iktidarın demokratik, hesap verebilir, şeffaf ve katılımcı olması, özgürlükleri koruyan ve ortak değerleri teşvik eden bir anlayışa sahip olmasıdır.

Zamanın Kalıbı

Günümüz, otoriter rejimlerin dolayısıyla otoriter liderlerin yükselişi ve popüleritesinin arttığı bir dönemdir. Liberal politikaların etkisiyle ekonomik eşitsizliklerin artması, toplumsal huzursuzluklara ve hoşnutsuzluğa neden olmaktadır. Ayrıca, yerinden edilmeler ve göç hareketleri gibi sorunlar da toplumsal dinamikleri etkilemektedir.

Bu hoşnutsuzluk, bazı toplumlarda otoriter liderlere yönelme eğilimini tetiklemektedir. Bu toplumlarda korku, belirsizlik ve kültürel çatışmalara yol açabilir.

Otoriter liderler, bu tür durumlarda sık sık ortaya çıkabilir güçlü liderlik vaatleriyle, milli-dini veya aşırı söylemlerle toplumun güvenlik endişelerini istismar edebilir ve toplumların güvenini kazanabilir, hatta istikrar sağlama söylemleriyle insanların güvende hissetme arzularını sömürebilirler.

Özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin ikincil hâle gelmesi, otoriter rejimlerin yükselişinde rol oynayabilen bir diğer etkendir. Otoriter liderler, bu değerleri sınırlayarak veya baskılayarak, toplumlarda kontrol ve otorite sağlama amacı güdebilirler. Ayrıca kitle iletişim araçlarının kontrolü, otoriter rejimlerin ve güç odaklarının propaganda ve sansür mekanizmalarıyla gerçekleştirilir.

Faşist ve totaliter ideolojiler, özgürlük (irade) ve otonomi (bağımsızlık) değerlerine önem vermezler. Bu ideolojiler genellikle otoriter bir yapıya sahiptir ve bireyin iradesini kısıtlayan, toplumun kontrolünü ve disiplinini sağlamaya odaklanır. Faşist ideolojiler, devletin ve liderin otoritesini vurgulayarak bireyleri toplumsal bir amaca tabi kılarlar.

Faşizm, politik bir ideoloji olarak kabul edilir ve radikal milliyetçilik, otoriter liderlik, toplumsal hiyerarşi ve şiddet eğilimleri gibi unsurları içerir. Faşizmin bazı dinlerle ideolojik benzerlikleri olabilir ve dini semboller ve söylemler kullanabilir.

Umberto Eco'ya göre, faşizm anti-entelektüel bir harekettir ve totaliter bir ide-

Dinin yorumunda otoriter eğilimlerin yükselmesi, bireylerin dini liderlere veya kurumlara sorgulamadan, iradesine başvurmadan itaat etmelerine ve otoriteye bağlılık göstermelerine yol açabilir.

Bu çerçevede, "yükselen otoriterlik ve güç tutkusu" fenomeni, hegemonik iktidarın ideolojik etkileşimler ve devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla toplumda yayılan otoriter düşüncelerin sonucu olarak değerlendirilebilir.

oloji olarak kabul edilebilir. Eco, faşizmin kökenlerini şu faktörlere bağlamaktadır: ulusal krizler, toplumsal hoşnutsuzluklar, ekonomik durgunluk, kolektif bir kimlik arayışı, lider kültü ve karizmatik lider figürleri, şiddet eğilimleri, düşmanlık ve ayrımcılık. Eco'ya göre, faşizm çağdaş toplumların karmaşıklığından-çok kültürlülüğünden rahatsız olan bireylerin arayışları sonucunda ortaya çıkar.

İnsanın ve insan haklarının aşağılanması tarih boyunca farklı zamanlarda ve farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Kolonyalizm, soykırımlar, ulusalcılık, küreselcilik, evrenselcilik gibi saiklerle totaliter rejimler insan haklarını aşağılamışlardır. Aynı zamanda, terörizm, göç hareketleri, ekonomik krizler ve güvenlik endişeleri gibi faktörler de otoriter rejimlere destek sağlayabilir. Bireyler, istikrar ve güvenlik arayışıyla otoriter liderlere yönelebilir ve özgürlüklerin ikincil planda kalmasını kabul edebilir.

Otoriter rejimler, basın özgürlüğünü kısıtlar ve haberlerin sansürlenmesini sağlar. Eleştirel veya muhalif haberlerin yayınlanması engellenir ve hükümetin hoşgörmediği bilgiler gizlenir. Böylece, halkın gerçekleri öğrenme hakkı sınırlanır ve otorite tarafından kontrol edilen bir bilgi akışı oluşturulur.

Hegemonya Araçları

Gramsci'nin *hegemonya* kavramı, iktidarın sadece zor kullanma ile değil aynı zamanda ideolojik ve kültürel etkileşimlerle de sağlandığını ileri sürer. Otoriterlik ve güç tutkusu, hegemonik iktidarın belirli bir ideoloji ve kültürel yapıyı dayatmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu ideoloji ve kültürel yapı, toplumun büyük bir kesiminde kabul görmüş ve normalleşmiş bir şekilde otoriterlik ve güç arayışını meşrulaştırabilir.

Althusser, ideolojik devletin aygıtları kavramıyla devletin, ideolojik etkileşimler ve aygıtlar aracılığıyla toplumun düşünce ve davranışlarını şekillendirdiğini öne sürer. Bu aygıtlar medya, eğitim sistemi, kültürel kurumlar gibi farklı alanları içerir. Otoriterlik ve güç tutkusu, ideolojik devletin aygıtlarının etkisiyle yaygınlaşabilir ve bireylerin düşüncelerini kontrol etme, toplumu tek tip bir ideolojiye yönlendirme amacını güdebilir.

Bu çerçevede, "yükselen otoriterlik ve güç tutkusu" fenomeni, hegemonik iktidarın ideolojik etkileşimler ve devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla toplumda yayılan otoriter düşüncelerin sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu düşünceler, bireylerin güçlü liderlere ihtiyaç duymasını, otoriter yönetim biçimlerini meşrulaştırmasını ve toplumun genelinde otoriterlik ve güç arayışını normalleştirmesini teşvik edebilir.

Otoriter rejimler, kitle iletişim araçlarını kullanarak kendi ideolojilerini yaymak, halkı manipüle etmek ve muhalif sesleri bastırmak amacıyla propaganda yaparlar. Medya organlarının kontrol altına alınması veya devlet eliyle manipüle edilmesi, topluma tek taraflı bilgi sunarak özgür düşünceyi engellemeyi hedefler.

Otoriter rejimler, basın özgürlüğünü kısıtlar ve haberlerin sansürlenmesini sağlar. Eleştirel veya muhalif haberlerin yayınlanması engellenir ve hükümetin hoşgörmediği bilgiler gizlenir. Böylece, halkın gerçekleri öğrenme hakkı sınırlanır ve otorite tarafından kontrol edilen bir bilgi akışı oluşturulur. Otoriterlik ve güç tutkusu bütün bu çıkışlarıyla alternatif bir modernite inşa etmektedir.

Trend Eğilimler

Sağ otoriter rejimlere dönüşün arkasında, bazı ortak eğilimler ve faktörler gözlemlenebilir. Bunlar popülist bir retorik, karizmatik liderlik kültü, mukadesatçı bir kimlik, göç-kriz gibi belirsizliklerin yarattığı toplumsal hoşnutsuzluklar, merkezi otorite talebi gibi faktörlerdir.

F. Finchelstein, faşizmin popülizme dönüşmesi konusunda şunları söylemektedir: Faşist ideolojinin temel özelliklerinden bazıları, lider kültü, milliyetçilik, otoriter yönetim ve düşmanlaştırma gibi unsurlar, popülist liderler ve hareketler tarafından benimsenebilir. Faşizmin popülizme dönüşmesi, popülist liderlerin otoriter eğilimler göstermesi, demokratik kurumları zayıflatması ve toplumda kutuplaşmayı artırması anlamına gelmektedir.

Popülist liderler, genellikle "biz" ve "onlar" ayrımı yaparak toplumu kutuplaştırır ve "öteki"ni düşmanlaştırır. Söylemlerinde milliyetçilik ve din vurgusu yapar, "halkın sesi" olduklarını iddia eder, güçlü liderlik ve otoriter yönetim tarzını benimser ve demokratik kurumları sınırlayabilir.

Bu dönüşümde medyanın rolü de önemlidir. Popülist liderler, medya üzerinde kontrol sağlamaya çalışabilir ve haber yayınlarını manipüle ederek kendi mesajlarını yayma ve muhalif görüşleri baskılama eğiliminde olabilirler. Bu şekilde, toplumda farklı seslere erişim kısıtlanabilir ve otoriter liderin mesajı daha yaygın hâle getirilebilir.

Bu durum toplumdaki güç dengelerini ve demokratik değerleri tehlikeye atabilir. Bu nedenle, faşizmin popülizme dönüşmesi endişe verici bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Erich Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri* metni bağlamında, otoriter liderlerin psikolojik olarak yıkıcı bir kişilik yapısına sahip olduğunu ve güç arzularının sonucunda toplumlara zarar verdiklerini savunur.

Sağ popülizm; toplumda güçlü bir lider figürünü vurgulayan, milliyetçilik, etnik ayrımcılık, militarizm, otoriter eğilimler ve göçmen karşıtlığı gibi unsurları içeren bir siyasi akımdır.

"Yerli ve millilik" söylemi; genellikle bir ülkenin yerel kültür, kimlik ve değerlere vurgu yaparak ulusal kimliğini koruma çabası olarak anlaşılır. Ancak bu söylem bazen aşırı milliyetçilik veya dışarıya karşı düşmanlık gibi unsurları da içerebilir.

İnsan kayırma, yozlaşma ve toplumsal adaletsizlikler genellikle otoriter rejimlerde ve güç odaklarının kötüye kullanımında ortaya çıkar. Bu durumda, güç sahipleri kendi çıkarlarını ve yakın çevrelerini korumak için kaynakları adaletsiz bir şekilde dağıtır, torpiller yapar ve yolsuzluklara yol açar. Bu, toplumda eşitsizlikleri derinleştirir, güveni sarsar ve halk arasında hoşnutsuzluk yaratır.

Milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi ideolojiler; ötekileştirmeye ve ayrımcılığa hizmet eden unsurlar içerebilir. Bu tür ideolojiler, farklı kimliklere sahip olan insanları dışlayabilir, aşağılayabilir ve hatta şiddete teşvik edebilir. Karizmatik

Popülist liderler, genellikle "biz" ve "onlar" ayrımı yaparak toplumu kutuplaştırır ve "öteki"ni düşmanlaştırır. Söylemlerinde milliyetçilik ve din vurgusu yapar, "halkın sesi" olduklarını iddia eder, güçlü liderlik ve otoriter yönetim tarzını benimser ve demokratik kurumları sınırlayabilir.

"Yerli ve millilik" söylemi; genellikle bir ülkenin yerel kültür, kimlik ve değerlere vurgu yaparak ulusal kimliğini koruma çabası olarak anlaşılır. Ancak bu söylem bazen aşırı milliyetçilik veya dışarıya karşı düşmanlık gibi unsurları da içerebilir.

lider figürleri, bu ideolojileri körükleyebilir ve destekleyen bir rol oynayabilir.

Göçmen sorununa insan hakları temelli yaklaşmak, göçmenlerin temel haklarına saygı göstermeyi ve insan onurunu korumayı içerir. Göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesi, onlara adil ve insanca muamele edilmesi, yasal koruma ve destek sağlanması gerekmektedir. Göçmenlerin yaşam, güvenlik, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarına erişimlerinin sağlanması önemlidir. Ayrıca, göçmenlere yönelik ayrımcılığın ve ötekileştirmenin önlenmesi ve insan haklarına dayalı bir toplumda hoşgörü ve kabulün teşvik edilmesi gerekmektedir.

Diğer bir nokta; otoritenin, kötülüğün sıradanlaşmasına, vicdanın körelmesine ve bireylerin ahlâki sorumluluklarını yerine getirmemek için ortaya çıkan bir savunma mekanizmasına dönüşmesidir. İnsanlar, otoriteye boyun eğmek veya kişisel çıkarlarını korumak gibi nedenlerle kötülüğe karşı sessiz kalmayı tercih ederler. Bu sessizlik, kötülüğün normalleştirilmesine ve yayılmasına yol açar.

Hannah Arendt, "kötülüğün sıradanlaşması" kavramını kullanarak, bireylerin kötülüğe karşı pasif bir tavır sergileyerek veya katılım göstererek normalleştirme sürecine katkıda bulunduklarını vurgular. Bu durumda, insanlar kendilerini sıradan bir şekilde kabul ederler ve kötülüğü sıradan bir eylem olarak görürler.

Diğer bir nokta; otoritenin, kötülüğün sıradanlaşmasına, vicdanın körelmesine ve bireylerin ahlâki sorumluluklarını yerine getirmemek için ortaya çıkan bir savunma mekanizmasına dönüşmesidir.

Arendt'in bu kavramıyla vurguladığı nokta, bireylerin ahlâki sorumluklarını yerine getirmek, özgür düşünmek ve etik değerlere bağlı kalmak konusundaki zorluklara dikkat çekmektir. Kötülüğün sıradanlaşması, toplumdaki ahlâki çöküşün ve otoriter rejimlerin yayılmasının bir göstergesi olarak değerlendirilir.

Bu nedenle bu kavramın anlamı, toplumda kötülüğe karşı duyarlılığı ve ahlâki sorumluluğu artırmak, insanları sorgulamaya teşvik etmek ve otoriterlikle mücadele etmek için bir uyarı niteliği taşır. Arendt'e göre bireylerin ahlâki sorumluluklarını yerine getirme ve kötülüğe karşı duruş sergileme çabaları, faşizan kabulleri ve tahakküm anlayışını eleştiriye tabi tutma yönünde önemli bir adımdır.

Makul Çıkışlar

Günümüzde özellikle İslamcı iktidarların söylemlerinin sekülerleşmesi, ulusalcılık, nefret söylemi, farklılıklara tahammülsüzlük, ötekileştirme ve şiddetin eleştirel analizi önemli konulardır.

Bu süreçte şu alternatif çözümler önemlidir: demokratik ve katılımcı yönetim anlayışının benimsenmesi, çokkültürlülük ve çokseslilik anlayışının geliştirilmesi, hukukun üstünlüğü ve adil bir yargı sisteminin oluşturulması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının korunması, eğitim sisteminde evrensel değerlerin ön plana çıkarılması, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve sivil toplum örgütlerinin güçlendirilmesi.

Öte yandan ulusalcılık gibi aşırı milliyetçi söylemlerin ve politikaların eleştirel bir şekilde analiz edilmesi önemlidir. Bu tür söylemler, toplumu bölerek ayrımcılığa ve ötekileştirmeye yol açabilir. Bunun yerine toplumun farklı kesimleri arasında diya-

log, anlayış ve iş birliği teşvik edilmelidir.

Özgür düşünce, katılımcılık ve çeşitlilik üzerine kurulu bir toplum yapısı; bu tür otoriter ideolojilerin yayılmasına ve insanların iradesinin ortadan kaldırılmasına karşı etkili bir savunma mekanizması olabilir. Ayrıca, dinin ideolojik ve siyasi bir araç olarak kullanılmasına karşı dikkatli olunmalı ve dinin asıl amacı olan manevi ve ahlâki değerlerin öne çıkarılması gerekmektedir.

Richard Sennett'in *Otorite* adlı eseri, otoritenin insan ilişkilerinde nasıl işlediğini ve toplumsal etkilerini incelerken demokratik değerler ve katılımcı bir toplumun önemine vurgu yapar. Otoriteyi salt bir iktidar aracı olarak değil insanların bir arada yaşamasını sağlayan bir denge unsuru olarak görmek gerektiğini savunur. Otoritenin meşruiyetinin toplumun değerlerine, adalete ve insan haklarına uygunluğuna dayanması gerektiğini vurgular.

Sennett'in perspektifinden otorite, bir kişinin veya kurumun baskı veya zorlama yoluyla değil insanların birbirlerini anlaması, saygı göstermesi ve iş birliği yapmasıyla inşa edilebilecek bir yapı olarak ele alınmalıdır. Otorite, insanların ortak paydalarını ve hedeflerini belirleme sürecine katılımı teşvik ederek toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde işlemesini sağlamalıdır.

Bu bağlamda, otoritenin toplumsal etkilerini değerlendirirken demokratik değerlerin korunması, katılımcı bir toplum düzeninin sağlanması, insan haklarının güvence altına alınması ve adalete uygun bir şekilde hareket edilmesi önemlidir. Böyle bir perspektifle otorite, toplumun refahı ve insanların özgürlüğü ile uyumlu bir şekilde işleyen bir araç olabilir.

Sonuç

Sonuç olarak, yükselen otoriterlik ve güç tutkusu, günümüzde birçok ülkede önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum demokrasiye, insan haklarına, çeşitliliğe ve özgürlüklere yönelik tehdit oluşturmaktadır. *Değişim yamyamları*, insanları otorite tahakkümü ile kişisel vicdanı arasında *yıkıcı bir itaat*e mahkum etmektedir.

Bu yazıda incelenen konular, otoriter rejimlerin ve faşizan düşüncenin toplumsal etkilerini ve tehlikelerini ele almaktadır. Milliyetçilik, ötekileştirme, şiddet, nefret söylemi ve baskı gibi unsurlar; otoriter rejimlerin yaygın özellikleridir ve demokrasiyi zayıflatır, toplumsal huzuru bozar.

Akademik etik kurallar, demokratik değerlere ve özgürlüklere saygı, sorgulama ve eleştiri gibi unsurlar; otoriterlikle mücadelede önemli rol oynar. Toplumsal dayanışma, adalet, çeşitlilik ve insan haklarına saygı temelinde şekillenen bir toplum, otoriterlikle mücadelede etkili olabilir.

Bireylerin, akademisyenlerin, toplumun farklı kesimlerinin bu konuda bilinçlenmesi, sorumluluk alması ve demokratik değerlere sahip çıkması gerekmektedir. Bu şekilde, otoriterlikle mücadele edilerek daha adil, özgür ve demokratik bir toplumun inşası mümkün olacaktır.

Günümüzde özellikle İslamcı iktidarların söylemlerinin sekülerleşmesi, ulusalcılık, nefret söylemi, farklılıklara tahammülsüzlük, ötekileştirme ve şiddetin eleştirel analizi önemli konulardır.

Richard Sennett'in Otorite adlı eseri, otoritenin insan ilişkilerinde nasıl işlediğini ve toplumsal etkilerini incelerken demokratik değerler ve katılımcı bir toplumun önemine vurgu yapar.

Türk Siyasal Kültürü, Otoriterlik, Hukuk Devleti ve Mafya

YUSUF YAVUZYILMAZ

Türk siyasal kültürünün dayandığı felsefi ve ideolojik temeller, tarihsel birikim ve pratik uygulamalar, devletin merkezi değer olduğu bir siyaset üretmiştir. Bu anlamda Türk siyasal kültürü, gücün tek elde toplandığı otoriter yönetim biçimine yatkındır.

Bir siyasal pratiği belirleyen, siyasal kültürün üzerine inşa edildiği parametrelerdir. Orta Asya otoriter siyasal kültürü ve Emevi yorumuyla itaati yücelten siyasal kültür, Türk siyasal kültüründe otoriterliğin yaslandığı iki kaynaktır.

Siyasal kültürün Kemalizm etrafında şekillenmesi, diğer siyasal hareketleri de Kemalizm'e yaklaştırmıştır. Ortaya ideolojik olarak farklı Kemalizm yorumları çıkmıştır.

Kemalist ulusalcılık ve muhafazakâr siyaset, Emevi ve Orta Asya karışımı otoriter ve tek adamlık kültüründen beslenir. Özetle Türk siyasal aklı; Orta Asya pagan Türk anlayışından gelen siyasal kültür, Emevi siyasetinden alınan siyasal kültür, Selçuklu ve Osmanlı tecrübesinden alınan kültür ve Cumhuriyet modernleşmesinin Atatürk önderliğinde oluşan siyasal kültürün etkisi altında şekillenmiştir.

Bu siyasal kültür; güvenlik eksenli, devlet merkezli, lider kültüne dayalı, tek merkezli, dini devletin tekeline veren bir siyasal akıl üretmiştir. Bu siyasal akıl bütün partilere egemendir. Kuşku yok ki yeni bir siyasal dil gereklidir. Bu dil adalet merkezli, çoğulculuğa açık, insan hakları ve siyasal katılımı öne çıkaran, sözleşmeye dayalı bir hukuku benimseyen bir retorik olmalı. Türkiye'deki tüm partiler çoğulculuğa açık olmayan ve itaat kültürünün egemen olduğu yapılardır. Bu Türk siyasal

kültürünün yapısal bir sorunudur. Atatürk'ten beri siyasal kültürümüzün baskın özelliği bu çerçevede olmuştur.

Siyasal kültürün Kemalizm etrafında şekillenmesi, diğer siyasal hareketleri de Kemalizm'e yaklaştırmıştır. Ortaya ideolojik olarak farklı Kemalizm yorumları çıkmıştır. Bu noktada tarihçi Şükrü Hanioğlu'nun analizi son derece yerindedir: "Süreç içinde değerlendirildiğinde "Kemalizm"lerin çeşitliliği ve aralarındaki farklılık artmış ve zıt görünen hareketler 'gerçek Atatürkçü'nün kendileri olduğunu savunmuşlardır. Bunun sonucu olarak günümüzde Kemalizmler arasındaki makas fazlasıyla açılmıştır. Ancak ilk bakışta farklı görünen bu hareketler 'milliyetçilik,' 'otoriter siyaset' ve 'toplumu dönüştürmeyi hedefleme' ortak paydalarında birleşmektedir. Bunun temel nedeni Atatürk'ün 1919-1938 arasında, bilhassa da İstiklâl Harbi boyunca pragmatik bir siyasetçi olarak çelişkili söylemler kullanmasıdır. Bunlardan seçmeler yaparak 'sosyalizm karşıtı' ve 'Müslüman milliyetçiliği'ni ya da 'sosyalist' ve 'seküler ulusçuluk'u savunan Kemalizmler üretmek mümkündür. Ama bunların hepsinin de 'milliyetçi' ve 'otoriter' karakterli olacağı gözden uzak tutulmamalıdır."

Türk siyasal kültüründe, özellikle tek parti dönemi pratiği dikkate alındığında, sistemin kurulması, yetkilerin tek elde toplanması, muhalif düşüncelere karşı tavır, otoriterlik ve tek adamlık konusunda bir sürekliliğin olduğu görülür. Bu anlamda Mustafa Kemal, Muaviye geleneğinin en yetkin temsilcisi olarak görülebilir.

Türk siyasal kültürünü, otoriter ve tek adamlığın beslediği tarihsel mirastan arındırmak hem zorlu hem de uzun süreli bir çabayı gerektirmektedir.

Türk siyasal kültürünü demokratikleştirip müzakereye açık hâle getirmek, hukukun içine çekmek ve adaleti merkezi değer haline getirmek; "Hilf'ul Fudul" ve "Medine Vesikası" gibi sözleşme ve şûraya dayalı bir zihinsel dönüşümle mümkün olabilir. Bu dönüşümün kaynakları tarihimizde fazlasıyla mevcuttur. Günümüz İslamcı entelektüellerin hedefi, özellikle "Medine Vesikası"nın siyasal ruhunu günümüze taşımak olmalıdır.

Türk siyasal kültüründe etkin olarak kullanılan "vatan hainliği" ve "ihanet" suçlaması, iktidardan farklı çözüm önerileri üreten ve merkezi anlayıştan farklı siyasal-ideolojik- dini anlayışı dile getirenlerin maruz kaldığı dışlanmanın nedeni fitne kültürüdür. Buradaki zorluk, gerçekten ihanet içinde olanların da var olmasıdır. İşte bu noktada hukuk etkinleştirilmelidir. Peki, hukuk iktidarlar tarafından farklı düşünceleri susturmanın aracı hâli gelmiş ise ne olacak? Bu da önemli bir

sorun alanıdır. Öte yandan gücün tek elde toplandığı yönetim biçimlerinin sakıncası, gücün dağıtıldığı yönetim biçiminden çok daha büyük ve tehlikelidir.

"Türk siyasal kültürünün bir özelliği de özellikle 'ulusalcı Kemalizm' ve 'muhafazakar dindarlık' arasında yaşadığı bölünmedir. Bu bölünme, yan yana yaşayan ancak aralarında derin uçurumlar bulunan şizofrenik bir kamplaşmaya dönüşmüştür. İstanbul'da yaşarken bu şehrin ne kadar şizofrenik olduğu sık sık beni çarpmıştı. Her şeyin Müslüman ve seküler versiyonları vardı. Sanki iki şehir aynı mekânı işgal ediyordu; sanki iki kentsel nüfus bir kara parçasının aynı köşesini paylaşıyordu ve bununla beraber aralarında hemen hemen hiçbir etkileşim yoktu." (Ian Almond, İbni Arabi ve Derrida: Tasavvuf ve Yapısöküm, Çev: K.Filiz, Ayrıntı yayınları, s: 10)

Hukukun üstünlüğü siyasal müdahaleye ve hukukun siyasallaşmasına yer vermez. Hukuk, duyguların egemen olduğu bir alan değildir. Hukuk, yansız olarak delillere bakar, yargılar ve ceza verir. Diğer yandan bir cezalandırma sürecine dönüşen, uzun süreli tutuklama hukuki değildir. Hukuk devleti, hukukun üstünlüğünü temel aldığından mafya düşüncesini asla kabul edemez. Bu anlamda, mafya ve terör örgütlerinin siyasete müdahil olması, yönlendirmesi, bir siyasal partinin genel başkanını tehdit etmesi asla kabul edilemez.

Türkiye'nin köklü sorunlarından biri de terör ve mafya tanımlaması üzerinde uzlaşamamaktır. Ne yazık ki terör ve mafya tanımlaması hukuk, değerler ve ilkeler üzerinden değil taraftarlık ve ideolojik konumlar üzerinden yürüyor. Bir kesimin "çete reisi", "mafya", "terörist" dediğine diğeri "ülkücü", "yoldaşım", "vatansever", "özgürlük savaşçısı" ve "gerilla" adını veriyor. Bu ikircikli tanımlama terör ve terörü bulanık hâle getiriyor.

HDP'nin PKK terörü, CHP'nin YPG ve DHKP-C terörü, MHP'nin ülkücü mafya terörü karşısındaki suskunluğu, teröre karşı çıkmak konusundaki en büyük zaaftır.

Diğer yandan, mafyanın devlet içinde yer bulması da olayı daha da karmaşık hâle getirmektedir. Topal Osman gibi devletin resmi görevlisi olarak Ali Şükrü Bey'i katleden bir katilin kahraman olarak görüldüğü bir ülkede, Alaattin Çakıcı'yı ve Abdullah Çatlı'yı kahraman görmek son derece anlaşılır bir tutum olarak karşımıza çıkıyor. Topal Osman'dan Alaattin Çakıcı'ya devlet içindeki mafyanın tarihsel bir sürekliliği var maalesef.

Bir diğer önemli konu da silahlı mücadele ve şiddetin siyasal ideolojiler tarafından bir araç olarak kullanılmasıdır. Şiddeti devrim adı altında rasyonelleştirmeye çalışan radikal sol düşünce de ülkücü mafya gibi teröre yatkındır. Devletin belirli

kurumlarıyla iş birliği açısından Deniz Gezmiş ile Abdullah Çatlı arasında hiçbir fark yoktur.

Kabul etmek gerekir ki bir siyasi ideoloji olarak ülkücü milliyetçilik, komanda kampları deneyiminden beri hukuk dışı mafya yapılanmasına yatkın bir düşünce biçimidir. 12 Eylül öncesi sol eylemciliğe karşı vatanı savunmak olarak rasyonelleştirilmeye çalışılsa da devletin meşru güçleri dışında bir yasa dışı terör yapılanmasına işaret eder. 12 Eylül öncesi sol/sosyalist düşünce de sağ ülkücü milliyetçilik de silahı bir mücadele aracı olarak kullanmıştır. Daha da vahim olanı 12 Eylül sonrası devlet, eski ülkücü militanları Asala ve PKK gibi terör örgütlerine karşı kullanmıştır. Bu dönem devletin mafyalaştığı, hukuktan uzaklaştığı ve çeteleşmenin bizzat devletin içinde yuvalandığı bir dönemdir.

Hukuk devleti ve adalet açısından sıkışmanın yaşandığı bu dönemde, sivil demokratik siyaseti ve hukuk devletini savunmak gerekir. PKK terörüne de mafyaya da aynı uzaklıkta durmak tutarlılık açısından önemlidir. Terör yapılarından birini desteklerken diğerini eleştirmek samimi bir tutum değildir. Öte yandan, terör örgütlerini ve mafyayı destekleyen bir kitlenin olduğu da açıktır. Bu yüzden terör ve mafyaya karşı sadece güvenlik eksenli mücadelenin tek başına yeterli olamayacağı açıktır. Aynı zamanda teröre kaynaklı eden düşünce üzerine, sosyolojik ve psikolojik çalışmalar da yapmak gerekir.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki terör ile mücadeleyi en çok zaafa uğratan etken, terör konusunda yaşanan zihin karışıklığı ve ikircikli tavırdır. Öyle görülüyor ki kimin mafya ve terör örgütü olduğu konusunda bir anlaşma yok. Kimi mafya ve terör derken PKK, DHKP-C, FETÖ'yü es geçiyor ve sadece ülkücü ve İslamcı örgütleri hedef alıyor kimi de sadece PKK, DHKP-C ve FETÖ'yü terör örgütü görüyor ve kendi ideolojisine yakın olanları görmezden geliyor. Temel anlaşmazlık terörü koşulsuz reddetmek konusunda yaşanıyor. Ülkücü mafyayı reddederken PKK teröristlerini özgürlük savaşçısı olarak tanımladığında hiçbir inandırıcılığın kalmaz. Öyle görülüyor ki herkesin teröristi farklı. Bu ikilemden bir an önce kurtulmak gerekiyor.

Asıl amaç, şiddeti bir siyaset amacı olarak kullanıp demokratik siyaseti yönlendirmeye çalışanlarla mücadele olmalıdır. Kuşku yok ki bir mafya reisinin siyasetin bir bileşenini tehdit etmesi vahimdir. Daha da vahim olanı ise siyasetin bir diğer bileşeninin buna sahip çıkması ve desteklemesidir.

"Türk siyasal kültürünün bir özelliği de özellikle 'ulusalcı Kemalizm' ve 'muhafazakar dindarlık' arasında yaşadığı bölünmedir. Bu bölünme, yan yana yaşayan ancak aralarında derin uçurumlar bulunan şizofrenik bir kamplaşmaya dönüşmüştür.

“İyi Adam” Olmamak İçin 12 Neden

RÜFEYDE ÇEVİK

“Hangi kötülüğe tahammül edeceğimiz hangi iyiliğin peşinde olduğumuza bağlıdır,” diyor Richard Sennett.

“İyi adam” prototipi, tahammül eşiği fazla olan adam ise yenilmişliğin izlerini o adamın yüzünde aramanın vakti gelmiş demektir.

Kurtulmak için kurtarıcı olmaktan başka çözüm yolu yoktur.

Vazife başında beklemek için yarışacağımız günlerden geçiyoruz. İdeolojilerin dini bir simge olarak kullanıldığı arka sokaklar, artık insanın ölüsünü bile pazarlıyor. İyiliği, adaleti, niyetleri ölçebileceğimiz temel parametreleri kaybediyoruz. Kodlarını kaybetmiş bir toplumun hafızasından medet ummak, yalancının şahidi olan şıracıyı oynamaktan başka bir seçenek getirmez.

İyi adamların renksizliği tam burada kendini gösterir. Hayatın öznesi olmayı reddetmek için insanın kendi varlık sancısını yitirmesi gerekmektedir. Sancısı olmayan insan güneşi balçıkla sıvayan suikastçıların teşvikçisi olacaktır. Aktif/güncel dertlerin içerisinden hangi derdi dava edindiğimizi iyi seçmek zorundayız. Seçmediğimiz bir sorumluluğun bize verilmesi ancak vazife veya görevdir. Vazifeyi sorumluluktan ayıran ince çizginin niyet olduğunu bilmeksizin yapılan eylem, kronik bir “tekrarcılığın” arkasına sığınmış katmerli tembelliktir.

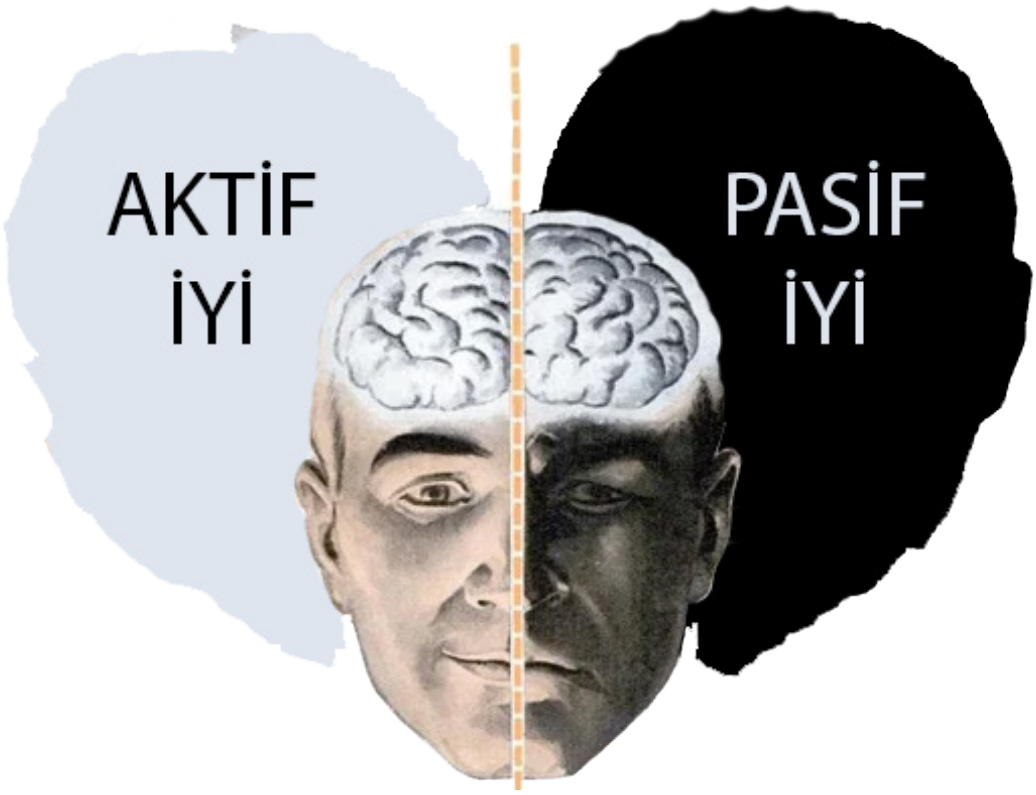

Kodlarını kaybetmiş bir toplumun hafızasından medet ummak, yalancının şahidi olan şıracıyı oynamaktan başka bir seçenek getirmez.

Yazının başından beri kullandığım "iyi adam" tabiri, "kötü"nün karşılığı olan "iyi" çatısı altında değerlendirilen adam değildir. Nurettin Topçu bu tasnifi *kalp adamı* ile *iyi adam* arasında yapar. İyi adam mutlaka ahlâklı insan değildir. Kendi dışındaki değerlerle yaşayan adam ahlâklı olarak nitelendirilemez. Aile vazifesini, içtimai veya dini vazifelerini iyi yapıyor olması "iyi adam" olmanın standartlarını belirliyor olabilir. Fakat yazının başından beri kullanmayı sona ertelediğim ifade Kur'an'ın diliyle "aktif iyi" olanlardır.

Kimileri bu ifadeyi, "önde gidenler", "koşturanlar" veya "salâtı ikame edenler" olarak kullanabilir. Ben "aktif iyi"yi; aktif düşünce, aktif niyet, aktif söylem ve aktif bir ümmileşme çabası içerisine giren birey olarak algılıyorum.

Her devrin "iyi adam"ları hâlinden memnun, dünyadan memnun, başkalarından memnundur. Bunlar, vahyin dili ile, *hasenât*ı seven adamlardır. Hasenât, "iyilikler" demektir. Türetildiği *husn*; "*güzellik, hoşluk, iyilik*" olarak dilimize geçer. Kur'an'da geçen *husnâ*, "güzel ve iyi son" anlamına gelir. Hasenât, insanın sırf kendisi için yaptığı iyiliklerdir. Bu iyiliklerden bir başkası yararlanmaz. Sadece kişinin kendisi yararlanır.

Sâlihât ise "sâlih ameller", "ıslah edici iyilikler" demektir. Kur'anî bir kavramdır ve Kur'an'da tek başına *sâlihât* olarak da geçer. *Sâlihât*ın türetildiği *sulh* kökü, "birden fazla taraf arasında barışı sağlamak" anlamına gelir. Yani, üçüncü şahıslara yönelik bir iyiliği ifade eder.

Hasenât ile *sâlihât* arasındaki fark açıktır; ilki sonuçları kişinin kendisine dönük olan iyilik, ikincisi sonuçları başkalarına dönük olan iyiliktir.

O hâlde "aktif kötüler"in teşvikçisi olan "iyi adam"ları, yani "pasif iyi"lerin 12 özelliğini hep birlikte tanıyalım:

1. Renksizdirler. Kimsenin işine karışmaz, kendi işlerini başkalarının suyunca giderek yapmasını bilirler.

2. Hayatlarına kir karışmadan yaşamayı becerebildikleri için berrak görünürler, fakat zorbanın eliyle hemen bulanıp kirlenmeye de karşı gelemezler. Çünkü geliştirdikleri bir anti söyleme sahip değildirler.

3. *Tekasür*ü bir kriz olarak görmesine karşılık iyiliği biriktirme konusunda oldukça ketumdurlar. İyiliği çoğaltma çabası bir kaygıya dönüşmemiştir.

4. İyilik patlak veya sönük bir lamba gibi durduğundan kötülerin aktifliği onları rahatsız etmez. Aydınlığın olmadığı yerde kötüler karanlık işlerinde ustalaşacaklardır.

5. Kendilerinden en fazla memnun olan kesim "aktif kötüler"dir. Kendilerine düşman eli uzatılan bu iyi adamlar, onlar için alkış tutan bir tribün seyircisi niteliğindedir.

6. Her türlü saldırıya karşı hoşgörülüdürler. Parçalanan hakikate karşı en değerli savunmaları, "hoşgörü" kanatları altına sığınmış nemelazımcılıktır.

İyi adam mutlaka ahlâklı insan değildir. Kendi dışındaki değerlerle yaşayan adam ahlâklı olarak nitelendirilemez.

7. Yüzleşmek yerine saflığı tercih ederler. Bu ise hakikate karşı yapılmış en büyük alçaklıktır.

8. İlan edecekleri bir "öteki" yoktur. Bu sebeple savunacakları bir değer, mücadele edecekleri bir davaları da yoktur.

9. İyiliği nesneleştirmişlerdir. İyiliği özneleştirmeyip nesneleştirmenin cezasını, bir müddet sonra sessiz kaldıkları kötüler tarafından yok edilmekle çekerler.

10. En yaman çelişkileri, aktif kötülerden şikâyet etmeye kalkmalarıdır. Şaşaalı kabullerin kendi gerçeklerini karartmalarına izin verirler.

11. En acı serzenişleri, "Bu başımıza nereden geldi?" sorusunu soran ilk güruh olmalarıdır. "Bu sizin kendi ellerinizle ettikleriniz yüzündendir" denildiğinde ise "Biz kendi hâlinde yaşayan iyi insanlarız," derler.

12. "İyi"ye övgü dizenler "aktif iyi"ye sövgü dizerler. "İyi"yi yere göğe sığdıramayanlar, "aktif iyi"nin varlığına saldırırlar. Fakat "pasif iyiler" aradaki bu farkı göremedikleri için kendilerinin kimler tarafından takdir edildiğinin farkına bile varmazlar.

Hasenât ile sâlihât arasındaki fark açıktır; ilki sonuçları kişinin kendisine dönük olan iyilik, ikincisi sonuçları başkalarına dönük olan iyiliktir.

Söz sonu: İyi misin ey insanoğlu?

KAYNAKÇA

İslamoğlu Mustafa, Pasif İyiden Aktif İyiye, Düşün Yay, İstanbul.
Topçu Nurettin, İsyan Ahakı, Dergah Yay, İstanbul.

Alemlerin Yok Edicisi

MEHMET ERTUĞ Y.

> ***Now i am become death, the Destroyer of Worlds.***
> *(Ben şimdi âlemlerin yok edicisi oldum.)*

Bu söz, bugünlerde hayatı filme konu olan, atom bombasını yapan ekibin lideri Fizikçi J. Robert Oppenheimer'a ait. Yaptığı bombanın neye mal olduğunu anladığı zaman söylediği söz. Aslında bu söz tam olarak Oppenheimer'a ait değil. Kutsal bir Hindu metni olan Bhagavat Gita'dan alıntı yapıyor. Hint ve Uzak Doğu dinlerine ilgi duyan bir kişilik ve bu yönde okumalar yaptığı biliniyor. Alıntı yaptığı metinde geçen ifadeler ise şunlar:

"Bin güneşin ışığı
Doldursaydı bir anda bütün göğü,
O görkemlinin ihtişamına benzerdi tıpkı...
Dünyaları yıkan
Ölümüm artık ben"

Tam anlamıyla sebep olduğu şeyi anlatan bundan daha iyi seçilmiş bir metin olamazdı herhâlde.

Âlemler veya dünyalar diyerek kastettiği çok şey var aslında. Yapmayı başardıkları bomba, atılmasını düşündüklerinin değil belki de hiç düşünmediklerinin üzerlerine atıldı. Yüz binlerce insanın ölmesi, savaşların bundan sonra nükleer boyutlara taşınarak insan soyunu tehdit eder hâle gelmesi, Oppenheimer'da bu bombaların kısıtlanmasının gerektiği düşüncesine yol açtı. Bu yüzden bombalama emrini veren Başkan Truman'ın Oval Ofis için "Bu adamı bir daha buraya sokmayın," dediği biliniyor ve filmde de bu işlenmiş.

Âlemler veya dünyalardan tam olarak neyi kastettiğini anlamak için kuantum teorisini iyi bilmek gerekiyor. Alt teorileri olan çoklu evrenler teorisi, m teori, sicim teorisi ve her şeyin teorisi gibi teoriler kafanızda birçok şeyi aydınlatacaktır. Burada ayrıntılı bilgiler vermem mümkün değil ama biraz da olsa değineyim.

Kuantum teorisi Max Planck tarafından ortaya atılan bir teori, bu teori daha sonraları Max Born, Werner Heisenberg ve Wolfgang Pauli gibi fizikçiler tarafından geliştirildi. Aslında bu teorinin altyapısında ünlü dahi fizikçi Michael Faraday'ın elektron demetleri keşfi, Ludwig Boltzmann'ın fiziksel bir sistemin enerji seviyelerinin *ayrık*lardan olabileceği önerisi, Heinrich Hertz'in fotoelektrik etkiyi keşfetmesi var. Sonrasında birçok fizikçinin de bu teoriye katkıları oldu. İlk başlarda Einstein'ın reddettiği teori daha sonraları kabullenmesine ve katkı yapmasına kadar da vardı. Einstein, o günlerde kendi kuramının bir yıkımı olarak görüyordu ve belki de o yüzden sıkı eleştiriyordu Kuantum teorisini.

Bu teori, basit anlamda parçacık fiziğine dayanıyor. Parçacıkların nasıl hareket ettiklerine ve aralarındaki etkileşimi açıklamak için kullanılıyor. Tarihini atlayıp bugüne gelirsek daha önce de belirttiğim gibi birçok teorinin buradan aldığı verilerle ortaya çıkmasını sağladı.

Bunlardan biri sicim teorisi: Evrende hiçliğe yer yok. O yüzden bazı bilim insanlarını evrenin en alt düzeyde titreşen sicimlerden oluştuğu fikrine kadar götürdü. Bu şekilde okuyunca ve bende yüzeysel olarak anlatmak zorunda kaldığımdan saçma sanılabilir ama geniş doneleri olan bir teori ve bilim dünyasında birçok bilim insanı tarafından tartışılmaya ve geliştirilmeye devam ediyor.

Yine daha çok bilim insanları tarafından bilinen ve tartışılan teorilerden biri de S. Hawking'in ortaya attığı "her şeyin teorisi". Bu teori bütün teorilerin birleşimi gibi duruyor ama çok şeyi de akla yakınlaştırıyor. Çünkü kuantum fiziği sadece fizik ile alakalı değil. Kuantum kimyası dediğimiz bir dalı var ve biyolojiyi de kapsayan çok geniş bir yapıya sahip.

Gezegen olarak Dünya'mızı ele alalım. Güneş ve diğerleriyle etkileşimi fizik biliminin konusudur, değil mi? Peki Dünya yüzeyindeki toprak dâhil maden ve elementler? "Kimya" dediğinizi duyuyorum. Ya üzerinde yaşayan, bu elementlerden oluşan biz ve

diğer canlılar? Her canlı, kimyasal formların biyolojik ardıllarıdır, bilirsiniz. Bütün bunları birleştirdiğimizde ortaya Hawking'in "her şeyin teorisi" çıkıyor.

Şimdi gelelim bugünlerde daha ilginç ve popüler olan "paralel evrenler" veya diğer adıyla "çoklu evrenler" teorisine. Bunun için John Wheeler'in teorisine göz atmakta yarar var. John Wheeler, filmde sadece bir iki sahnede görünen Richard Feyman'ın hocası. Tek elektron teorisinde ilginç bir saptama yapıyor John Wheeler, Richard Feyman'a: "Tüm elektronların neden aynı yüke ve aynı kütleye sahip olduğunu biliyorum. Çünkü hepsi aynı elektron." O, bir elektronun zamanda ileri geri hareket ederek tek bir varlığın tezahürü olduğunu iddia etti.

Benzeyen ama bazı noktalarda ayrılan paralel evrenler teorisi doğdu bu teoriden sonra. Aynı bizim evrenimiz gibi birçok evren var ve bu evrenler belki de matruşka bebekleri misali hep birlikteler. Yani içimizde trilyon üzeri trilyon üzeri trilyon evren olabilir. Şimdi anladınız mı neden "Âlemlerin yok edicisi oldum," diyor!

Oppenheimer ve ekibi, gerçekten bu bombayı yapmayı başararak inanılmazı gerçekleştirdi. Tamam, insanların ölümüne sebep oldu ve bunun vicdani rahatsızlığını yaşadı ama atomu parçalayabilmeleri nükleer reaktörlerin önünü açtı. Reaktörlerde patlamaların olduğunu ve sıkıntılara yol açtığını biliyoruz amma velakin nükleer reaktör ile çalışan bir uzay aracının 1980'lerin ortasından beri bize uzaydan veri gönderdiğini de unutmayın. O atom parçalanması bize diğer teknoloji alanlarında da muhteşem sıçramalar bahşetti. Sağlık ve benzeri sektörlerde aldığımız hizmetlerin çoğu o günlerin ve çalışmaların eseri. (İroninin de böylesi.*)*

Neyse gelelim bunun üzerinden asıl anlatmak istediğim bu sayının konusu ile de ilgisi olan kısma… Neden o bombayı attı ABD? Neden Hitler Almanya'sı dünyaya saldırdı ve neden dünya savaşları çıktı da siyasi, kültürel olarak dünyayı şekillendirdi? Neden bütün dünya savaşlarla yanarken Japon imparatoru fırsattan istifade ABD'yi işgale yeltendi*?*

> ***Kur'an'da Allah meleklerden Hz. Adem'e secde etmelerini istediğinde meleklerin hepsinden tepki gelir ilk olarak, "kan döken, hizip çıkaran insanoğluna" secde etmek istemezler. (Din adına sorgulamadan şeyhine, kocasına, hocasına, devlet memuruna biat isteyenlerin bunu din adına yapmadıklarını bile sadece buradan çıkarabiliriz.)***
>
> ***Meleklerin bildiğine göre biz Âdem'den öncesinde de bunu yapıyorduk ve hâlâ yapıyoruz. Yapmaya devam edecek miyiz? Sanırım ki maalesef evet! Ama yapmalı mıyız? Buna cevabım ise hayır!***
>
> ***Peki, bunu neden yapıyor insanoğlu? Neden âlemleri yok etmek uğruna kan döküyor, hizip çıkarıyor? Tüm dinlere göre öldürmenin yasak olması, ideolojilerin***

çoğu için bunun kötü görülmesine rağmen neden insanlar din veya ideoloji uğruna katil oluyorlar ve bunu iyilik olarak görüyorlar? Güç ve iktidar! Bilinçaltındaki Tanrı olma isteği.

Truman bomba atmak yerine, Japonya'nın teslim olmasını bekleseydi kendisine göre muazzam bir zafer kazanamazdı. Pearl Harbour'un intikamını almış da olamazdı. Peki, Japon kralı özellikle birinci bomba Hiroşima'ya atıldıktan sonra neden ülkesinin daha büyük yıkıma uğramaması, vatandaşlarının daha fazla zarar görmemesi için hemen savaştan çekilmedi? Tanrı yenilmezdir değil mi? O da bu yüzden yenilgiyi kabullenemedi.

Gelmiş geçmiş tüm imparator, kral, firavun, padişah -adına ne derseniz deyin- devletinin başına geçmiş bu tarz liderlere bakın. Hepsi öldürme hakkını kendine almıştır. Ya bunu din adına alır, kendine kutsiyet atfeder ya da firavunlar gibi tanrılık iddiasında bulunur. Şartları el vermediğinde bile farklı kutsiyet atıflarını kullanırlar. Halk da buna hazırdır. Ne olursa olsun ondan vazgeçmez. Olması gereken Tanrı yerine kendi gibi olan Tanrı daha güzel görünür gözüne. Şirke batmıştır ama o bunu dinine sadık olmak sanır. Uyaranı kale almaz, hatta hainlikle suçlar. Yedi bela başlarına geldiğinde hangi Kıpti Hz. Musa'nın halkına katıldı? Muhtemelen "Onların yemekleri yenmez, onlar bizden değil, hain onlar," diyerek suçladılar ve gücün yanında yer aldılar. Firavun güçlüydü ama Musa haklıydı. Firavun suyun dibini boyladı, Musa tek tanrılı dinlere inanan insanların hepsinin peygamber kabul ettiği insan oldu. Geçmişinde katildi Musa ama vicdanlıydı. Pişman olmuştu bunu yapar yapmaz. Allah, pişmanlığını kabul etti ve sonrasında derecesini yükseltti.

Bu dönemler farklı mı? Bundan yıllar önce, bir arkadaşımın babası Facebook'ta yaptığım siyasi yorumların etkisi ile beni siyasi bir tartışmaya çekmişti. Normalde girmek istemediğim şeyler ama kaçamadım. Sohbetin ilerleyince saray konusunda dini referans ile israf eleştirisi getirdiğimde, "Zaman değişti, şimdi o dediğinin geçerliliği yok" minvalinde bir şeyler söyledi. O gün nutkum tutuldu ve "İsrafın haram olduğu Kur'an'da geçiyor, sen şu an söylediğinle Kur'an'ın ayetini kendi adına geçersiz kıldın," diyemedim.

Allah, evrenleri çoklu olarak dizayn etmiş ise sanıyorum arkadaşımın babası Firavun'a tapan bir Kıpti idi ve Allah'tan bir şans daha isteyip "Müslüman olsaydım, hidayete ererdim," diye düşünmüştü. Allah bilir, bunun aksinin ispatını da yaşıyor olabilir.

Filmde, bir arkadaşının Oppenheimer'a kullandığı bir söz var. Filmin sonlarında o da bu sözü o arkadaşına kullanıyor*: "Teori bir yere kadar götürür."* Din de bir teoridir, ispatlamayı başarmak içini doldurmak ile olur. Oppenheimer ve ekibi okudu, düşündü, buldu ve başardı. Okumadan, düşünmeden bulamaz ve başaramazsın! Bunun için atomu parçalamana ve bomba yapmana da gerek yok.

Mutlak Güç (Otorite) Allah'a Aittir

BÜNYAMİN DOĞRUER

Mutlak anlamda güç ve tabiidir ki siyasi güç, Allah'a aittir. Tüm yarattıklarını boşluk bırakmadan düzene koyan ve koyduğu düzenin devamını sağlamaya yeten kudreti ile Allah; her otoritenin üstünde, her güç sahibinin fevkindedir. Hâkimler hâkimi Allah'tır.

Otorite sahibi olmanın kaynağında güç sahibi olmak yatmaktadır. Allah'ın gücü (otoritesi) tartışılmaz ve yarışılmazdır, geçilemediği gibi benzerine de sahip olunamaz. Allah ile yarışmak, O'na alternatif olmak pratikte mümkün olmadığı gibi teoride de mümkün değildir.

İnsanlar ne yazık ki bu kainattaki kuvvetlerin hakikatinden pek çok kere gafildirler. Böylece tüm kıymetleri yanlış değerlendirmekte, tüm insani ilişkilere bozuk düşüncelerle yaklaşmakta, ellerindeki gücün ahlâkı olmadığı için zulmetmekte; nereye gittiklerini, neyi iddia ettiklerini anlayamaz hâle gelmektedirler. Bu durumdaysa iktidar ve idarelerin gücüne aldanıp yeryüzünde her şeye güç yetiren kuvvetin bunlar olduğunu sanmaktadırlar. Beşerî iktidar güçlerine boyun eğmelerinin kaynağı budur. Siyasi otorite, ekonomik güç ve ellerinde bulunan iktidarın imkânları ile insanları aldatan güçler; insanların küçük büyük tüm güçleri yaratan biricik kudreti unutup siyasi otoritenin, gücün etrafında toplanmasına sebep olurlar. Tıpkı bir kelebeğin ateşin

üstünde uçması gibi. Her şeye sahip, her şeye güç verip yönlendiren, eşyayı dilediği gibi ve dilediği yerde insanın hizmetine veren biricik kudreti unutuyorlar. Cılız beşerî güçlere -ister bireylerin ister grupların ve isterse devletlerin gücü olsun- sığınmanın örümceğin ağına sığınmak gibi olduğunu unutuyorlar.

> **"Allah'tan başkasını veli edinenlerin durumu kendi kendisine bir ev yapan örümceğin durumu gibidir. Hâlbuki evlerin en dayanıksızı da örümceğin evidir, eğer bunu bilselerdi (başkasını veli edinmezlerdi)."** (Ankebut 29/41)

Güç Allah'ındır. Bunun dışında kalanlar ise boş, sönük ve cılızdır. Böbürlenip büyüklenseler bile, azgınlaşıp zorbalaşsalar bile, sindirme yöntemlerine başvursalar bile sönük ve cılızdırlar. Tıpkı örümcek gibi. Çünkü siyasi otorite sahiplerinin tüm gücü, örümceğin ördüğü ince ağdan ileriye gidemez. Her müminin, bütün gücün ve kuvvetin Allah'a ait olduğuna inanması gerekir. "Allah'tan başka güç ve kuvvet yoktur." Ne yazık ki bu gücün hakikatini çoğu zaman insanlar kavrayamamaktadır. Nereye yöneldiklerini, kimin yanında yer aldıklarını anlamaları gerektiğini bilmemektedirler. Siyasi otorite olan güç ve kuvvetleri yeryüzündeki asıl egemen güç kabul ederler ve bu siyasi otoriteden korkup ondan bir şeyler ümit etmeye başlarlar. Onların eziyetlerini meşrulaştırmak için onları hoşnut etmeye çalışarak yanlarında kendilerine sığınak edinmeye çalışırlar.

Gerçek kuvvet, tek başına Allah'ındır. Ve biricik dostluk Allah'ın dostluğudur. Bunun dışındakiler ne kadar üstün görünürse, ne kadar böbürlenirse, ne kadar azgınlaşırsa, ne kadar taşkınlık ederse, ne kadar zulüm, sindirme ve ezdirme araçlarına sahip bulunursa bulunsun hepsi de çürük, cılız ve gülünç dostluklardır. Kuvvet tamamıyla Allah'ındır. Bu başkalarının yanında, kuvvetin olmadığına delildir. "İzzet tamamıyla Allah'ındır." (Nisa 4/139) Bu hakikat, beşerin ruhunu yücelten ve özgür kılan kulluktur. Allah'a kulluk... Eğer kalpler Allah'a kullukta tatmin olmazsa çeşitli değerlerin, şahısların, itibarların ve korkuların kulu olur. Herkesin, her şeyin ve her itibarın ayrı ayrı kulu olmaktan hiçbir şey onu koruyamaz.

Bilinçsiz kulluk, körü körüne bağlılık, zillet, esaret, cehalet, korku ve açgözlülükten beslenen yanaşmalar; temelde ölçüsüz saltanat, mutlak krallık ve aşırı ruhanilikten nemalanır. Ahlâksız güç sahibi iktidarlar, krallar, liderler; ölçüsüz otorite ile halkın

üzerinde hakimiyet kurarak onları köleleştirirler, kendi güçlerine tapmaya zorlarlar. Muvahhid mümin, tevhidi dünya gücünde aramayan insan; sadece bir güce yönelir, Allah'a bağlanır ve yalnız O'ndan korkar. Yalnız tevhide gönül veren insanın yönü/kıblesi/istikameti/dayanağı ve sığınağı bire inmiştir. O, yalnız bir hâkimin önünde hesap verir. Umudunu, beklentisini, korkusunu, endişesini bire indirgemiştir. İnsan tevhide yönelmekle özgürlük ve vakar kazanır. Bütün izafi korkuları bertaraf etme gücüne erişir.

İnsan güç ve otoriteye muhtaç ve aşık biridir. Kendini zayıf ve aşağı hissettiği için güç ve büyüklük simgesi kahramanları övüp onlara taparak kendi zayıflık ve aşağılık duygusunu gidermeye çalışır. Tarih boyunca kahramanları arama, övme ve tapma çabaları her toplum ve çerçevede ortaya çıkmıştır. Kahraman ihtiyacı, kahramanı övme ve tapma eğilimi hâlâ insanın düşünsel ve ruhsal boşluklarından birini oluşturmaktadır.

Kemâl yolunu izleyen insan; yalnız Allah'a ibadet ederek, sadece O'ndan yardım isteyerek her türlü varlığın kulluğundan kurtulmuştur. Yüce Allah'ın mutlak iradesine teslim olmuştur. Bu teslimiyetiyle her çeşit zorlamaya karşı koyacağını baştan kabul etmiştir. Mülk Allah'ın, güç Allah'ın, söz Allah'ın, kanun Allah'ın, hakimiyet-otorite Allah'ın, takdir Allah'ın, hüküm Allah'ındır. Bir şeyi Allah'a vermek onu özgürleştirmektir.

Bir varlığı Allah'a adamak, onu her türlü vesayet ve varasetten kurtarmak manasını taşır. Hiçbir alanda Allah'ın temsilcisi, sözcüsü, yakını diye bir sınıf veya kesimden söz edilemez. Güç ve kuvveti, otoriteyi sadece materyalist bir mantıkla kaba kuvvette görenler gerçek gücü tanımamışlardır.

> **"O zulmedenler, azabı görecekleri zaman bütün gücün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının gerçekten çok şiddetli olduğunu keşke bilselerdi."** (Bakara 1/165)

Keşke bilselerdi ve insanlara yazık etmeselerdi.

Ulu önderimiz Hz. Muhammed, gücünü, mutlak hâkim olan ve her şeye gücü yeten Allah'tan almıştır. Mutlak güç ve hakimiyete rağmen kendisine inanılmadığı takdirde bir güce sahip olmanın anlamı kalmayacaktır. Bu nedenle Resulallah'ın gücünün vazgeçilmez iki dayanağı bulunmaktadır. Asıl dayanak, mutlak otorite tarafından

yani Allah tarafından seçilip yetkilendirilmesidir. İkincisi ise gönderildiği toplum tarafından tanınmasıdır.

Günümüzün göreceli otoriteleri genellikle seçim yoluyla gelmektedir. Bunlar gücünü halktan alırlar. Bunlara göre hiçbir otorite halkın iradesinden üstün olamaz, halkın gücünü kendi gücü olarak görürler. Giderek halkın gücünün yerini, gücün biçimlendirdiği halk tabakaları almıştır. Gücünü halktan alanlar ile Hakk'tan alanlar arasında bir benzerliğin bulunması mümkün değildir. Gücünü halktan alanlar; kimi zaman arkalarındaki çoğunluğun desteğine bakarak önceden belirlemiş oldukları hedeflerden sapar, böbürlenir hatta bazen ilahlık iddiasında da bulunabilirler. Oysa gücünü Hakk'tan alanlar çoğunluğun gücüne itibar etmezler. Gücünü halktan alanlar, giderek şan ve şeref sahibi olmak için didinirler. Gücünü Hakk'tan alanların şan ve şeref sahibi olmak gibi bir sıkıntıları yoktur. Onların tek amacı Allah'ı razı edebilecek biçimde kulluk görevinin ifasıdır. Onlar başkalarının kınamasından, tehdidinden, alkışlamasından, hor görmesinden, hoşnut olmasından etkilenmezler.

Gücünü Hakk'tan alanların kula kulluk etmeyeceğini herkes bilir. Onlar takvaya, adamlığa ve kişiliğe önem verip bunun dışındaki özellikleri önemsemezler. Gücünü Hakk'tan alanlar; insanlar arasında alt-üst sınıf şeklinde bir ayrıma gitmezler, insana insan oldukları için önem verirler. Onların dünyasında kazanmış oldukları statüleri önemsemezler. Onlar merhametlidirler. Maalesef, güçlüler asıl güç sahibini unuturlar.

Çoğunluğun desteğini alarak bu desteğe güvenip iktidara gelenlerin zorba kesilip hem kendilerini hem de etrafındakileri nasıl yaktığını, yok ettiğini görebilmek için geçmiş tarihin sayfalarını okumak yeterlidir.

Halkı güç olarak görenlerin; zamanla halkın yanlışlarını savunmaya, toplumun tamamını tahakküm altına almaya çalıştıklarını hiç kimse görmezden gelemez.

Velhasıl, bütün güçlerin üzerinde güç sahibi kadiri mutlak olan Allah vardır. Hakimiyet, otorite, hüküm Allah'ındır.

Vesselam.

Kur'aniHayat

HAYATIN İNŞASI İÇİN

www.kuranihayat.com

YETİM EĞİTİMİ

yetimlerin eğitiminde bende varım!

Yetimlerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya devam ediyoruz.

YARDIMELİ

0212 541 48 00

www.yardimeli.org.tr